

Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark

Møteinnkalling

Utvalg: Raet nasjonalparkstyre
Møtested: SFAG, Teams/Arendal
Dato: 29.04.2026
Tidspunkt: 09:00

Eventuelt forfall må meldes snarest til nasjonalparkforvalter. Vararepresentanter møter etter nærmere beskjed.

Saksliste

Utvalgs- saksnr	Innhold	Lukket	Arkiv- saksnr
ST 1/26	Godkjenning av innkalling og saksliste		
ST 2/26	Valg av en representant til å skrive under møteprotokollen sammen med styreleder		
ST 3/26	Orienteringer Delegerte saker til forvalter		
DS 1/26	Avslag - innsynskrav - sak 2022/7571 - dokument nummer 39		2022/7571
DS 2/26	Avslag - innsynskrav - sak 2022/7571 - dokument nummer 39 Referatsak		2022/7571
RS 1/26	Offentlighetsvurdering av faglig gjennomgang av forvaltningsplaner mm		2022/7571
ST 4/26	Utredningsoppdrag om omorgansering av verneområdeforvaltere		
ST 5/26	Tilbakemelding - faglig gjennomgang - Raet nasjonalpark - Søm landskapsvernområde - forvaltningsplaner		2022/7571
ST 6/26	Eventuelt		
ST 7/26	Tidsbruk - Møtehonorar		

ST 1/26 Godkjenning av innkalling og saksliste
ST 2/26 Valg av en representant til å skrive under møteprotokollen sammen med styreleder
ST 3/26 Orienteringer

**Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark**

Postadresse
Postboks 504
4804 ARENDAL

Besøksadresse
Fløyveien 14
Arendal

Kontakt
Sentralbord: +47 37 01 75 00
Direkte: +47 37 01 78 45
sfagpost@statsforvalteren.no
<https://www.nasjonalparkstyre.no/raet>

LOKALAVISEN GEITA
Fabakkveien 13A
4812 KONGSHAVN

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2022/7571-42 432.3

Deres ref.

Dato 13.04.2026

Avslag - innsynskrav - sak 2022/7571 - dokument nummer 39

Vi viser til din anmodning av 10.4.26 om innsyn i dokument nr. 39 i sak 2022/7571. Dokumentet det bes om innsyn i, inneholder opplysninger som er underlagt taushetsplikt i henhold til offentleglova § 15 i henhold til avsenders (Miljødirektoratets) vurderinger. Det er ikke gitt opplysninger om hvilke deler av dokumentet som er ansett som sensitivt, og jeg må derfor avslå hele innsynskravet.

Informasjon om klage

Denne avgjørelsen kan påklages innen tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er mottatt, jf. offentleglova § 32, jf. forvaltningsloven kapittel VI. En eventuell erklæring om klage skal sendes til Raet Nasjonalparkstyre v/ Statsforvalteren i Agder. Erklæring om klage skal være undertegnet av klageren, nevne det vedtak som det klages over, og nevne den endring som ønskes, jf. Forvaltningsloven

§ 32 første ledd. Erklæringen bør også begrunnes, jf. forvaltningsloven § 32 annet ledd. Klageinstans er Miljødirektoratet.

Et alternativ er å sende en henvendelse direkte til avsender Miljødirektoratet og be om innsyn derfra, eventuelt kan de begrunne et avslag.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

Statsforvalteren i Agder

Postboks 504

4804

ARENDAL

**Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark**

Postadresse
Postboks 504
4804 ARENDAL

Besøksadresse
Fløyveien 14
Arendal

Kontakt
Sentralbord: +47 37 01 75 00
Direkte: +47 37 01 78 45
sfagpost@statsforvalteren.no
<https://www.nasjonalparkstyre.no/raet>

«MOTTAKERNAVN»
«ADRESSE»
«POSTNR» «POSTSTED»

Saksbehandler Jenny Marie Gulbrandsen

Vår ref. 2022/7571-40 432.3

Deres ref. «REF»

Dato 09.04.2026

Avslag på innsynskrav - Innspill til forvatningsplaner Raet NP og Søm LVO fra Miljødirektoratet

Vi viser til din anmodning av 7.4.26 om innsyn i dokument nr. 39 i sak 2022/7571

Dokumentet det bes om innsyn i, inneholder opplysninger som er underlagt taushetsplikt i henhold til offentleglova § 15 i henhold til avsenders (Miljødirektoratets) vurderinger. Det er ikke gitt opplysninger om hvilke deler av dokumentet som er ansett som sensitivt, og jeg må derfor avslå hele innsynskravet.

Informasjon om klage

Denne avgjørelsen kan påklages innen tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er mottatt, jf. offentleglova § 32, jf. forvaltningsloven kapittel VI. En eventuell erklæring om klage skal sendes til Raet Nasjonalparkstyre v/ Statsforvalteren i Agder. Erklæring om klage skal være undertegnet av klageren, nevne det vedtak som det klages over, og nevne den endring som ønskes, jf. forvaltningsloven § 32 første ledd. Erklæringen bør også begrunnes, jf. forvaltningsloven § 32 annet ledd. Klageinstans er Miljødirektoratet.

Et alternativ er å sende en henvendelse direkte til avsender Miljødirektoratet og be om innsyn derfra, eventuelt kan de begrunne et avslag.

Med hilsen

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Dokumentet er elektronisk godkjent

Mottakere:

**Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark**

NORGES BONDELAG

Postboks 9354 0135 OSLO

Grønland

BONDELAGETS SERVICEKONTOR
AS AVD AGDER

Gyldenløves gate 4611 KRISTIANSAND
2A S

ingunn.kile@bondelaget.no

Kopi til:

Statsforvalteren i Agder

Postboks 504

4804

ARENDAL

Fra: Ingrid Moe Dahl[ingrid.moe.dahl@miljodir.no]
Sendt: 17.04.2026 10:03:09
Til: Gulbrandsen, Jenny Marie[jenny.gulbrandsen@statsforvalteren.no]
Tittel: Offentlighetsvurdering av faglig gjennomgang av forvaltningsplaner mm

Hei!

Ref. prat på telefon tirsdag.

Vi har tatt en ny offentlighetsvurdering av dokumentene tilknyttet faglig gjennomgang av forvaltningsplanene, altså oversendelsesbrevet og utkastene til planer med kommentarer og endringer. Vi regner dette som interne dokumenter som i all hovedsak er ment for dialog mellom direktoratet og styret ettersom det er dokumenter under utarbeidelse, men vi vurderer det dithen at de også kan gjøres offentlige.

Vi kommer derfor til å gi ut dokumentene i de innsynsforespørlene som har kommet til oss. Så da er dere også klar over det.

Angående inkludering av rådgivende utvalg så nevnte jeg på telefon at vi i utgangspunktet i denne delen av prosessen med planene regner kommentarene våre som en dialog mellom oss og styret. Rådgivende utvalg har vært involvert på tidligere tidspunkt og dokumentene vil sendes på høring når de er faglig godkjent. På dette tidspunktet har vi listet noen endringer som må gjøres for at dokumentene skal bli godkjent. Det er opp til dere om dere ønsker å koble dem på, men det er ikke påkrevd i denne delen av prosessen.

Angående styresammensetning i perioden styreleder er sykmeldt: Du nevnte også i telefonsamtalen at dere kanskje vurderer det dit at det er nestleder som trer inn ved styreleders fravær. Jeg har sjekket opp litt i dette og vi mener nok at det er personlig vara til styreleder som trer inn i denne rollen ved styreleders fravær.

Vi holder kontakten ang. behovet for ressurs til bistand ved videre arbeid med forvaltningsplanen. Gi oss gjerne en beskjed når du evt. har fått snakket med (vikarierende) styreleder om dette, så kan vi få fulgt opp denne tråden videre.

Hilsen

Ingrid Moe Dahl

seniorrådgiver, seksjon for verneområder

mobil: 414 70 633

ingrid.moe.dahl@miljodir.no

www.miljodirektoratet.no | www.miljostatus.no

sentralbord: 73 58 05 00

ST 4/26 Utredningsoppdrag om omorganisering av verneområdeforvaltere

Statsforvalteren i Agder
Postboks 504
4804 ARENDAL

Trondheim, 23.03.2026
Unntatt offentlighet: Offl. § 15 2. ledd

Deres ref.:

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2025/11738

Saksbehandler:
Ingrid Moe Dahl

Faglig gjennomgang av forvaltningsplaner for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde

Vi viser til forvaltningsplaner for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde mottatt i PDF-format 23 mai 2025 (vår ref. 2025/11738), og ettersendt i Word-format 1.juni per e-post. Vi har kun gjennomgått og vurdert innholdet i Word-dokumentene.

Første utkast ble oversendt til oss 16.02.2024 og styret mottok tilbakemeldinger fra oss etter første faglige gjennomgang 13. november 2024. Vi kan ikke se at våre tilbakemeldinger er fulgt opp i tilstrekkelig grad. Våre overordnede kommentarer til forvaltningsplanene for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde er derfor ganske like de dere mottok i november 2024. I tillegg har vi lagt til detaljerte kommentarer i dokumentene og foreslått endringer i tekst.

Det må foretas en god del endringer i forvaltningsplanene før de kan sendes på høring.

Felles for begge planene er at kapittel for retningslinjer har behov for mer struktur. Temainndelingen i forvaltningsplanene bør være mer overordnet for å få mer oversiktlige planer jf. inndeling i verneforskriftene.

For å oppnå et mer oversiktlig kapittel om retningslinjer er vårt klare råd at det settes opp slik for hver paragraf i forskriften:

§ 3. Vern mot inngrep i landskapet

Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for:

- a)
- b)
- etc.

Gi retningslinjer under hver enkelt bestemmelse der dette er relevant. For bestemmelser som åpner for aktivitet uten søknad er det ikke alltid behov for en retningslinje, det må vurderes for den enkelte bestemmelsen.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a)
- b)
- c)
- etc.

Gi retningslinjer under hver enkelt bestemmelse der dette er relevant.

Det er flere eksempler på at bestemmelser i verneforskriftene mangler retningslinjer. I tillegg omtaler forvaltningsplanene flere steder forhold som ikke reguleres av verneforskriftene. Se kommentarer i dokumentene.

I tilbakemeldingen etter faglig gjennomgang i november 2024 påpekte vi også følgende:

- *Retningslinjer skal utelukkende samles i kapitlet om retningslinjer, ikke omtales i innledende kapitler.*
- *Det skal ikke henvises til annet regelverk i retningslinjene. Styret skal kun omtale retningslinjer for bestemmelse i verneforskriften.*
- *Det er ikke ønskelig med tekst som omhandler "ønsket adferd" eller tilsvarende i retningslinjene.*

Dette er ikke tilstrekkelig fulgt opp i nye versjoner.

Nasjonalparkstyret må gjennomgå dokumentene og endre i henhold til merknader i dette brevet og kommentarene i utkastene til forvaltningsplaner. Dette er en forutsetning for at forvaltningsplanene kan bli faglig godkjent av Miljødirektoratet og sendes på høring.

Når dokumentene er gjennomgått og endret slik vi har pekt på over, må forvaltningsplanene oversendes til Miljødirektoratet for ny faglig gjennomgang før de kan sendes på høring.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Terje Qvam
seksjonsleder

Ingrid Moe Dahl
seniorrådgiver

Forord

Raet nasjonalpark ble opprettet i desember 2016 etter vedtak av Kongen i Statsråd. Raet nasjonalpark skiller seg fra de andre nasjonalparkene i Norge ved at den ikke har et geografisk navn, men har fått navn etter et begrep fra kvartærgeologien: Raet – endemorenen etter siste istid.

Av verneforskriften går det fram at det skal utarbeides en forvaltningsplan for nasjonalparken med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, tilrettelegging og informasjon.

Raet nasjonalpark sikrer viktige områder av ytre skjærgård i kommunene Grimstad, Arendal og Tvedestrand. Deler av nasjonalparken er på land i Arendal og Grimstad kommuner, men 98 prosent av det vernede arealet er transekt Skagerrak som strekker seg ut mot Norskerenna og gjør Raet til Norges største marine nasjonalpark.

Raet nasjonalpark synliggjør spor etter istiden og er på mange måter skagerrakkysten i et nøtteskall. Endemorenen – raet – som ligger i havet utenfor Sørlandskysten og går i land i det østre Agder, er grunnlaget for stort arts mangfold i havet, i strandsonen, på land og i lufta. Disse naturkvalitetene er unike og lett tilgjengelige for alle som besøker Raet nasjonalpark.

Raet nasjonalpark representerer natur og naturkvaliteter som alle setter pris på, og som vi ønsker skal gå i arv til våre barn og barnebarn. Derfor er det viktig å være bevisst at naturen har sin egenverdi – uavhengig av vår glede og nytte av den. Selv om vi alle har et ansvar for å forvalte naturverdiene, er det opprettet et eget nasjonalparkstyre som har i oppgave å forvalte områdene innenfor Raet nasjonalpark i samsvar med internasjonale forpliktelser, naturmangfoldloven og de gjeldende verneforskriftene for nasjonalparken.

Forvaltningsplanen skal tjene flere hensikter:

- Den skal være kunnskapsbase
- Den gir oversikt over brukerinteresser og påvirkningsfaktorer
- Den gir retningslinjer for hvordan verneforskriften skal forstås og danner grunnlag for nasjonalparkforvaltningens beslutninger
- Den peker på konkrete utfordringer og trusler

Arbeidet med forvaltningsplanen har involvert mange berørte parter og interessegrupper.. Vi takker alle som har vært engasjert og bidratt i arbeidet med planen – ingen nevnt ingen glemt.

Vårt håp er at planen vil bidra til å ta vare på og utvikle naturverdiene i nasjonalparken, og at de retningslinjene som trekkes i forvaltningsplanen skal bidra til forutsigbarhet og lik sakbehandlingspraksis.

Planperioden er satt til 5 år, og nasjonalparkstyret lager en årlig oversikt som viser prioriteringen av oppfølgingstiltak og målsettinger med planen.

Raet nasjonalpark utfordrer oss alle til samarbeid om å finne de gode løsningene som vil være til det beste for naturen, lokalbefolkningen og dem som besøker nasjonalparken.

Arendal 00.00.2025

Robert Cornels Nordli
styreleder Raet nasjonalparkstyre

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Innledning

Raet nasjonalpark erstattet to eksisterende landskapsvernområder og syv naturreservater. En vesentlig del av tidligere Hasseltangen landskapsvernområde ble videreført som Søm landskapsvernområde. Soneinndelingen i Raet nasjonalpark ble opprettet for å ivareta det tidligere restriksjonsnivået fra naturreservatene.

Forvaltningsplanen skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet ved å gi retningslinjer om bruk og brukerinteresser, informasjon, skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Forvaltningsplanen er en presisering og utdyping av verneforskriften, og gir retningslinjer for dispensasjonspraksis.

Forvaltningsplanen definerer videre mål for forvaltningen av verneområdet og beskriver aktuelle tiltak for eksempelvis skjøtsel, tilrettelegging, besøksforvaltning og annet.

Verneforskriften med tilhørende vernekart ligger til grunn for utarbeidelse av forvaltningsplanen.

Det er forvaltningsmyndigheten som har ansvar for utarbeidelse av forvaltningsplan.

Utkast til forvaltningsplan sendes på høring til grunneiere og berørte interesser. Forvaltningsplaner for store verneområder og Ramsar-områder godkjennes av Miljødirektoratet.

Forvaltningsplaner utarbeidet av kommunen som forvaltningsmyndighet skal godkjennes av Statsforvalteren.

Retningslinjer for saksbehandling i verneplanarbeid (Rundskriv T-2/15) gjelder så langt det er mulig også for utarbeidelse av forvaltningsplaner.

Forvaltningsmyndighetens oppgaver

Commented [A1]: I innledningen må det stå noe om overgangen fra tidligere verneformer til nåværende Raet nasjonalpark og betydningen det har for forvaltningen og forvaltningsplanen. Kongelig res. har en slik oversikt.

Commented [A2]: Dette kapitlet skal omtale forvaltningens ansvar og oppgaver - se vedtektene kap. 6.

Informasjon om verneforskrift mm kommer i senere kapittel.

Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å forvalte verneområdet i tråd med verneformålet – og treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues. Forvaltningsmyndigheten utøver myndighet etter verneforskriften. Dette omfatter også myndighet til å treffe vedtak om dispensasjon fra gjeldende vernebestemmelser.

Forvaltningsmyndigheten kan også gi utfyllende retningslinjer om forvaltning av verneområdet og om skjøtsel. Forvaltningsmyndigheten har videre ansvar for informasjon til grunneiere, rettighetshavere og allmennheten om verneverdiene og vernebestemmelsene.

Forvaltningsmyndigheten skal ut fra en vurdering av om verneformålet i verneforskriften oppnås, vurdere behov for og nødvendig gjennomføring av skjøtsel. Forvaltningsmyndighetens handlingsrom følger av naturmangfoldloven og verneforskriften for verneområdet.

De sentrale forvaltningsorganer har overordnet ansvar for verneområdeforvaltningen, blant annet gjennom klagebehandling og fastsettelse av rammene for forvaltningen. Sentrale forvaltningsorganer er Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet.

Commented [A3]: Dette omtales i kapitlet "Tilgrensende verneområder".

Områdefakta

RAET VV00003273

Landareal (daa): 8000
Sjøareal (daa): 599000

IUCN-status: Ikke vurdert

Ramsar-status:

Emerald-status:

INTERNASJONALØE FORPLIKTELSER

Norge har undertegnet en rekke internasjonale miljøavtaler. Mange av våre verneområder er svært viktige bidrag til at slike avtaler kan følges opp og gjennomføres i praksis.

IUCN

Norge er medlem i Den internasjonale naturvernunion (IUCN).
(URL: <https://www.iucn.org/>)
Den har som mål å bevare natur- og biologisk mangfold.

Det finnes et eget program for arbeid med verneområder (Protected Areas)
(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas>)

Under dette programmet utvikles det veiledning for å øke effektiviteten i arbeidet med å beskytte natur. En av disse er et klassifiseringssystem med såkalt IUCN kategorier

(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories>)

Disse kategoriene benyttes i stor grad for å sammenlikne arbeidet med verneområder mellom ulike land, både regionalt og globalt.

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/regelverk/konvensjoner/ramsarkonvensjonen/>

<https://www.ramsar.org/>

BERN

Bernkonvensjonens formål er å verne europeiske ville dyr og planter og deres levesteder, med særlig vekt på truede og sårbare arter.

Målet er også å fremme samarbeid mellom medlemslandene.

<http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/internasjonalekonvensjoner/bernkonsjonen/>

Det er vedtatt fire lister (I-IV) som angir hvordan bestemte arter skal beskyttes :

- totalfredning
- sikre leveområder
- regulering av jakt
- bruk av jaktredskap.

I tillegg er det vedtatt resolusjoner for å beskytte bestemte naturtyper (Resolution No. 4 (1996)) og arter (Resolution No. 6 (1998)).

Medlemslandene må rapportere om bevaringsstatus for de listede naturtypene og artene som finnes på eget territorium. I tillegg må landene opprette et nettverk av områder som skal bidra til å beskytte de aktuelle naturtypene og artene. Dette nettverket har fått navnet «Emerald Network»

<https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforna_turtyper

<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/truede-arter-og-naturtyper/oppfolgingsplan-for-trua-natur/>

Natur

RAET (VV00003273) har verneverdier knyttet til både kvartærgeologi og landskap over og under vann, samt rik edellauvskog med betydelig innslag av eik, våtmark, kystlandskap og strandenger. Området har flere rødlistede sopparter, karplanter, insekter, fugler og marine arter.

Området inneholder også en rekke forminner og kulturminner, inkludert gravrøyer, gamle steingjerder, uthavnsmiljøer, krigsminner og sjømerker.

Verneområdet ligger på en morenerygg – den mest markante og ruvende landavsetningen fra siste istid i Nord-Europa.

Endemorenen inneholder marin leire som er viktig grunnlag for den spesielt frodige vegetasjonen på land og livet i havet innenfor nasjonalparkområdet. Den synliggjør også landhevingene etter istiden.

Geologi

Raet nasjonalpark har fått navn etter den store endemorenen, Raet, fra siste istid. Raet og de tilsvarende randmorener i Sverige, Finland, Russland, Nord- og Vest-Norge danner et nesten sammenhengende belte rundt hele Fennoskandia og viser innlandsisens utbredelse i yngre dryas, for ca. 12 000 år siden – da det gikk mot avslutningen av siste istid.

Nasjonalparkområdets geologiske historie er vår felles naturarv – «skrevet i stein» – i berggrunn, løsmasser og landskapsformer.

Raet ble avsatt under havnivået

I dette området ble raet avsatt under havnivå, men i løpet av noen tusen år i postglasial tid, har deler av Raet blitt hevet opp over havnivået. I løpet av denne tiden har endemorenen blitt sterkt utsatt for bølgenes bearbeiding av løsmassene.

Etter landheving

I vår tid viser Ra-landskapet seg med mange ulike naturtyper. Det er morenerygger som består av moreneleire, blokkstrand – og rullesteinsstrender. Strandvoller av grus og stein ligger i ulike høydenivåer, og det finnes strandavsetninger av sand hvor det innimellom er sanddyner/vindavsetninger.

Utforming av skjærgården

Skjærgården i nasjonalparken er rester av det gamle viddelandskapet som skrår jevnt ut mot kysten og dykker under havoverflaten lenger ute.

Overflaten har blitt furet og værbitte gjennom lange tidsrom og mange istider. Harde, massive og motstandsdyktige bergarter danner koller og heier, mens dalsøkk og sund følger mykere soner i berggrunnen.

Bruddsoner (sprekker og forkastninger) og lagdeling har stor betydning for utformingen av øyer, sund og fjorder. Lagstrukturer som ligger parallelt med kysten (SV-NØ) er vanlig, mens bruddsoner på tvers og vinkelrett på kysten er tydelig å se i eksempelvis Galtesund og Tvedestrandsfjorden.

En rekke naturtyper er knyttet til disse kystområdene hvor det finnes lyngheier, barskog og løvskog, myrdrag, bare fjellkoller, strandenger og svaberg. Og ikke minst i sjøområdene som omfatter et et mylder av store og små øyer, holmer og skjær.

Raet under vann

Under havflaten ligger kilometerlange grunner med løse stein, grunne skjellsandflater, sand- og mudderbanker. På dypere vann er det finkorna leiravsetninger. Disse bunnforholdene gir frodig vegetasjon med rikt biologisk mangfold – alt nøye tilpasset lokale vekstvilkår.

Utenfor skjærgårdssonen i nasjonalparken dominerer det undersjøiske Raet, og moreneryggen følger en tilnærmet rett linje en til to kilometer fra land og strekker seg mellom områdene ved Lyngør og Tromøy med Tromlingene.

Moreneryggen består av marin leire blandet sammen med morene av sand, grus og stein. Bølger og strøm har bearbeidet overflaten slik at ryggen i dag dels har karakter av en mektig steingrunne. Her finnes ideelle hummerbiotoper, frodig tareskog og et spesielt høyt biologisk mangfold. Moreneryggen ligger stort sett på 10 til 20 meters dyp, men ved Målen utenfor Flosta dukker den så vidt over havflaten før den igjen viser seg på Tromlingene. Moreneryggen fortsetter sør-vestover og før den «går i land» på ved Hasseltangen, dukker den opp av havet både på Mærdø og Jerkholmen.

På dypere vann utenfor Raet ligger det vidstrakte havavsetninger mellom grunnfjellsrygger som stikker opp som små fjell.

Nasjonalparken strekker seg ut til kanten mot Norskerenna som et «transekt» over «Arendals Terrasse» hvor mange ulike overflateformer har blitt dannet og forteller om isens bevegelse før Ra-tid. Dette kan observeres som såkalte «flutings» og «drumliner» på havbunnen.

Geologi – beskrivelse

Sør-Norge ble ferdig dannet i perioden for 1,6 til 0,9 milliarder år siden. Klimaet endret seg slik at området opplevde en «reise» fra et sørlig polart klima via tropisk og til nordlig temperert/polart klima. Under hele denne «reisen» var det flere sykluser med forvitring, erosjon, avsetning og landheving. Det er mulig å se spor etter dette i dag også – mange av de større landskapsformene ble påbegynt for lenge siden og modifisert under og etter istidene.

De yngste sporene ble satt under og delvis etter siste istid også i Raet nasjonalpark.

Bergartene, vannet og den oksygenholdige atmosfæren danner grunnlaget for at det finnes løsmasser som planter kan vokse i og som dyr kan leve av. Løsmassene oppstår som der det har vært forvitring og erosjon som følge av kjemisk og mekanisk påvirkning, sliping av rennende slamfylt vann og isbreer som skurer på underlaget.

BERGGRUNNEN

Alle bergarter som ble dannet før overgangen til den geologiske perioden kambrium (541 millioner år siden), kalles med et samlebegrep for grunnfjellsbergarter. De aller fleste av bergartene i Raet nasjonalpark hører til grunnfjellsbergartene i Skandinavia.

To store fjellkjeder

Berggrunnen i det sørvestlige Skandinavia oppsto under to store fjellkjededannelser. Den gotiske fjellkjeden oppsto for ca. 1700 – 1500 millioner år siden, og den

svekonorvegiske fjellkjeden for ca. 1150 – 900 millioner år siden. Som resultat av at disse fjellkjedene oppsto, ble det dannet et stort mangfold av ulike bergarter.

Den svekonorvegiske fjellkjeden

Etter en svært lang periode med erosjon av berggrunnen, ble restene av den gotiske fjellkjeden med i dannelsen av den svekonorvegiske fjellkjeden flere hundre millioner år senere. Den svekonorvegiske fjellkjeden var meget høy, kanskje omtrent på størrelse med Andesfjellene i Sør-Amerika slik de fremstår i dag.

Vi er på røttene etter de to store fjellkjedene

I nasjonalparken finnes det bergarter som ble foldet og omdannet på ca. 50 kilometers dyp og ved svært høye temperaturer (mer enn 850 °C). De synlige svabergene i nasjonalparken var «røttene» til den svekonorvegiske fjellkjeden. Alt over er erodert eller slipt ned i løpet av de siste tusen millioner år.

Grunnfjellet

Mange store granittkropper, blant annet Herefoss- og Grimstadgranitten, med alder fra ca. 990 til 910 millioner år, markerer slutten på den svekonorvegiske fjellkjededannelsen og den prekambriske utviklingen av grunnfjellet i Sør-Norge.

GEOLOGI PÅHAVBUNNEN

Etter avslutningen av den svekonorvegiske fjellkjededannelsen kom en lang og rolig periode med sliting og erosjon av berggrunnen i Sør-Norge. I kambro-silurtiden trengte havet inn over det nedslitte grunnfjellet. Det finnes avsetninger fra kambro-silurtiden på havbunnen i Skagerrak, lengst ute i Raet nasjonalpark.

VULKANUTBRUDD

Den neste store hendelsen i sørøstlige Norge er dannelsen av det såkalte Oslofeltet som resultat av store vulkanutbrudd. Det startet i permtiden for ca. 300 millioner år siden. Dette var en tid med mye vulkansk aktivitet og man kan forenklet si at det førte til at Sør-Norge delvis raknet og Oslofjorden ble dannet. Som følge av vulkansk aktivitet i området ble det store mengder dybbergarter, lava og askeavsetninger på overflaten. Den vulkanske aktiviteten hadde ringvirkninger som satt spor etter seg også i områdene som i dag inngår i Raet nasjonalparker. Vi kan se dem som svarte eller sjokoladebrune bånd i de ellers så lyse svabergene. Dette kalles diabasganger.

INGEN FORNYBAR RESSURS

Planter spirer og vokser, setter frø og visner. Dyr blir født og formerer seg. Slik er det ikke med berggrunn, stein og løsmasser. Ny berggrunn dannes ikke før det skjer et stort vulkanutbrudd eller dannelse av nytt fjell ved enorme endringer i jord-skorpa. Dette er ikke noe som kan oppstå med mindre enn mange millioner års mellomrom.

Derfor regnes geologiske ressurser og naturverdier for ikke fornybare. Berggrunn, geologiske formasjoner og bergarter er derfor viktige verneverdier som forvaltningen må ta hensyn til.

All geologi i verneområdet er fredet mot uttak, skade og forstyrrelse. Rullestein og svaberg kan få varig skade ved ytre påvirkning fra landskapsendring, sprengning og

graving, ferdsel og aktiviteter, eksempelvis ved brenning av bål og bruk av engangsgriller.

SPESIELLE GEOLOGISKE FUNN

På Spornes, ytterst på Tromøy, finnes et av Norges fineste granulittfelt. Disse granulittene har en uvanlig sammensetning som har vakt internasjonal oppmerksomhet i fagmiljøene. Bergarten kalles enderbittisk gneis. (se faktaboks)

ENDERBITTISK GNEIS

Bernhard Bingen, geolog ved NGU, har påvist at et av Norges fineste granulittfelt finnes på Spornes, Tromøy i Arendal. Funnet av granulitter på Tromøy vakte internasjonal oppmerksomhet. Funnet var sjeldent, og det har hersket ulike meninger knyttet til alderen til disse bergartene. Årsaken til uenighet skyldes at fastsettelse av alder kan være vanskelig. Imidlertid har granulittene på Tromøy en uvanlig sammensetning som har gitt bergarten navnet enderbittisk gneis.

Denne gneisen inneholder små mengder av mineralet zirkon – et mineral som er blant de mest nyttige ved aldersbestemmelse av bergarter. Ny teknologi har gjort det mulig å foreta korrekte dateringer av granulittene på Spornes og oppfatningen av alderen til granulittene på Tromøy er nå lik blant fagfolk.

GRANULITTER

Granulitt er en gneislignende båndet bergart som er omdannet under forskjellig trykk, men ved svært høy temperatur – mer enn 700 grader C.

Granulitt består av mineralene kvarts og feltspat med ett eller flere av mineralene pyroksen, granat, sillimanitt og cordieritt.

Områdene lengst ut mot kysten i Raet nasjonalpark utenfor Arendal, har vært utsatt for ekstremt høyt trykk og høy temperatur.

Granulittbergarter finnes i prekambriske skjoldområder over hele verden. I Norge er granulitter kjent fra grunnfjellet i Arendalsområdet og i den kaledonske fjellkjeden.

Kvartærgeologi

Alle landskap har en historie å fortelle, og her skal vi prøve å nøste litt i historien om Raet og geologien i dette området. Denne historien er en viktig basis for dagens rikdom av spennende landskapsformer, rike naturtyper og attraktive kulturlandskap.

I de siste 2–3 mill. år har vi hatt mange istider. Den foreløpig siste, Weichsel-istiden tok slutt for bare ca. 10 000 år siden. Men den startet for ca. 115 000 år siden. Da isdekket var på det største, for omtrent 21–23 000 år siden, var hele Skandinavia dekket av is. En isbre med opptil 3 000 meters tykkelse. Dette isdekket nådde helt ned til det som i dag er Berlin og Hamburg i Tyskland. Samtidig var den sørlige delen av Nordsjøen tørt tundralandskap hvor steinalderfolk jaktet etter mammut og reinsdyr.

Det gikk en gigantisk isstrøm fra Telemark og Østlandsområdet, også med tilførsel av is fra Sverige og Kattegat. Denne isstrømmen fulgte Norskerenna, rundt sørkysten av Norge og helt ut til kontinentalskråningen utenfor kysten av Møre. Isen

tok med seg blokker, stein og grus av ulike bergarter fra hele Østlandet, og mange av disse kan vi i dag finne igjen i kystområdene langs Sørlandet.

Etter hvert ble klimaet mildere og den store iskapen smeltet tilbake. Der breen sto i havet var det en bratt brefront med kalving av isfjell og i Skagerrak dannet det seg en markert kalvingsbukt inn mot Oslofjorden.

Raet dannes

I allerød (14 300–12 800 år siden), før yngre dryas (12 800–11 600 år siden) hadde isen trukket seg mer enn 10 kilometer tilbake i forhold til der Ra-morenen ligger i nasjonalparkområdene i dag. Men klimaet endret seg igjen og det ble kaldere – med det resultat at breen vokste. Veksten skapte en bevegelse som kan sammenlignes med en gigantisk bulldoser som skjøv løsmateriale; morene og havbunnsleire foran seg og dannet en stor voll foran den fremrykkende isen. Denne vollen, eller randmorenen, som fenomenet kalles, kan faktisk følges rundt hele Fennoskandia og viser isdekkets utbredelse for omkring 12 000 år siden. Dette er trolig verdens største og mest markerte naturmonument fra istidene. På Sørlandet, Vestfold og Østfold kaller vi denne morenen for Raet eller Ra-trinnet. Ra er et ord som betegner en grusrygg, og denne ryggen av morenemasse ble avsatt på havbunnen gjennom det som i dag er Vestfold og Telemark og Agder – helt ned til Fevikområdet.

På den tiden sto havet betydelig høyere enn i dag i forhold til landområdene, faktisk 60–70 meter høyere i områdene rundt Arendal. Fra Fevik og vestover er morenen hovedsakelig avsatt over datidens havnivå – på land.

I dag dukker Raet ned i sjøen ved Mølen i Vestfold, viser seg på land på Stråholmen og Jomfruland og kan følges nedover kysten som en markert rygg eller grunne til den dukker opp av havet på Målen, en liten rullesteinsøy utenfor Flost. Raet blir igjen synlig på Tromlingene og ytre del av Tromøy fra Botne til Hove og fortsetter over Merdø til Jerkholmen før den når fastlandet ved Hasseltangen og «går i land». Raet strekker seg videre over haug og hammer gjennom Grimstad og Birkenes til vestre deler av Agder og videre til Vestlandet. Det er verd å merke seg at det meste av den gode landbruksjorda i Grimstad er opprinnelig ble avsatt som hav- og strandavsetninger i sjøen utenfor moreneryggen.

Havnivå – marin grense – landhevning

Det mektige isdekket hadde trykket ned jordskorpa og når isen smeltet oversvømte havet lavtliggende landområder. Havets høyeste nivå etter siste istid kalles «marin grense» og varierer med avstanden til Bottenviken, der isen var mektigst og jordskorpa mest nedtrykt. Marin grense ved Fevik er ca. 59 moh og lenger øst i Arendal vel 70 moh og i Tvedestrand opptil ca. 86 moh. Derfor hadde vi en periode skjærgård og små fjorder i lavtliggende områder innenfor dagens kystlinje.

Da vekten av de store ismassene forsvant, begynte landet (jordskorpa) å heve seg, først relativt raskt, deretter saktere. Fortsatt har vi en landhevning på ca 2,5 mm per år i dette området. Men endringer i havnivå som følge av at isbreer smelter og havet blir varmere, vil nok i større eller mindre grad utligne dette. for gjennomsnittlig havnivåstigning er nå i ferd med å ta igjen landhevingen og prognosene framover antyder en netto havstigning på 69 cm i år 2090 i Arendal.

Landhevning etter istiden vises eksempelvis tydelig på at vi av og til finner marin leire med skjell i jorda høyt over dagens havnivå. Strandvollene på

Tromlingene eller ved Spornes høyt over dagens havnivå forteller det samme. Her kan en finne velutviklede strandvoller i seks til syv ulike høydenivå.

Ramorenen – vasket og omlagret av bølger

Da Ramorenen ble hevet opp over havnivå, vasket og omlagret bølgene overflaten og jevnet ut ryggformen. Sand ble gjerne avsatt på innsiden mens den bølgeeksponerte utsiden fikk en erosjonshud av blokker nederst i stranda, og strandvoller av rullestein og grus høyere opp. Men, en eller to meter ned i massene er ofte den opprinnelige morenen eller moreneleira intakt, noe vegetasjonen vet å sette pris på, for der nede er vann og næring å hente.

Rullesteinstrender

Rullesteina langs stranda er verdt en nærmere inspeksjon, for her finner du bergarter fra store deler av Sør-Norge, fraktet av isen fra innlandet i Agder og Telemark, gneiser, granitter og kvartsitter, men også larvikitt, rombeporfyr, konglomerat, kalkstein og sandstein fra Oslofeltet, fraktet nedover kysten når den store brestømmen fra nord var aktiv. Til og med en og annen flint fra Danmark er strandet her, den kan ha kommet drivende fastfrosset på et isfjell eller være pløyd opp fra havbunnen av isen som engang beveget seg ut gjennom Øresund og Kattegat.

Sandbankene og sandstrendene på innsiden av Raet, som på Tromlingene, Hove og Merdø er i dag populære friluftsområder. De flotte sandstrendene på Fevik, blant annet Hauslandssanden, Storesand og Randvika har også sitt opphav i Raet, vasket ut fra moreneryggen og avsatt som strandavsetninger av sand på utsiden av Raet. Under vann gir Ramorenen grobunn for frodige tareskoger og mange steingrunner med ideelle skjulesteder for hummeren.

Raets mange ansikter

Raet har mange ulike «ansikter», og lenger mot vest er Ramorenen avsatt over havnivå som en markert ryggform som kan observeres på eksempelvis Dømmesmoen i Grimstad. Andre steder ligger moreneryggen i form av et belte av store blokker, eksempelvis Rossefjell, eller som et isranddelta med mektige lag av sortert sand og grus, slik det ligger på Roresanden og Møretrømoen i Grimstad.

Fjelloverflaten – skuret og værbit

Bruddsoner, sprekker og ulike bergarters motstandsdyktighet mot erosjon har styrt utforming og fordelingen av øyer og sund i skjærgården. Isen har skuret og slipt fjelloverflaten slik at den har avrunda former mot isbevegelsen, i hovedsak fra nord-vest. Det er vanlig å finne karakteristiske rundsva eller hvalskrottfjell med skuringsstriper etter isen. I enkelte områder er fjelloverflaten preget av marin erosjon. Det er tydelig å observere på Store Torungen hvor det nok har vært rikelig med «slipemateriale fra et «ytre Ra».

Jettegryter og såkalte p-former (renneformer) opptrer flere steder, de fleste er trolig dannet av smeltevannsstrømmer (med stein, grus) under høyt trykk under isen. Hasseltangen har rikelig med velformte renneformer (p-former) og tydelig isskurte hvalskrottfjell. Kvakenes på Tverrdalsøy har en anselig mengde jettegryter, dannet under isavsmeltningen. De gir spennende naturopplevelser og god mulighet i å spekulere på dannelseshistorien.

Vegetasjonen etablerer seg

Etter hvert som områdene hevet seg over havnivå langs Raet i kystområdene utenfor Arendal og Fevik, etablerte vegetasjonen seg raskt. Først tundravegetasjon, senere kom skogen. Bjørk og furu kom allerede for 11 000 år siden. Varmekjære treslag som hassel og eik kom et tusenår eller to senere, men fikk gode forhold i den postglasiale varmetid hvor det var betydelig varmere enn i dag. Vidstrakte eikeskoger dominerte trolig kystområdene i Agder.

For 5–6 000 år siden kom de første jorddyrkere og fant de solvendte skråninger langs Raet særlig egnet for dyrking og husdyrbeite. Det er mange spor etter bosetting i steinalderen, blant annet på ytre del av Tromøy og i Fevikområdet. Senere, i jernalder og vikingtid, vet vi at det var betydelig bosetting, jordbruk og handel i området. Mange store gravhauger langs Raet, blant annet på Jerkholmen og Hoveodden, vitner om dette.

I dag har området langs Ramorenen et mangfold av naturlige biotoper, en attraktiv skjærgård og vakre kulturlandskap. Landskapet har stor verdi for biologisk mangfold, rekreasjon og friluftsliv.

Her finnes geologiske formasjoner som er verneverdige både nasjonalt og internasjonalt som historiske dokument og typeområder. Som nasjonalpark er disse verdiene sikret og vil fortsette å være tilgjengelige for kommende generasjoner.

Topografi på havbunnen

Norges geologiske undersøkelser (NGU) har satt sammen data som illustrerer sjøbunnen og gir spennende informasjon om topografien på bunnen av nasjonalparkens sjøarealer og omliggende havområder. Slik har du kanskje aldri før sett sjøbunnen i Skagerrak?

Det er marinbiolog Dag Ottesen som har sammenstilt sjøbunnsdata fra Kartverket og tilgjengelige data som fiskeflåten har samlet inn med ekkolodd og kartplotter som hjelpemidler. Resultatet er et helt nytt oversiktsbilde av sjøbunnen fra dypt vann til strandsonen.

Transektet i nasjonalparken

Vi vet at da isen hadde sin største utbredelse under siste istid, gikk det en betydelig brestrøm gjennom Norskerenna. Norskerenna, som er på sitt dypeste utenfor Arendal, har dybder ned mot 700 meter. Hit ut strekker transektet i nasjonalparken seg.

Norskerenna var som en «motorvei» for isoverskuddet fra innlandsisen og førte isen videre langs kysten nordover til Stadtlandet.

Arendal terrasse

Vi vet at da isen hadde sin største utbredelse under siste istid, gikk det en betydelig brestrøm gjennom Norskerenna. På innsiden av Norskerenna ligger Arendal terrasse hvor det er bevart store avsetninger fra istiden. Terrassen er ca. 80 km lang og opptil 18 km bred og dekker et samlet areal på omtrent 800 kvadratkilometer. Sjøbunnen er drapert med morene-, glacimarine- og marine sedimenter.

Hele terrassen har mer eller mindre stømlinjeformede rygger som er opp til 20 km lange og forsenkninger, såkalte «flutes», drumliner og drumlinoide former, som tydelig viser at isen har beveget seg sør-vest – ut fra Oslofjordområdet.

Dette forklarer godt tilstedeværelsen av de mange rullestein med bergarter fra Oslofeltet, blant annet rombeporfyr, larvikitt, sandstein og kalkstein vi finner mange steder i skjærgården og langs strendene på Sørlandet.

Lokalt kan vi se komplekse mønstre av uregelmessige moreneformer med tydelige forsenkninger som ender i ryggformer på tvers av isbevegelsen. Pløyespor fra grunnstøtte isfjell ses også tydelig på terrassen. Bunnforholdene dokumenterer også at det har gått store ras som har flyttet sedimentblokker på størrelse med hele Hoveodden – over en strekning på inntil to kilometer.

Bildene av bunntopografien avslører også små kratere (pockmarks), det vil si sirkelrunde groper med en diameter på 50–80 meter. Disse antar geologene at kan være dannet etter utslipp av gass eller væske fra dypere lag i jordskorpa.

Det undersjøiske raet

Ramorenen på sjøbunnen utenfor kysten av Arendal og nord for Tromøy og utenfor Tvedestrand avtegner seg tydelig på bildene av havbunnstopografien.

Det viser også at det på strekningen ligger en mindre morenerygg på utsiden av hovedmorenen. Selv om det har vært godt kjent at Raet mange steder består av flere parallelle rygger, er det neppe noen som har observert denne moreneryggen, det ytre raet, før disse bildene ble satt sammen.

Grunnfjellet på havbunnen

Bunnstopografien gir tydelige indikasjoner på at grunnfjellet fra landområdene kun strekker seg ca. 10–15 km ut fra land før de blir dekket av yngre kambro-siluriske sedimenter. Når vi ser lenger østover og i retning Danmark, ser vi at det finnes en mektig lagpakke, nærmest en sandwich, av stadig yngre sedimentære bergarter – ikke ulikt de olje- og gassførende lagene vi har funnet i Nordsjøen.

Marine grunnkart

Kartverket, Norges geologiske undersøkelse (NGU) og Havforskningsinstituttet samarbeider om å samle inn og dele kunnskap og data om havbunnen langs kysten. Sammen med NGUs kartlegging av geologien på land, vil dette danne kunnskapsgrunnlag som er viktig for forvaltningen av nasjonalparkene og våre verneområder.

Med nye kart får vi vite mer om havbunnen. Det nye, nasjonale programmet for marine grunnkart, vil ha stor nytteverdi og sikre en bærekraftig forvaltning av hele kysten. Kartene vil kunne gi informasjon om dybdeforhold, geologi, biologi og forurensing og andre skader på havbunnen.

Hvilken informasjon inneholder kartene?

Med de nye kartene får både forvaltningen, næringsdrivende og allmennheten tilgang til informasjon vi lenge har hatt på land, men til nå manglet for havbunnen og sjøbunnen i fjorder og i skjærgården. Nye kart visualiserer terrenget godt.

Kartene skal gi info om:

- dybder og bunnforhold
- naturtyper
- trålspor, tapt fiskeredskap
- vrak

- strømforhold, temperatur og saltholdighet

Et hav av muligheter

Prosjektet Marine grunnkart i kystsonen skal bidra til en bærekraftig utvikling av kystsamfunnene, styrkning av de marine og maritime næringene og øke kunnskapsgrunnlaget for forvaltningen som gir retningslinjer for tiltak og aktiviteter i havet.

Naturtyper – beskrivelse

Nasjonalparksen har en stor overvekt av marint naturmiljø og verneverdier. Hele 98,5 % av nasjonalparksen er sjøarealer hvor hele tverrsnittet er vernet – det vil si overflaten, vannsøylen og bunnen.

Det meste av nasjonalparksen omfatter relativt åpen og bølgeeksponert kyst. Beskyttede deler av nasjonalparksområdet av betydelig størrelse er gruntvannsområdene i Sømskilen utenfor Nedenes og i Hovekilen sørvest på Tromøy.

De kystnære delene av Raet er relativt grunne områder med dybder ned til ca. 100 meter under havflaten, men nasjonalparksen innbefatter også dypbassengene Ærøydypet og Gråholmdypet, begge med dyp på mer enn hundre meter relativt nær land. Begge har grunnere terskelområder til den åpne kysten, og i perioder er bassengvannet i disse, store «gropene» stagnerende, men ikke så lenge at oksygenforholdene blir dårlige.

Alvekilen på utsiden av Tromøy er en terskelfjord med flere skjær og grunner i utløpet som skjærmer den beskyttede kilen innenfor.

Kyststrømmen og Nidelva preger naturen i store deler av nasjonalparksen. Kyststrømmen inngår i et lagdelt strømsystem der atlantisk vann som kommer inn fra Nordsjøen og brakkevann som kommer fra Østersjøen, samt tilførsler av ferskvann fra norske elver bidrar til å drive kyststrømmen.

Kyststrømmen som passerer langs de ytre deler av Raet, kombinert med stor bølgeeksponering, skaper hardbunn på de grunnere israndsavsetningene og grunnlag for stor og frodig tareskog på Raet.

Nidelva, som kommer ut på begge sider av Hisøy, påvirker særlig de grunne områdene utenfor vestlig utløp, hvor det finnes mudder- og sandbunnsområder med stort preg av ferskvannspåvirkning.

I dette området strekker nasjonalparksen seg helt inn i Nidelva og omslutter også Ramsøya.

Nasjonalparksen har også et stort, rent marint område, omtalt som Transekt Skagerrak. Det strekker seg 12 nautiske mil fra grunnlinjen utenfor Arendal kommune. Transekt Skagerrak strekker seg dermed helt ut på sokkelen og avgrenses på 500 meters dyp ned mot Norskerenna mot Danmark.

Transektet inkluderer tre soner med forbud mot bunntåling (se side 8), og transektet består av variert havbunn med dybde på 2–400 m.

Undersøkelser viser at det i hovedsak er mudderbunn, men det finnes også kuperte områder hvor det muligens kan finnes kaldtvannskoraller.

Marine naturtyper

Nasjonalparken har jevnlige registreringer av flere sårbare og truede marine arter, blant dem kan nevnes spesielt arter som blålange, vanlig uer, europeisk ål og hummer. Også haiarten pigghå finnes i verneområdet, men lite er kjent om hvor den vandrer og hvilke habitat den foretrekker. Kysttorsken er i sterk tilbakegang langs kysten av Skagerrak, mens mer varmekjære arter som sjøørret og havabbor er i fremmarsj.

I le av det undersjøiske Raet og beskyttende svaberg ligger grunne skjellsandflater, mudderbunner og undersjøiske enger.

Når kalkskall fra skjell og andre organismer, særlig skall av snegler, brytes ned, dannes det skjellsand. Skjellsand avsettes i hovedsak i skjærgården ofte på lesiden av holmer og skjær – i noe avgrensede lommer. De største forekomstene finnes gjerne i strømrrike områder på dyp mellom 10 og 30 meter. Det er mange mindre forekomster av skjellsand i Raet. Disse områdene er viktige levesteder for bløtbunnsfauna, som til dels lever nedgravd i skjellsanden. Skjellsandområder er også spesielt viktige gyte- og oppvekstområder for marine bunngytere som eksempelvis sild, forskjellige flatfisk og krepsdyr. På ren skjellsand vokser det normalt lite alger. Bløtbunn i strandsonen består av mudder, oftest med partikler av leire og silt og til dels sand.

TØRRFALLSSONEN

Det som tørregges ved lavvann kalles tørrfallssonen, og kan dekke store arealer der tidevannsforskjellen er stor. Innenfor Raet er imidlertid tidevannsforskjellen liten, kun ca. 30 cm, og tidevannsflater av litt størrelse skapes kun i langgrunne områder, slik vi finner det i Haslebukta, Sømskilen, Saulekilen på Hisøy, Hovekilen, deler av Alvekilen, og på innsiden av Tromlingene. Her er det gjerne høy biologisk produksjon og stort biologisk mangfold. Både fisk, ved høyvann, og fugl, fortrinnsvis ved lavvann, nytter slike områder til beite.

I beskyttede områder, som i Hovekilen, har gamle israndsavsetninger gjennom tiden endret seg til bløtbunn ved at finkornige partikler har sedimentert og dekket over underliggende morenegrus og -stein.

ÅLEGRASENGER

I arealer som ikke tørregges ved lavvann og i litt beskyttede bløtbunnsområder med sand eller mudder kan det vokse ålegras. Der det finnes et nettverk av ålegrasenger, lune bukter og vikene, skapes det gode oppvekstmuligheter for kysttorsk, sjøørret, ål og annen kystnær fisk.

Innenfor nasjonalparkens grenser er det registrert 87 ålegrasenger med et samlet areal på 869 364 kvadratmeter. Det tilsvarer ca. 122 fotballbaner. Ålegras tåler ikke å bli tørrlagt ved lavvann og vokser vanligst ned til ca. 5 meters dybder.

Ålegraset er en blomsterplante med røtter som holder det fast og tar opp vann og næringsstoffer fra mudderet, som så transporteres til resten av planten fra rotsystemet via stengel – ikke ulikt slik det er i planter vi kjenner fra land.

Ålegrasenger er produktive og omgis av et rikt biologisk mangfold. Ålegras er helt essensielt for oppvekst av kysttorsk. Da mengden ålegras ble kraftig redusert langs kysten på 1930-tallet på grunn av en sykdom som reduserte ålegraset over hele nordøst Atlanteren, var det også flere år med meget svak rekruttering av torsk langs kysten.

Ålegrasengene er både spiskammer og skjulested for småfisk og derfor viktig å ta vare på. Undersøkelser viser at selv i et areal på kun én kvadratmeter ålegras kan 200 ulike arter leve, uavhengig av tetthet av planter og plantenes vekstlengde. I sum er det relativt mange mindre forekomster av ålegras i Raet nasjonalpark, og forekomstene ser ut til være nokså stabile.

STØRRE TARESKOGFOREKOMSTER

I nasjonal sammenheng er det relativt små arealer med stortareskog langs kysten av Skagerrak. Langs denne kyststrekningen blir stortaren heller ikke så høyvokst som den er på Vestlandet og langs kysten nordover. Men innenfor Raet, i stor grad på selve de undersjøiske ryggene, står det fin og tett stortareskog – en viktig naturtype.

Tareskogarealet innenfor nasjonalparkområdet er estimert til 33 577 706 kvadratmeter. Det tilsvarer om lag 4700 fotballbaner.

Stortaren vokser på klipper og stein i eksponerte områder. Det finnes også en del sukkertare mellom stortaren, men arten kan også danne egne skoger i områder som er mindre bølgeutsatt.

I tareskog er det høy produksjon og det biologiske mangfoldet er stort. Tareskogen fungerer både som viktig spiskammer for mange arter i tillegg til at den gir gode og viktige skjulesteder for mange arter småfisk, yngel og en rekke ulike krepsdyr. Sukkertaren, som er en kaldtvannsort med vekst gjennom vinteren og våren, formerer seg med sporer utpå høsten. Den fikk problem med egen vekst fordi den til dels ble overgrodd og utkonkurrert av mer varmekjære og hurtigvoksende trådalger.

Etter år med lavere sjøtemperatur har sukkertaren igjen vokst seg tett mange steder, men den har dessverre foreløpig ikke kommet så sterkt tilbake som ønsket.

KRABBE, HUMMER, SJØKREPS OG REKER

Tareskogen er oppvekstområde for en rekke arter, og blant andre har taskekrabben tareskogen som sitt leveområde sine første år. For at krabben skal vokse, må den skifte skall. Unge krabber gjør dette en gang i året, gjerne om høsten. I skallskiftet er krabben ekstra sårbar. Krabben finnes både på hardbunn, sandbunn og bløtbunn.

Hummeren trives best på hardbunn, og den finner ideelle levesteder på det undersjøiske raet. Hummerbestanden ligger på et historisk lavt nivå, og derfor er det opprettet egne bevaringsområder for hummer to steder i nasjonalparken. Dessuten er det innført både regler for minstemål og maksimum for hummer som kan tas i hummerfisket, samt forbud mot fangst av rognhummer.

På dypere vann, mellom undersjøiske rygger langs de ytre sjøområdene, er det dype «daler» med mudder, leire og silt. Slike steder finnes både i ytre del av nasjonalparken og i mer beskyttede områder i skjærgården hvor det er relativt dypt. Det er i disse områdene sjøkrepsen holder seg.

På de samme dyp og med de samme bunnforhold ligger rekefeltene på rekke og rad. Det er ikke generelt trålforbud i nasjonalparken, og i Skagerrak er dypvannsrekene ettertraktet for fiskeriene. Bestanden blir forvaltet av Fiskeridirektoratet som all annen fisk- og skalldyrressurs i havet. Sjøkreps er ofte tilleggsfangst i rekefisket.

LIVET i DYPHAVET

Under tareskogen, på de dyp der det ikke er nok lys til at tang og tare kan vokse, endrer marinbiologien seg. På hard steinbunn fra 30 til 500 meters dyp kan det vokse svamper, bløtkoraller og kaldvannskoraller. Hardbunn finnes oftest i bratte skrenter og på områder med steier av ulik størrelse og form. Andre arter som sitter fast til både hard- og bløtbunn, finnes også, samt et mangfold av bevegelig fauna – fisk og skalldyr.

Den vanligste naturtypen i den marine nasjonalparken er de dype bløtbunnsområdene, og det dypeste havområdet i Raet nasjonalpark ligger utenfor Tromøy med dybder ned mot 500–600 meter – tett innpå Norskerenna. Disse dypeste områdene i nasjonalparken er lite undersøkt, og vi vet lite om naturverdiene som eventuelt finnes på de store dyp ut mot Norskerenna. Hos vår søsterpark, Ytre Hvaler nasjonalpark, er det registrert korallrev, og sannsynligheten er stor for at det også finnes andre steder i Skagerrak.

Det er derfor sannsynlig at fremtidige undersøkelser vil identifisere mange av de samme dyrene også i det vi omtaler som dyphavet i Raet nasjonalpark. Uansett vil faunaen på så dypt vann bestå av dyr som lever av døde dyr (åtselere) og annet biologisk materiale som synker ned på bunnen – samt arter som spiser andre arter (predatorer).

Typiske arter er børstemark, skjell og sjøstjerner, sjøanemoner og svamper, men også sjøkreps og dypvannsreker.

Det er foretatt undersøkelser som viser at artsmangfoldet av bunndyr øker med økende dyp ned til ca. 350 meter. Undersøkelser i dyprennene på østsiden av Oslofjorden viser stort samsvar når det gjelder artssammensetningen av bløtbunnsorganismer som lever på dypt vann. I den svenske marine nasjonalparken Kosterhavet, er bløtbunnsområdene på dypt vann det marine miljøet som inneholder flest truede arter. Disse områdene er gitt spesielt vern, og det er signaler om at også dette vil skje i Raet nasjonalpark.

Naturtyper på land

Det finnes flere områder i nasjonalparken med henholdsvis rik og fattig lauvskog – og strandenger og sumpmarker finnes det også mye av i hele området.

Skogområdene er mosaikkpreget med stor variasjon i naturtyper, stor naturverdi og et rikt biologisk mangfold.

EDELLAUVSKOG

Bøskogen ved Søm er den største og best utviklede bøskogen på Sørlandet. Nasjonalt sett er det bare bøskogene ved Larvik som er større i utstrekning. Eik er det dominerende treslaget i edellaufskog i nasjonalparken. Men det finnes også flere andre typer lauvtrearter og skogstyper; svartorstrandskog, rik sumpskog (svartorsumpskog), askeskog, forekomster av lind, hasselkratt og ospeholt. På Lillenes i Sømskilen finnes for eksempel flott forekomst av rik bøk-eikeskog. På Ramsøya i utløpet av Nidelva i Arendal finnes også en eikeskog med svartorstrandskog ned mot elvebredden. Svartorstrandskogen er spesiell flere steder langs Nidelva, hvor den vokser helt ut i elva og bidrar til å binde elvebredden og minner på mange måter om en tropisk mangroveskog. Tilsvarende svartorskog med mangrovepreg finnes også på Hasseltangen, ved Ruagerkilen og ved Hovekilen. Innerst i Hovekilen (Færvik) ligger enda en rik edelløvsskog. Dette området er dels mosaikkpreget og her er det eikeskog, or-askeskog og alm-lindeskog. Men i det store trekk er det helst i den vestlige delen av nasjonalparken at edellaufskog dominerer, mens det er andre naturtyper som setter preg på østlige deler av Raet nasjonalpark.

STRANDBERG, STRANDENG OG STRANDSUMP

Strandberg består av fast fjell og steinblokker i den øvre delen av fjæresonen som er dekket av vann mindre enn halve tida og så langt opp som marka påvirkes av sjøsprøyt. De rikere områdene drar fordel av både skjellsand og næring fra nedbrutt tang og tare. Disse områdene ble tidligere registrert som naturtypen rikt strandberg.

Fra 2014 er denne inndelingen endret til blant annet å omfatte fuglegjødset eng og knaus. Det er rikere områder i skorter mellom svabergene med skjellbanker som gir en rikere flora. Denne naturtypen finnes flere steder i nasjonalparken, men den er spesielt godt representert på øyene og holmene i skjærgården i Tvedestrand og er særlig utbredt ytterst i Lyngør (Speken og Lyngøya).

Strandeng og strandsump er plantesamfunn på løs bunn øverst i strandsonen hvor vegetasjonen stort sett består av salttålende planter. Strandengene finnes på beskyttede, lite vær-utsatte steder som eksempelvis i vik og bukter langs kysten. Voksestedene er gjerne spesielt beskyttet mot saltvann, men kan overskylls ved høy vannstand og pålandsvind. Sedimenter som samles ved for eksempel ilanddrevet tang og som ikke skylles bort, kan føre til at strandengene vokser.

Strandenger finnes i hele nasjonalparken og i Søm landskapsvernområde. Spesielt artsrike og rike forekomstene strandeng/strandsump finnes i Ruagerkilen, i Flangeborgkilen, i Alvekilen, langs innsiden av Tromlingene og på Speken i Lyngør. Rike strandberg og tørrere strandenger finnes for eksempel på Speken, Tromlingene, Risøya, Nautholmen, Merdø, Jerken og Valøyene.

I disse naturtypene er det ikke uvanlig å finne sjeldne planter. Pusleplanter, som pusleblom (EN) og firling (VU) kan forekomme i strandberg, men trives også godt i aktivt drevne kulturlandskap. Gaffelullurt (EN) er i nyere tid bare funnet i tilknytning til Hove Camping (2007), og det finnes noen registreringer fra Alvekilen (1894) og fra Lyngør i 1906. Funnene på Hove er gjort i tørre berg og ved ei kanonstilling (kulturbetinget art).

Typiske arter som i nasjonalparken er registrert i strandeng er ormetunge (NT), dverggylden, tusengylden (NT), strandrødtopp og jordbærkløver (VU). Prikkestar (NT) kan også delvis forekomme i strandeng. Strandengplanter som dverggylden og jordbærkløver er registrert på Tromlingene ved Båsebukta. Smånesle forekommer i strandsonen på Tromlingene blant annet i Vabukta og på østre del mot Skare hvor den ble observert senest 2011.

Jordbærkløver ligner på hvitkløver, men vokser krypende der hvor den blir beitet på, eksempelvis på Tromlingene.

Når jordbærkløver er avblomstret, ligner frukten på jordbær. På Tromlingene ble den lokalisert i 2000 på grasbakke nær sjøen, ca. 15 cm over havnivå.

Jordbærkløver er rødlistet som sterkt truet (EN), mens smånesle er rødlistet som sårbar (VU).

Pusleblom (EN) ble i 2011 registrert på tre steder på Tromøya, blant annet på lokaliteter langs sti, i fuktsiget ned til rullesteinstranda vest for Markopp på Hoveodden, i små fuktsig øst for Markopp og med en ganske god bestand ved Blåmannen på Botstangen. Pusleblom er en liten plante, kun 0,5-5 cm høy. Den trives særlig godt på brakkvannsstrandeng og på grunne, grusete søkk i strandberg med veksling mellom oversvømmelse og uttørking. Selv om arten ble registrert på en eller to lokaliteter på Hove i 1954, er registreringene i 2011 spesielt interessante siden alle er nye lokaliteter. Planten er etter hvert blitt så sjelden at den nå er rødlistet i kategori sterkt truet (EN). Av nesten 200 tidligere kjente forekomster i Norge er det kun 35-40 som er dokumentert de siste 25 årene. Redusert, eventuelt opphør av beite regnes som en vesentlig årsak til denne tilbakegangen.

KYSTLYNGHEI

Det er registrert flere forekomster av naturtypen kystlynghei i verneområdet, primært i skjærgården utenfor Tvedestrand. Forekomstene er mindre og mer mosaikkpreget enn dem som finnes på Vestlandet. Norge har et internasjonalt ansvar for å ta vare på kystlynghei.

Kystlynghei er en kulturbetinget naturtype som er avhengig av brenning og beite.

Kystlynghei kan ha viktige forekomster av både insekter og sopp.

KYSTLANDSKAPET OG KULTURPÅVIRKNING

Landarealet i nasjonalparken består av ulike typer kulturpåvirket areal. All skog har vært gjenstand for ulike typer hogst, primært gjennom plukkhogst. Kun lommer inn i mellom har preg av naturskog.

Det er plantet inn norsk gran, sitkagran og ulike typer furu gjennom de siste hundre årene. Platanlønn er innvandret fra hager og parker.

De åpne arealene har vært nyttet til beite og sannsynligvis også noe utmarksslått. På øyene Jerken Tromlingene bærer landskapet tydelig preg av å være beitelandskap, men grunnet driftsendringer er store deler av verneområdet nå i ulike faser av gjengroing der einer, furuskog, vierkratt (*salix* sp.) dominerer. Mange av forekomstene med kystlynghei har manglet skjøtsel i flere tiår.

Med mer ensartet klimaksnatur synker ofte artsmangfoldet, og dette ser ut til å ramme insekter og engblomster. Mange fuktige strandenger domineres av takrør, og de små og sjeldne artene forsvinner med manglende slått/beite.

Arter – beskrivelse

Nasjonalparken har stort artsmangfold på land, i lufta og i havet. Skagerrak er et artsrikt hav og kystnaturen, som er preget av relativt milde vintre og solrike og tørre somre, gir livs- og vekstvilkår som mange arter profiterer på.

Likevel er mange arter under et sterkt press – også i nasjonalparken. Dette skyldes i stor grad at nasjonalparkområdene grenser til sterkt befolkede områder. Det betyr også sterkt besøkspress både på land og i de nære sjøområdene.

PLANTER

Det er registrert 917 plantearter i verneområdet i nyere tid, noe som er halvparten av historiske funn (1423). 328 av disse er rødlistet og blant disse er flatsivaks (CR), vårvikke, ask, alm, pusleblom, gaffelullurt og dverglin (EN).

I den sårbare kategorien VU finner vi blant annet jordbærkløver, smånesle, villeple, barlind og marianøkleblom, mens mange arter er nær truet: Ramsløk, ormetunge, tusengyliden, skuehavgras, lind, sørlandsvikke og hjertegras med flere.

SOPP OG LAV

I nasjonalparken finnes en spennende sopp- og lavflora i tillegg til mer vanlige og spiselige sopp. Spesielt i tilknytning til edellauvskogene finner vi en variert soppflora. Området Lillenes i Søm LVO i Grimstad kommune har høy ansamling av rødlistearter av sopp, herunder en rekke vedboende arter. Undersøkelser av soppfloraen i dette området har vist at verneområdene gir vilkår for en stor variasjon av sopp, og det er påvist minst 799 arter.

I 2009 ble det funnet en meget sjelden sopp uten norsk navn: *Proliferodiscus tricolor* i området like ved Lillenes. Fra 1900-tallet er det kun kjent 3 funn av arten (fra Frankrike, Romania og Sverige), mens det på 2000-tallet er gjort noen flere funn. Også en rekke av de andre artene som er registrert, er varmekjære, spesialiserte og truede arter. Flere av artene har ytterst få voksesteder i Norge, og den største gruppen er knyttet til edellauvskog. 167 av artene som er registrert er rødlistearter.

Lavfloraen i nasjonalparken er lite undersøkt og flere steder innenfor verneområdene er det ikke foretatt undersøkelser. Det er registrert 67 arter lav og ingen av disse er nasjonalt sjeldne eller truet, men to arter er nær truet (solsteinsalv og bleikdoggnål). Det er imidlertid gjort geografisk interessante funn av lavararter på Hasseltangen. Den

svakt vestlige arten polsterlav, *Cladonia strepsilis*, er registrert. Dette er en sjelden art i Agder.

På Jerkholmen er det stort mangfold av rødlistede markboende sopp som er knyttet til beitemark. Etter skjøtselen som er foretatt, vil den videre forekomsten av disse bli fulgt med interesse. På Jerkholmen er det registrert brunengvokssopp, praktrødskivesopp, melrødskivesopp, rosagrå grynusserong og lillagrå rødskivesopp som alle er rødlistet i kategori sårbar (VU). I tillegg finnes rødskivevokssopp som er rødlistet som nær truet (NT). Edeltjærekjuka som finnes ved Botne på Tromøya i Arendal er rødlistet som sterkt truet (EN). Russelærvokssopp som finnes på strandeng på Spornes og lutvokssopp som finnes på Botstangen, er begge rødlistet som nær truet(NT).

FUGLER

Nasjonalparken og landskapsvernområdene har et rikt fugleliv og 292 arter er registrert i områdene. Av disse er 89 vurdert å være truet eller nær truet på den nasjonale rødlista. Dette inkluderer både hekkende trekkfugl, standfugl og fugl observert på trekk mot nord/sør. I løpet av fugletrekket kan man påtreffte flere lokalt, og til og med nasjonalt sjeldne arter i området. Hver eneste vår og høst finnes det store mengder rastende og furasjerende (matsøkende) fugler innenfor verneområdene. De opptrer gjerne i store flokker og benytter ulike typer habitater i området. Gjess, vadefugler og mange arter spurvefugler benytter både jordbruksarealer og utmarksarealer for å bygge opp igjen kondisjonen før, under og etter trekket.

Fuglefaunaen i nasjonalparken har i løpet av de siste tre tiårene fått tre nye hekkende arter; grågås, hvitkinngås og storskarv (mellomskarv) (NT). I tillegg er havhest (EN) i ferd med å etablere seg og et par har hekket i flere sesonger. De tre førstnevnte artene har økt kraftig i antall og finnes nå hekkende i hele nasjonalparkområdet.

Havørn har også etablert seg i området, men foreløpig utenfor nasjonalparken. Den er blitt mer og mer vanlig å se også i nasjonalparken de senere årene, og tre par er kjent å søke mat innenfor verneområdet.

I nasjonalparken er det flere fuglefredningssoner hvor det spesielt hekker sjøfugler i koloni. Arter som sildemåke, gråmåke (VU) og hettemåke (CR) klarer seg bra i nasjonalparken, på tross av dystre tall nasjonalt. Makrellterne (EN) og fiskemåke (VU) har tradisjonelt hatt store kolonier i området, men har hatt en bestandsnedgang siden 1975. Den fallende kurven for disse artene har flatet ut noe mellom 1994 og 2020, og forhåpentlig kan nasjonalparken bidra med egnede hekkelokaliteter som kan bedre situasjonen.

De seneste årene har det blant annet etablert seg en ny stabil makrellternekoloni i Hovekilen i Arendal. Kolonien teller om lag 20–25 hekkende par. I tillegg har det etablert seg minst ett par med teist (NT) og nattergal (NT) er jevnlig registret på Spornes gjennom flere år.

Det foregår også et vesentlig fugletrekk gjennom nasjonalparken. I løpet av de seneste årene har det blitt observert mange spennende og sjeldne arter både på havet i nasjonalparken og fra observasjonsposten Såta på utsiden av Hoveodden på Tromøya

i Arendal. Grålire, havlire, fjelljo, polarjo og splitterne er alle eksempler på arter som opptrer på trekk. Mer vanlig er havsule og kortnebbgås som kan sees i tusentall under trekk.

«Birdlife» har aktivitet i dette området hvor det er etablert utkiksplass for sjøfuglskåding nedenfor den gamle radarstasjonen fra andre verdenskrig. Spesielt i «dårlig vær» med sterk vestavind blåser mange fugler inn i nasjonalparken, og det er mulig å se flere ulike fuglearter som vanligvis holder til langt til havs. I 2003 ble det til og med observert svartbrynalbatross ved Store Torungen fyr. Dette er en meget sjelden gjest som til vanlig holder til på den sørlige halvkule og har Falklandsøyene som sin viktigste hekkeplass.

Tromlingene er sannsynligvis den lokaliteten i Agder som har størst artspotensial når en tar med arter som tilfeldig gjester området. Potensialet antas å være mye større enn de artene som er registrert. Øya ligger ytterst mot havet med kort avstand til Skagen i Danmark. Dette er en viktig ledelinje særlig på nordgående trekk. Tromlingene har en variert naturtype med sammensetning som treffer preferansene godt til et bredt spekter av trekkende fuglearter. Næringsrike gruntvannsområder gir god næringstilgang for dykkende ender, lommer, skarv og terner, og mudderbukter og tangvoller er spesielt viktige for rastende vadefugler. På Tromlingene er det også åpne gressletter som gir gode rasteforhold for ulike trostearter, piplerker og for eksempel storspove (EN) og småspove (NT). Buskvegetasjonen gir le og skjul for arter som tornirisker, møller og andre mindre spurvefugler.

PATTEDYR

Det er registrert 31 pattedyrarter i verneområdet. En del av disse er nok tilfeldige og sporadiske gjester – som for eksempel ulv (CR), mens andre rødlistede arter som nordflaggermus (VU), piggsvin (NT) og hare (NT) har mer permanent tilhold i området.

Elg, rådyr, hare, grevling og mink er blant vanlige pattedyr i nasjonalparken. Det synes å være mye mink mange steder i nasjonalparken og SNO har aktivt uttak for å begrense bestanden betydelig.

Det finnes varierende bestand av smågnagere på de store graskledde øyene Tromlingene og Jerkholmen. Flaggermus opptrer også i området, og det antas at det dreier seg om flere arter. Grevling og rødrev yngler i nasjonalparken. På Hoveodden og Søm er det betydelig med rådyr og ekorn observeres jevnlig.

Av sjøpattedyr er sel, spesielt steinkobbe, relativt vanlig å se i skjærgården. I tillegg er det sporadiske besøk av nise og forskjellige delfinarter.

AMFIBIER OG REPTILER

Det er kun små arealer med åpent ferskvann i nasjonalparken i form av spredte små dammer, slik at forholdene for amfibier dermed ikke er optimale. Unntaket er Botnetjenn på Tromøy som er et stort ferskvannstjern ikke så langt fra havstranda. På utsiden av Merdø og Tromøya finner vi lokaliteter med småsalamander ganske nær strandkanten. Her skylles det inn betydelige mengder saltvann når været står på fra Skaggerrak. Dette skulle en ikke forvente at ømfintlige amfibier vil tåle, men de gjør det i og med at de observeres nesten årlig.

Nordpadde er også registrert, men det er ukjent om noen arter frosk er observert. Av krypdyr er slettsnok observert jevnlig, særlig på Spornes. Andre arter som eksempelvis hoggorm, stålorm og buorm er forventet å finnes i nasjonalparken. Alle Norges fem reptilarter er registrert i verneområdet, blant dem er kun slettsnok på rødlista (NT).

SOMMERFUGLER OG ANDRE INSEKTER

Sommerfuglfaunaen er svært godt dokumentert, særlig utsiden av Tromøy er godt undersøkt gjennom de siste 60 årene. Foruten sommerfuglene er kunnskapen om insektfaunaen i Raet nasjonalpark mangelfull, kun dokumentert gjennom funn gjort av samlere på tilfeldige besøk. I artskart er det registrert totalt 2538 arter i verneområdet. Av disse er 175 rødlistet.

Det er registrert 1537 ulike sommerfuglarter i Raet nasjonalpark. Dette er oppsiktsvekkende fordi det er blant det høyeste antall sommerfuglarter funnet innenfor et lite, avgrenset område i Norge.

Det er registrert 168 rødlistede arter og dette må også regnes å være oppsiktsvekkende høyt antall. Funnene signaliserer at området både er egenartet og svært unikt som habitat for sommerfugler. Diversitetsindekser for nattaktive sommerfugler viser at området Bjelland på Tromøya har de høyeste indekstall i Norge og blant de høyeste som er målt i Nord-Europa (Bakke, Aarvik & Berggren, 2001).

Det finnes en rekke viktige biotoper for sommerfugler innenfor nasjonalparken, men det betyr ikke at det bare er her man finner sjeldne og vanligere arter. Viktige miljøer for sommerfugler er bukter og poller med mudderbunn og tilhørende vegetasjon, områder med tørrmark, tørrbakker, havstrand og strandenger.

På Bjelland på Tromøya er det samlet insekter i 60 år, og det er funnet en rekke sjeldne arter. 6 sommerfuglarter som ikke er funnet andre steder i Norge er funnet her: Den ekte møllen *Monopismonachella* (Tineidae), flatmøllen *Luquetia lobella* (Depressariidae), purpurvikler (*Phiaris rosaceana*), Hagtornsigdvikler (*Ancyliis achatana*), hagtornfrøvikler (*Grapholitajanthinana*) og pyraliden (*Scoparia conicella*).

Strandnære lokasjoner har habitater for blant annet brunknoppurtflatmøll, vassgroplassviker, sanddynenebbmott, karminspinner (alle EN) og berknappsandmott, almepraktmåler, hvit tigerspinner, slåpetornsmalmott (alle VU).

Basert på sommerfuglstudiene i Raet nasjonalpark er det grunn til å anta at området også har en rik billefauna. Det er spesielt grunn til å tro at både våtmarkene og sandstrendene er gode leveområder for mange løpebiller og andre arter med spesielle biotopkrav – Den sjeldne løpebillen *Stenolophus mixtus* ble funnet på utsiden av Tromøy, og i 2021 ble den kritisk truede rødknappsandbille (CR) funnet på Spornes i verneområdet.

Rødlistede biller finnes i de fleste tilfeller på lokaliteter knyttet til fjæresonen eller kysten – slike naturtyper som nettopp dominerer i den marine nasjonalparken.

RØDLISTEARTER BESKRIVELSE

Det er gjort en del undersøkelser av artsmangfoldet i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde, men dette er ikke jevnt fordelt mellom ulike artsgrupper. Det er registrert 5479 arter i perioden 2000–2023, og av disse er 341 rødlistet. For perioden 1950–2023 er det registrert 6349 arter, hvilket kan antyde at ca. 1000 arter kan ha blitt borte fra området, men dette er usikre tall i og med at det kan være feilkilder med mulige upresise funn og feilregistreringer.

De fleste funn er gjort av biologer på oppdrag fra kommunene eller frivillige fra for eksempel Sopp- og Nyttevekstforbundet, Birdlife Norge eller engasjerte enkeltpersoner. Det som stedvis er grundig undersøkt er sopp, fugl, sommerfugler og planter. Grupper som bløtdyr, biller og andre småkryp, fisk, moser og lav er kun sporadisk registrert. Når det gjelder observasjoner av fugl er en del av artene kun observert på trekk og har ikke fast tilhold i verneområdene.

Vi oppfordrer alle som bruker verneområdet til å lage seg en bruker på artsobservasjoner og legge inn funn fortløpende. Dette kan gjøres enkelt med appen «Artsorakel» som også gir mulighet for artsbestemmelse og bilder. Alle registreringer er viktige, både av vanlige og sjeldne arter.

Registreringer av fremmede arter er kanskje enda viktigere for forvaltningen av verneområdet. Det er 106 arter, de fleste planter, som står på fremmedartslista (SE-NR) i verneområdene. 60 av disse har høy risiko.

FISK

I Raet nasjonalpark, i likhet med store deler av Skagerrak, er havet svært artsrikt. For mange er livet under de blå flater en skjult naturrikdom, og i en marin nasjonalpark skal livet i havet normalt vies spesiell oppmerksomhet, selv om havet forvaltes utfra andre lovverk enn naturverdiene på land og i lufta. I havet finnes det et mylder av farger, variasjoner i arter, naturtyper og livsformer som vi må lære å kjenne enda bedre enn vi gjør i dag for å kunne forvalte disse naturverdiene bærekraftig.

Transekt Tromøy ble i 1995 lansert som et havområde som kunne være spesielt egnet for marint vern i Norge, og med opprettelsen av Raet nasjonalpark ble transektet inkludert i verneområdet.

Taretorsk (*Gadus morhua*) er en brunrød kysttorsk og er en kjent og høyt skattet fisk på Sørlandet. Bestanden har imidlertid lenge hatt en nedadpekende utvikling. I de ytre områdene svømmer en gråere variant av arten – den siger inn i Skagerrak fra Nordsjøen.

Det er etablert marine bevaringsområder for å bygge opp bestandene av kysttorsk og hummer. Et marint bevaringsområde er et geografisk avgrenset område i sjø der reglene for fangst og fiske er strengere enn på utsiden av området.

Leppefiskene er tallrike i Raet nasjonalpark. Det er seks arter; berggyllt, bergnebb, rødnebb, grasgyllt, grønngyllt og blåstål. Disse artene er kjent som rensefisk, det vil si at de renser andre fisk for parasitter. Dette har gjort leppefiskartene spesielt attraktive i oppdrettsnæringen for bekjempelse av lakselus i mærene.

Ellers lever leppefiskene av skjell, snegler, krepsdyr og andre bunnlevende virvelløse dyr.

Makrellen er selve karakterfisker for Sørlandet, og den kommer inn i Skagerrak i mai-juni når den baltiske havstrømmen fra Østersjøen svekkes. Makrellen trenger mye mat og er derfor alltid på jakt etter bytte – hovedsakelig raudåte, krill og krepsdyr som svever fritt i de øvre vannmassene.

På sand- og mudderbunnen dominerer flatfiskene med rødspette som den ubestridt viktigste arten økonomisk sett. Når flyndrene ligger på bunnen, er de neste usynlige, og helt usynlige når de har gravd seg ned i sand og mudder, slik at bare øynene stikker opp fra bunnen.

Ålen har lenge vært en viktig ressurs for kystfiskerne, men den er nå fredet året rundt. Den blir født i Saragassohavet i den amerikanske gulfen. Den gjennomsiktige ålelarven driver med Golfstrømmen til Europa og Skagerrak.

I dyphavet finnes mange interessante fiskearter. Ueren er en typisk bunnfisk som kan leve ned til 500 meters dyp. Fiskene i dypet må takle helt andre forhold enn fiskene som svømmer i de frie vannmassene eller på grunt vann langs kysten.

Pigghåen er den vanligste haiarten i Skagerrak, og den finnes både på grunt vann og på de store havdyp. Skater og havmus er to ualminnelige dypvannsarter som er mindre attraktive enn de mer skattede matsiskene lange og brosme, som også trives på dypt vann.

Øyepål er en av våre aller minste og mest tallrike torskefisk. Den lever på dybder fra 50 til 250 meters dyp og er ofte bifangst i rekefisket.

SKALLDYR

I Raet nasjonalpark er hummer og taskekrabbe de største marine krepsdyrene.

Hummeren er på toppen av næringspyramiden og en nøkkelart blant de bunnlevende dyrene i havet.

Hummeren trives best på relativt grunt vann, 15–40 meters dyp, langs kysten på fjell og steinbunn hvor den kan finne godt skjul.

Taskekrabben og strandkrabben har sine faste levesteder i skjærgården og i fjordene. I fjæresonen er det strandkrabben som dominerer, men den kommer til kort overfor sin større slektning, taskekrabben, på litt dypere vann.

Sjøkreps og dypvannsreke finnes stort sett på dypt vann, men også i fjæresonen kan man finne reker. De ligner på dypvannsrekene, er betydelig mindre og levende individer er ofte nærmest glassklare og gjennomsiktige.

Snegler og skjell finnes i store antall og i et mangfold av arter. De mest kjente er strandsneglen og blåskjellet, men på dypere vann finnes særegne arter som nakensnegl og kamskjell.

MANETER, PIGGHUDER OG BLEKKSPRUTER Maneter er nesledyr som svever i havet – noen er nesten helt usynlige, mens andre er store og med et langt slør av tråder slepene etter seg. I disse er det neseceller som beskytter mot fiender.

Manetene består av opptil 98% vann, og de har hverken hjerne eller sentralnervesystem.

Sjøstjernene tilhører pigghudene, og de lever både på grunt og dypt vann.

Sjøstjernene har oftest fem armer med småpiggete hud. De kan åpne skjell og muslinger ved hjelp av sugekoppene på undersiden av armene.

Kråkebollene kan også være utstyrt med pigger. De lever av alger på bunnen, og kan, om de blir tallrike, beite ned store områder med tang og tare.

Det finnes flere arter blekksprut i Skagerrak, men sepiablekkspruten og akkaren er nok de mest alminnelige blekksprutartene langs kysten.

Rødlistearter (se PDF-versjonen)

Klimaendring

Landskapsvernområdet og nasjonalparken ligger langt sør i Norge, og verneområdene ligger i sin helhet i kystsonen. Klimaet i disse områdene er typisk oseanisk.

Sjøsprøyt driver inn fra havet og inn over land ved kraftig pålandsvind. Det er sjelden mye snø i verneområdene, spesielt i de ytre delene av verneområdene, men nærheten til havet og områdets relativt flate topografi gjør områdene sterkt vindutsatt. Sjøen bufrer også temperaturen gjennom året, og det medfører at det blir relativt mildt klima om vinteren og relativt svalt om sommeren til tross for at Sørlandet er den regionen i landet som har flest soldager i året.

Nasjonalparken i vest ved Hasseltangen og Søm tilhører den nemorale vegetasjonssone, eller enklere sagt: Edellauvskogssonen. Denne vegetasjonsregionen er en nordlig utløper av den europeiske edellauvskogen og er i Norge sparsomt utbredt langs Sørlandskysten. Flere arter i Norge er utelukkende knyttet til denne sonen.

De klimaendringene som påvirker verneområdet, er først og fremst mer ustabil vær og stigende havtemperatur. Tidspunktet for ankomst av trekkfugl blir skjøvet gravis tidligere på året og vårens hekketid blir tilsvarende tidligere for både sjøfugl, ender, gjess og småfugl.

Oppblomstring av alger og zooplankton ser også ut til å forskyves, og enkelte somre kan være ekstremt varme og/eller tørre.

Økt havtemperatur skaper utfordringer for nordlige kaldtvannarter som torsk, sukkertare og flatøsters, og favoriserer mange invaderende arter som japansk drivtang og stillehavsøsters. Økt vanntemperatur kan også gi voldsom oppblomstring med «grønnske», særlig i kombinasjon med høynæringstilgang i vannet. Dette skygger ut havbunnen og fører til oksygenmangel for bunnvegetasjonen.

Mer ekstremvær med springflo kan vaske ut sanddyner og skade tiltak med tilrettelegging i strandsonen. Betydelig ferskvannstilstrømming knyttet til flom og overvann fra fastlandet kan også føre til uønsket nedslamming og økt næringstilførsel. Dette er en særlig stor trussel mot ålegrass.

Selv om sur nedbør er sterkt redusert, vil fortsatt sur nedbør og andre årsaker til forsurening av havvannet påvirke livet i havet – koraller, skjell og skalldyr vil være spesielt utsatt for økt surhetsgrad i havet.

Annen negativ påvirkning

Den største trusselen mot kystsonen generelt er nedbygging, og selv om vernebestemmelsene begrenser dette betydelig er det fortsatt økning i nedbygging primært i form av brygger og fritidsboliger.

Eiendommene har en tendens til å bli gradvis mer urbanisert og plener overtar for tidligere naturtomter.

Det er rom for noe tilrettelegging for friluftsliv, da primært med tanke på samling og kanalisering av besøkende bort fra sårbare verneverdier.

OVERBEITE

Mesteparten av den terrestriske delen av verneområdet er tillatt for beite, kun unntatt sone B skogfredning. Enkelte områder har gamle beiteretter og grunneier har ellers anledning til å slippe ut beitedyr. Enkelte områder kan med høyt beitetrykk bli overbeitet, og dette kan gå ut over vegetasjonsdekket og artsmangfold. Helårsbeite eller beite i svært tørre perioder vil være den største trusselen. Foreløpig er dette lite utbredt.

GJENGROING

Bruken av utmarksbeite og antallet husdyr har blitt sterkt redusert de siste 100 årene, og store deler av kystlandskapet bærer preg av ulike grader av gjengroing. Einer dominerer på de mest utsatte arealene, og ellers er det trevegetasjon, primært gran og furu, som tar over i det ellers åpne landskapet. Enkelte steder er også fremmede arter som rynkerose, buskfuru, platanlønn og parkslirekne relativt utbredt.

MUDRING OG SANDPÅFYLLING

Det er tillatt med vedlikeholdsmudring i nasjonalparken, men mudring utenfor selve verneområdet kan også gi negative konsekvenser. Dette gjelder spesielt for vekstvilkårene for ålegras. Det er bare for offentlige strender det gis mulighet til å søke om å fylle på sand, men det foregår ulovlig påfylling noen steder. Hvis mudring og sandpåfylling gjennomføres i sommerhalvåret kan det få svært negative konsekvenser for ålegras og andre arter som er avhengig av sollys.

FORSØPLING OG FORURENSNING

Marint avfall, utslipp fra sanitæranlegg, avrenning fra tettbygde strøk, hager og landbruksarealer, overvann, akutte utslipp og forsøpling fra både brukere av verneområdene og områdene rundt, er blant de mest aktuelle kildene til forsøpling og forurensning. Dumping av båter, bilvrak og annet avfall skjer ofte, og til og med tilfeller av dumping av vanlig søppel blir rapportert årlig, særlig ved kommunens renovasjonspunkter i verneområdet.

OVERFISKE

Alt fiske er regulert etter havressursloven og med unntak av sone C, tråleforbud, er det ingen forskjell på fisket i og utenfor nasjonalparken. Vi ser at en rekke arter er i tilbakegang i Skagerrak. Arter hvor bestandene er i sterk tilbakegang er torsk, lange, vanlig uer, steinbit, kveite og blålange. Bestandene av hummer er også på et spesielt lavt nivå – historisk sett.

Andre arter har store naturlige variasjoner, men har hatt gradvis redusert bestand gjennom flere år.

Commented [A4]: Se til kongelig res., kap. 1.3. Her står det om "trusler mot verneverdiene". Dette er et godt utgangspunkt for omtalen om "annen negativ påvirkning". Se også dette opp mot kapitlet "forvaltningsutfordringer" i forvaltningsplanen.

Commented [A5]: Dette er ikke korrekt. Dette må omsøkes - § 3, fjerde ledd bokstav i), må skrives om. Og det må gis retningslinjer til bestemmelsen.

Commented [A6]: Dette er upresist skrevet - fiske og fangst skal i tillegg skje i samsvar med lakse- og innenlandsfiskeoven - se § 5, bør skrives om.

Dette gjelder eksempelvis både dypvannsreke og blåskjell.

Hvilken betydning fisket etter leppefisk har på bestanden og økosystemet er uavklart. Leppefisk fanges i betydelige mengder langs hele kysten og transporteres som levende fisk til oppdrettsnæringen i Nord-Norge, Trøndelag og Vestlandet for å benyttes som rensefisk på laks i mærene.

Yrkesfisket er regulert gjennom kvoter, og fiskerne rapporterer all fangst – inklusive bifangst fra rekestråling. Bunntråling har vist seg å være spesielt skadelig både for havbunnen og fiskebestandene som lever der.

Fritidsfisket kan foregå med relativt få begrensninger, og selv om det er innført begrensninger på fangst av hummer (maks- og minimumsmål og forbud mot fangst av rognhummer), er aktiviteten blant fritidsfiskere så høy at hummerbestanden synker betydelig utenfor de spesielle hummerreservatene. Det pågår dessuten et omfattende fiske etter sjøkreps og krabber året rundt – fiske med stang og snøre har få eller ingen begrensninger i nasjonalparken.

SPØKELSESFISKE

Ved utfasing av bomullsgarn på 70-tallet, og teiner av tre på 90-tallet ble disse erstattet av produkter i plast og metall. Til forskjell fra naturmaterialer brytes disse svært langsomt ned og kan, ved tap, fortsette å fiske på havbunnen i mange tiår. Undersøkelser i prosjektet «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» (Raet, Færder, Jomfruland og Ytre Hvaler) viser at det i sonen 10-90 muh er ca. 10 000 tapte fiskeredskaper bare i Raet nasjonalpark og at brorparten av disse aktivt fanger fisk og skalldyr. Både rovfisk som ørret, sei og torsk, og ikke minst et betydelig antall hummer og krabber blir dermed fanget i disse. De dør og blir til ny åte som lokker fisk og krepssdyr inn i fangstredskaper. Betydningen av tap av fiskeredskap og hvor stort antall fisk og andre sjødyr som går tapt årlig, er ikke dokumentert, men antas å være betydelig.

BUNNTRÅLING

Bunntråling påvirker livet på havbunnen og kan derfor påvirke livet i havet negativt. Bunntrål er et konisk utformet nett som slepes langs havbunnen, og redskaper brukes i fisket etter arter som torsk, tobis, sjøkreps og reker.

I en ny rapport (2023) oppsummerer havforskerne all tilgjengelig kunnskap om hvordan bunndyr og deres leveområder blir påvirket av fiske med bunntrål – fysisk, kjemisk og biologisk.

Koraller skades av trål

Fisket med bunntrål fanger, forflytter og skader livet på havbunnen, virvler opp sedimenter og tråldørene (lemmene) lager opptil 30 cm dype spor på bunnen. Slike fysiske effekter av tråling er størst på mudderbunn bestående av leire og silt. Forskerne finner det godt dokumentert at bunntråling har stor påvirkning på leveområder som er dominert av store, fastsittende organismer som vokser sent og lever lenge. Dette gjelder i første rekke koraller, svamper og sjøfjær. Studier viser at det kan ta flere tiår før skadede leveområder er fullt restituert. Det betyr at områder med koraller og svamper bør få spesielt vern.

FERDSEL

Menneskelig ferdsel, både på land og i sjø kan være en trussel mot naturen i verneområdet. Bålbrenning på svaberg og i rullestein ødelegger sårbare og uerstattelige geologiske verdier hvert år. Tråkk og slitasje i sårbare områder, og særlig sykling kan slite betydelig på røtter og vegetasjon. Vedhogst avdekkes jevnlig i trollskogen på Hove og andre steder. Vannsport, bruk av motorbåt, vannskuter og annet blått friluftsliv kan forstyrre både hekkende fugl og trekkfugl. Løse hunder vurderes som nesten like stor trussel mot sjøfugl.

Langtidstelting kan medføre skade på vegetasjonsdekket og økt grad av sanitær forsøpling og annet avfall.

TILLEGGSPPLYSNINGER

Informasjonen er hentet blant annet fra naturtyperegistreringer på Agder fra blant annet 2008, 2010 og 2013. I forbindelse med verneprosessen ble det bestilt konsekvensutredning og grunnlagsrapporter på en rekke spesifikke fagfelt, blant annet for insekter, geologi, marin natur og arts mangfold, terrestrisk natur og vegetasjon m.m.

Disse ligger tilgjengelig på www.nasjonalparkstyre.no/raet/publikasjoner

Antall arter og rødlistestatus er hentet fra Artsdatabankens artskart i tillegg til grunnlagsrapportene.

Brukshistorikk

RAET (VV00003273) – Nasjonalparken har 8,6 km² fastland av totalt 607 km². I verneområdet er det ca. 720 eiendommer med i overkant av 1200 eiere. De fleste av eiendommene har kun grense i vannlinjen mot nasjonalparken, mens noen eiendommer også har landareal inne i verneområdet. Nasjonalparkområdet er mye brukt, og det har vært tilgjengelig for folk helt siden isen trakk seg tilbake for ca. 12 000 år siden.

Det er 149 fritidsboliger i Raet nasjonalpark (enkelte av disse kan være i Søm LVO), Det er ingen eneboliger i nasjonalparken.

Det er flere LNF-eiendommer som tilhører landbrukseiendommer utenfor verneområdet. Dette gjelder spesielt på Tromøy. En del øyer mangler gårds- og bruksnummer, men kan være underlagt gamle uregistrerte eierskap og bruksretter. Et eksempel er Tromlingene som forvaltes av Alve- og Tromlingene grunneierlag.

EIERSTRUKTUR

Halvparten av landarealet er privateid (655 eiendommer). Ellers er svært mange eiendommer eid av Agder fylkeskommune (5), kommunene (19) eller Staten ved Miljødirektoratet (44).

Søm landskapsvernområde har 24 eiendommer på totalt 2,46 km² landareal av totalt 3,1km². Det er 14 eneboliger i dette landskapsvernområdet. I tillegg kommer 7 fritidseiendommer, hvorav minst 2 også ligger i Raet nasjonalpark. Utredningene har ikke fordelt antallet i de ulike verneområdene i konsekvensutredningen.

VERNEPROSESS

I samråd med Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner tok Fylkesmannen i Aust-Agder (nå Statsforvalteren i Agder) initiativ til å utrede mulighetene for å opprette en nasjonalpark på kysten av daværende Aust-Agder fylke med utgangspunkt i Raet landskapsvernområde og tilstøtende områder. Våren 2012 ble det gjort et forarbeid, og i 2013 ga miljøvernminister Bård Vegar Solhjell klarsignal til at arbeidet kunne starte opp.

En forutsetning for realisering av Raet nasjonalpark har vært at Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommuner stilte seg bak verneforslaget, og det har vært lagt vekt på lokal medvirkning i verneprosessen.

På det tidspunktet var det én nasjonalpark med større sjøarealer i Norge fra før – Ytre Hvaler nasjonalpark i daværende Østfold fylke. Den ble opprettet i 2009 og var et resultat av Stortingsmelding 62 1991-92 – «Nasjonalparkplanen». Samtidig var arbeidet med Færder nasjonalpark i daværende Vestfold fylke godt i gang. Også denne som resultat av lokalt initiativ.

I 2001 ble det utarbeidet en liste med 36 foreslåtte marine verneområder i en marin verneplan etter havressursloven. Et av disse var Transekt Skagerrak utenfor Arendal kommune. I 2004 ble disse avgrenset til 6 forslag og i 2015 ble det foreslått å inkludere transektet i Raet nasjonalpark. Arealet ble noe avkortet mot sokkelen siden areal utenfor sokkelen ikke kan vernes etter naturmangfoldsloven. Raet nasjonalpark ble Norges hittil største marine verneområde med 599 km² sjø, som utgjør 98 prosent av verneområdet.

Ved etablering av Raet nasjonalpark, ble tidligere verneområder innenfor nasjonalparkens avgrensning opphevet. Mesteparten av Raet landskapsvernområde ble videreført som Raet nasjonalpark med unntak av en del eiendommer (registrert som eneboliger) og områder med betydelig turisme/ infrastruktur på Hoveodden. Deler av daværende Hasseltangen landskapsvernområde ble videreført som Søm landskapsvernområde, resten inngår i Raet nasjonalpark.

Sjøfuglreservater og fuglefredningsområder gis et økt vern gjennom soneinndeling.

RESTRIKSJONSOMRÅDER

Det er tre ulike typer soneinndeling med egne restriksjonsbestemmelser i Raet nasjonalpark. Landskapsvernområdet har ingen restriksjonsområder.

Miljødirektoratet arbeider med en innsynsløsning for restriksjonsområder, og inntil videre kan man få opp dette kartlaget ved å bruke Statsforvalterens kartløsning agderkart.fylkesmannen.no og velge kartlaget naturvern og sonevern Raet nasjonalpark.

Restriksjonsområdene fremgår også på nettsiden nasjonalparkstyre.no/raet/kart (nederst) fra samme kartbase og som vedlegg til forvaltningsplanen.

Kartet på motstående side viser ulike restriksjonsområder, inkludert områder som ligger utenfor Raet nasjonalpark, men som har betydning for de marine verneverdiene.

Commented [A7]: Denne teksten blir fort utdatert, foreslår derfor at det tas ut.

FREDNINGSOMRÅDER FOR HUMMER

I Arendal er det et lite hummerfredningsområde i Raet nasjonalpark nær Havforskningsinstituttets forskningsstasjon Flødevigen. I tillegg er det tilsvarende område utenfor nasjonalparkområdet i Risør kommune, samt blant annet ved Bolærne i Færder nasjonalpark og på Hvaler i Ytre Hvaler nasjonalpark.

Aksept for vern er avhengig av relevant kunnskap. Mangel på gode lokale eksempler som viser effekter av marint vern har vært et betydelig hinder for mer utstrakt bruk av marint vern som et forvaltningsverktøy.

Utviklingen av hummerbestandene i de valgte fredningsområdene er blitt overvåket med årlig forsøksfiske. Slik har forskerne sammenliknet utviklingen innenfor og utenfor områdene, i tiden før og etter at det ble innført redskapsbegrensninger (kun tillatt med fiske med snøre og krok)

Med resultatene fra hummerfredningsområdene – hummerreservatene – har forskerne høstet erfaring og fått ny kunnskap. Etter to tiår med marint vern kan havforskerne konkludere at det har vernet har vært en suksess.

I tillegg til positive lokale effekter for hummer har forskningen vist at også leppefisk og torsk har respondert positivt på redskapsbegrensningene i fredningsområdene for hummer. Trenden viser økt tetthet, økt gjennomsnittsstørrelse og høyere overlevelse for fisk som opplever lavere fisketrykk.

BEVAR RAET

«Bevar Raet» er et prosjekt ledet av Agder fylkeskommune med det formål å legge til rette for at de marine økosystemene i Raet nasjonalpark kan gjenoppbygges til et robust nivå.

Imidlertid har Fiskeridirektoratet uttalt følgende (i brev datert 18.01.2022, ref. 22/908):

- Gjenoppbygge økosystemfunksjoner, og gjennom dette styrke potensial for bærekraftig høsting.
- Etablere relevante tiltak for å redusere negativ påvirkning i utvalgte områder.
- Bygge opp kunnskapen om effekten av marine bevaringsområder som tiltak for mer robuste og produktive økosystemer.

På Naturtoppmøtet Canada i desember 2022 ble de 196 deltakende landene enige om enambisjøs naturavtale for å hindre og reversere mer ødeleggelse av natur. Et av de viktigste punktene i avtalen er «30 innen 30», som vil si at 30 prosent av hav- og landområder skal vernes innen 2030. Vern sikrer at de viktigste naturverdiene tas vare på, ved at eventuell bruk skjer ut ifra premisser som ikke truer dem.

Regjeringen ønsker å følge opp dette med satsing i Skagerrak–Oslofjorden, og sentralt i arbeidet står behovet for kartlegging og kunnskap, både om hvordan de marine økosystemene virker i samspill, hvordan områdene brukes i dag, og hvilke endringer som gir effekt. Det krever også at Raet nasjonalpark vurderes i sin helhet, i tillegg til at de omkringliggende sjøområdene sees i sammenheng med arealene i nasjonalparken.

<https://agderfk.no/vare-tjenester/klima-natur-og-friluftsliv/marin-forvaltning/>

Commented [A8]: Det er uklart her hva som faktisk er regulert i verneforskriften og hva som er generell informasjon om marint vern. Bør derfor tas ut.

Commented [A9]: Verneforskriften dekker hele nasjonalparken, inkludert den marine delen.

BRUKSHISTORIE

Kystområdene og skjærgården i Sør-Norge er i stor grad preget av menneskers aktivitet gjennom hundrevis av år.

Vi finner spor etter menneskelig aktivitet i store deler av nasjonalparkområdet. I eldre steinalder levde menneskene av jakt og fiske, i hovedsak knyttet til marine ressurser, men havnivået var den gangen for høyt til at vi i dag finner sikre registreringer i selve nasjonalparkområdene (som den gang lå under havet). I yngre steinalder ble jordbruk og tamdyrhold innført. Det er registrert steinalderlokaliteter både ved Alve og Bjelland på Tromøy, men disse ligger utenfor nasjonalparken. De tydeligste sporene etter forhistorien finner vi i form av mektige gravrøyser sannsynligvis fra bronsealder, men det finnes også rester av yngre fornminner/graver blant annet på Hasseltangen.

Sjøfartshistorien har satt mange spor i nasjonalparken. Agderkystens sentrale posisjon i norsk og europeisk skipsfart fra ca. 1650– 1900 har satt sitt preg på landsdelen. Flere av de viktigste kulturminnene er knyttet til denne epoken. Vi finner uthavnene Lyngør og Merdø i tilknytning til nasjonalparken, og det finnes en rekke skipsvrak innenfor vernegrensene. Det mest kjente skipsvraket er slaveskipet «Fredensborg» som forliste 1. desember 1768 ved Gitmertangen helt øst på Tromøy.

Etter hvert som skipstrafikken økte, ble kysten bygd ut med kjennetegn og båker. Det mest kjente er kanskje Hesnes merke som ble flyttet til Valøyene i 1833. Senere ble fyrstasjoner etablert. Store og Lille Torungen (1844), Lyngør fyr (1879) og Ytre Møkkalasset fyr (1888) ligger alle i Raet nasjonalpark.

Skipsfarten brakte med seg ballastjord som inneholdt frø og planter som slo rot, spredde seg og fortsatt finnes på en del av øyene i nasjonalparken.

Fiskerbonden nyttet flesteparten av øyene til enten sesong- eller helårsbeite for småfe, mens områder på fastlandet primært ble beitet av hest og storfe. På Tromøy er dette nedtegnet i gamle beiteretter. Det finnes undersøkelser som viser at vegetasjonen på øyene jevnlig ble brent, og dette inkluderer både områder som nå har kystlynghei og øyer som domineres av grasvekst.

LANDBRUK

I nasjonalparken foregår det landbruksdrift i en viss grad. Vi finner også noen ekstensivt drevne arealer i nasjonalparken. Dette dreier seg i første rekke om utmarksarealer som beites. Det er lange tradisjoner for beiting på øyene langs kysten av Agder. På flere av øyene i nasjonalparken beiter det både sau, villsau og geiter. Like utenfor nasjonalparken drives intens jordbruksproduksjon. Dette gjelder spesielt på Tromøya hvor produksjon av grønnsaker og gras dominerer kulturlandskapet. Store deler av skogarealene i nasjonalparkområdet og i landskapsvernområdet er oppdelt i svært mange små teiger med vanskelig arrondering. Dette gjør at det i mindre grad har vært drevet aktiv skogsdrift, og at områdene i større grad har gjort nytte blant annet som vedskog. Det har likevel tidligere vært drevet noe skogsdrift innenfor nasjonalparken. I Botneskogen på Tromøya finner vi det eneste området som omfattes av skogbruksplan. Her ble det avvirket i 2013. Det vil ikke åpnes for videre økonomisk skogsdrift i nasjonalparken.

Det er kommunene som er ansvarlig myndighet for landbruk (se kommunens hjemmesider), og regionalt følges dette opp av Statsforvalterens landbruksavdeling.

Commented [A10]: Foreslår forkorting her,- ta ut eldre historie og fokusere på aktuell nyere bruk med relevans for verneverdiene

Commented [A11]: Det er ikke ønskelig med ekstensiv drift i en nasjonalpark. Hvis dette er tilfelle bør det kanskje inkluderes i oversikten over trusler mot verneverdiene. Hvis det ikke er dette det siktes til her, så bør teksten skrives om.

For landbruk gjelder en rekke lovverk og forskrifter, se foreksempel:
<https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Landbruk-og-mat/>

FRILUFTSLIV

Både Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde har stor verdi for allment friluftsliv og naturopplevelse. Nasjonalparken ligger i kort avstand fra sentrum i Tvedestrand, Arendal og Grimstad by, og kan nås både sjøveien og over land. Innenfor nasjonalparken er det 58 statlig sikrede friluftsområder. Flertallet av disse er holmer og skjær i skjærgården, men regionens kanskje mest populære og mest benyttede utfarts-, rekreasjons- og turområder ligger på Hove på Tromøya og på Hasseltangen på Nedenes. Begge disse områdene har god landforbindelse med vei og definerte parkeringsplasser.

Bruken av områdene er størst om sommeren, med en tydelig topp i fellesferien. Men områdene blir brukt relativt mye også i årets andre årstider. Det går et skille i friluftslivsbruken avhengig av om områdene er landfaste, eller kun er tilgjengelige med båt. Flere av de landfaste områdene har svært høy bruk gjennom hele året. En viktig del av bruken er knyttet til båt- og strandliv, og bruken av fritidsbåter i nasjonalparken er svært høy i sommerhalvåret.

En stor andel av bruken som foregår i nasjonalparken er i form av uorganiserte aktiviteter. Folk bruker området på fritiden til bading, turgåing, padling, jakt, fiske og andre aktiviteter. I tillegg benytter mange ulike mange foreninger og lag forskjellige deler av nasjonalparken aktivt. Barnehager, skoler, leirskoler, folkehøgskoler og ulike institusjoner bruker også områdene i stor utstrekning året rundt.

Raet camping (tidligere Hove Camping og Canvas Hove) ligger idyllisk til i furuskogen omkranset av nasjonalparken og med kort avstand og visuell kontakt med sjøen både mot Hovekilen i nordvest og mot Skagerrak i sørøst. Campingplassen har lange tradisjoner som campingplass, og området har vært populært som teltplass helt siden 1950-tallet, da det begynte å bli moderne å dra på telttur.

En del av friluftslivsbruken i nasjonalparken er også knyttet til fritidseiendommene i området. Det ligger en del hytter i nasjonalparken, og disse benyttes hyppig, selv om det naturlig nok er mest bruk av hytter og fritidsboliger i tiden april–oktober med en tydelig topp i fellesferien.

Friluftsliv og fritidsaktiviteter i kysten er en viktig del av Agders identitet. Svært mange fastboende og besøkende benytter seg av strendene og skjærgården, særlig i sommerhalvåret. Området har ord på seg å være «hele Norges sommersted», og bruken er følgelig stor og konsentrert i hele skoleferien.

Siden Raet nasjonalpark, sammen med Søm landskapsvernområde, omfatter noen av de mest besøkte friluftslivsområdene i regionen, slik som Hove i Arendal, Storesand i Grimstad og Nautholmene og Speken i Tvedestrand er besøkstrykket stort.

Noen av de landfaste og lett tilgjengelige områdene har ekstremt høy bruksfrekvens, mens de mer utilgjengelige som kun kan nås med båt, har naturlig noe lavere bruksfrekvens. Flere ferdselstellere er plassert ut og gir god dokumentasjon på hvor stort besøkstrykket er og når det er størst.

Merdø ligger på rundt 50 000 besøkende i året, Hasseltangen har rundt 100 000 per år og Hove nærmere 300 000 besøkende hvert år.

Det er etablert kyststi i alle tre kommunene, og særlig områdene Ruager–Hasseltangen og Hoveodden–Botne er svært mye brukt av turgåere. Rundt Hoveodden er det i tillegg etablert en Folkesti med universell utforming og to kortere sløyfer med «Sti for alle». Kyststien fra Lyngør til Speken er også populær. Det er dessuten svært populært å sykle og ri i de samme områdene, og for å avgrense brukerkonflikt er det etablert en egen ridesti i Hoveskogen. Stiene er lagt inn i turrutebasen.

Flere områder som tidligere var skjærgårdspark er tilrettelagt med toaletter, renovasjonspunkter og brygger for friluftslivet. En del gamle anløpskaier er også mye brukt av friluftslivet.

Det ligger info ute om lovverk og rettigheter på

<https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Miljo-og-klima/Friluftsliv/>

JAKT OG FISKE

Yrkesfiske har alltid vært viktig i dette sjøområdet, men aktiviteten har variert med ressurstilgangen. Det utøves flere former for fiske innenfor nasjonalparken. Reke- og krepstråling utgjør den viktigste delen av fisket, og det finnes flere trålingsfelter innenfor nasjonalparken, men unntakene er sone C hvor tråling som kan ødelegge havbunnen være forbudt. I tillegg til trålingsfiske finnes også et betydelig fiske med passivt redskap.

De vanligste redskapstypene som blir brukt i nasjonalparken er garn, ruser og teiner. Hummer og krabbefiske er spesielt utbredt. Slikt kystnært fiske domineres imidlertid av fritidsfiskere. De senere årene har også yrkesfiske etter leppefisk fått en kommersiell verdi fordi den selges til fiskeoppdrettere som bruker den til avlusing av laks i oppdrettsanlegg. For yrkesfiskere har dette blitt et viktig fiske etter at ålen ble fredet og fisket etter ål ble stoppet.

Det finnes ingen aktivitet innenfor akvakultur i nasjonalparken i dag.

Jakt er tillatt i hele verneområdet med unntak i Sone A og Sone B. Jakt på fastland og øyene er en grunneierrettighet, mens enhver som har avlagt jegerprøve og har våpenlisens kan jakte på sjøen fra robåt, kano og kajakk.

Omfanget av jakt er lite kjent, men en liten gruppe jegere beskatter noe jaktbare sjøfuglarter. De mest aktuelle artene å jakte på er imidlertid storvilt på fastlandet, men dette er mindre aktuelt ettersom friluftslivet vil være i konflikt med jaktinteressene.

Ute på øyene og fra sjøen er det mest aktuelt å jakte på gjess og andre jaktbare fugler.

Det er kommunen som har det lokale forvaltningsansvaret for jakt og innlandsfiske, og som blant annet setter kvoter og kan gi fellingsstillatelse på arter med godkjent forvaltningsplan. Utover dette er det Statsforvalteren og Agder fylkeskommune som forvalter dette regionalt.

Info finnes her:

<https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Miljo-og-klima/Fiskeforvaltning/>

<https://agderfk.no/vare-tjenester/klima-natur-og-friluftsliv/vilt-og-innlandsfisk/>

Commented [A12]: Dette bør tas ut av denne delen av planen. Lag heller en generell tekst om grenseoppgang mot annet regelverk under forvaltningskapitlet.

Marint fiske forvaltes av Fiskeridirektoratet, mer info finner du her:

<https://www.fiskeridir.no/Fritidsfiske>

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske>

Commented [A13]: Se tidligere kommentar ang. annet regelverk

REISELIV

Det er ingen virksomheter som fysisk er hoved- lokalisert i nasjonalparken, men flere aktører har sin virksomhet lokalisert i randsonen og har aktiviteter i nasjonalparken. Det foregår en del bruk og aktiviteter som er næringsrelatert, og det er tilrettelagt for overnatting noen steder, blant annet i fyrene Store Torungen og Lyngør, samt på Hove campingplass som ligger omkranset av nasjonalparken på Hoveodden. Virksomheter som ligger i randsonen, og i umiddelbar nærhet til nasjonalparken, er med få unntak reiselivsbedrifter. Det foregår også en del transport- og fraktvirksomhet på sjø i, og gjennom nasjonalparken. Flere charter- og ferjeselskap tilbyr reiser og turer i verneområdet.

Hvert år arrangeres det ulike typer arrangementer som tar i bruk deler av nasjonalparken. Tvedestrandregattaen er et motorbåttrace som foregår i Tvedestrandsfjorden hvor deler av løypa er lagt i nasjonalparken, samt Flostaregattaen og Arendal seilforenings årlige seilregattaer i og utenfor verneområdene. Det utvikles også jevnlig ulike andre typer sportslige arrangementer og konkurranser i selve nasjonalparken – blant annet Hove Triathlon.

På Hasseltangen i Grimstad ligger et industriområde som tidligere ble brukt til båtproduksjon. Denne produksjonen er nå nedlagt, men fortsatt er deler av industriområdet i bruk. Dette området vil, i likhet med Hove Camping på Tromøya, bli liggende som en «øy» mellom verneområdene. Transport til og fra industriområdet på Hasseltangen vil foregå gjennom Søm landskapsvernområde eller gjennom nasjonalparkens sjøarealer.

Det er utarbeidet kriterier for nasjonalparkpartnerskap, og aktører i vertskommunene kan søke status som nasjonalparkpartner med medfølgende fordeler og forpliktelser.

Kommunenes næringslivsavdeling følger opp turisme og reiseliv. Noen av kommunene har egne ansatte som har arbeidsoppgaver knyttet til reiseliv. Mer info om dette finnes på kommunenes hjemmesider. Regionalt ligger mye av planlegging, markedsføring og drift til Visit Norway/Visit Sørlandet, som er eid av blant annet Agder fylkeskommune og kommunene i regionen:

<https://utvikling.visitorslandet.com/om-visitorslandet/>

FORSKNING OG UNDERVISNING

Flere forskningsinstitusjoner benytter Raet nasjonalpark som arena for prosjekter og studier. Først og fremst gjelder dette Havforskningsinstituttets forskningsstasjon Flødevigen, som årlig foretar registreringer i kystsonen og i Skagerrak og har gjort dette i mer enn hundre år. De representerer Norges viktigste ressurser når det gjelder kunnskap om kystsonen.

<https://www.hi.no/hi/lab/forskningsstasjonen-flodevigen>

Universitetet i Agder (UIA) har etablert et studietilbud på bachelor- og masternivå innen kystsoneøkologi. Nasjonalparken har i flere år bidratt til undervisningen og vært en case i studiet. Havforskningsinstituttet bidrar også betydelig. <https://www.uia.no/studier/kystsoneoekologi>

GRID Arendal har både et internasjonalt og lokalt fokus, og har ved to anledninger bistått med å lage en tilstandsvurdering i verneområdet. GRID Arendal bistår også betydelig i UIAs master i kystsoneøkologi. <https://www.grida.no/>

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) forsker først og fremst på skogbruk og jordbruk, men har landets fremste kompetanse på kulturlandskap og stedegen frøproduksjon. <https://www.nibio.no/>

Norsk institutt for naturforskning (NINA) og Norsk institutt for vannforskning (NIVA) har begge ulike prosjekter i verneområdet, og benyttes til blant annet ulike oppdrag for forvaltningen.

NINA har for eksempel utarbeidet håndboken for sårbarhetskartlegging. <https://www.nina.no/> <https://www.niva.no/>

Center for Coastal Research (CCR) har flere store prosjekter knyttet til kystsonen. <https://www.uia.no/en/research/priority-research-centres/ccr-centre-for-coastal-research>

Norwegian Blue Forest Network studerer først og fremst blå skog og hvilken betydning den har i økosystemet. <https://nbf.no/>

Blått kompetansesenter Sør fremmer formidling og forskning fra kystområdene. <https://www.uia.no/om-uia/fakultet/fakultet-for-teknologi-og-realfag/prosjekter/blaatt-kompetansesenter-soer>

Vitensenteret Sørlandet er blitt godkjent som Besøksenter for Raet nasjonalpark. Besøksenteret driver omfattende formidling til barnehager, skoler og andre besøkende – både i besøksenteret, på tokt i skjærgården og ute i felt med blant annet strandnottrekk. <https://vitensor.no/raet/>

Av andre forskningssentre og institusjoner som har fokus på Raet nasjonalpark kan nevnes blant annet forskningsmiljøet NORCE, Nordlandsforskning, Universitet i Oslo, Naturhistorisk Museum med flere.

KULTURMINNER

Kulturminner er verdifulle som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. Kulturminner er verdifulle hver for seg, men trenger en sammenheng og en kontekst for å kunne forstås som en del av det store bildet – den store sammenhengen kulturutvikling og kulturhistorie. Kulturminner er håndfaste spor etter menneskers liv, de gir grunnlag for å formidle historiene om menneskers levemåter på en håndgripelig og konkret måte. Kulturminnene i Raet nasjonalpark er preget av kontakten med havet, og de mest synlige kulturminnene er de mektige gravrøysene på for eksempel Jerken og Tromlingene, samt de monumentale fyrstasjonene som viser vei i havlandskapet.

Kulturlandskapet tilbyr ofte et godt rammeverk for forståelse og opplevelse av kulturminner, såfremt det aktivt pleies og skjøttes.

De eldste kulturminnene kan være vanskelig å oppfatte, fordi det kun er rester som er bevart, eller fordi de er overgrodd og ligner på det vi oppfatter som natur. For å kunne oppleves som kulturminner må historiene om disse kulturminnene formidles. Skjøtsel av arkeologiske kulturminner gjør dem mer synlige, og lettere å formidle. Mange av kulturminnene har en hensynssone som også er underlagt begrensninger. Det er Agder Fylkeskommune som har forvaltningsansvaret for kulturminner. For mer info:
<https://agderfk.no/vare-tjenester/kulturminnevern-og-kulturturisme/>

Historisk bruk av verneområdene i nasjonalparken dokumenteres langt tilbake i tid. Allerede i bronsealderen og i folkevandringstiden reiste mennesker langs kysten. De mange gravhaugene som ligger godt synlig på de ytterste øyene mot Skagerrak signaliserte at det var rike og sterke bosettinger i landet innenfor. Man kan tenke seg at disse markante gravhaugene signaliserte til sjøfarende at her bor det menneskegrupper som verner om sitt land og at eventuelle forsøk på å erobre land her vil bli møtt med sterk motstand – altså fortsatt ferden videre til ubeboet land.

Gjennom jernalder og vikingtid fikk fisket stor betydning og i middelalderen foregikk det et betydelig fiske i Skagerrak. Arkeologiske utgravninger viser at man allerede i vikingtiden fisket med garn og line og drev storstilt handel med fisk og annen sjømat. I seilskutetidens storhetstid hvor handel og sjøfart førte til at handelsrute mellom Nordsjøen og Østersjøen ble lagt langs Agderkysten, vokste seilskutenes servicestasjoner, uthavnene, fram. Blant de viktigste uthavnene var uten tvil Merdø, Revesand, Narestø og Lyngør. I tillegg var det flere mindre uthavner som eksempelvis Bota, Holmesund, Kilsund og Askerøya. Det var stor trafikk av både store seilskip og mindre seilfartøy som skulle navigere seg fra havet og inn til disse trygge havnene.

I dag er det vanskelig å begripe hvilken betydning den omfattende sjøfarts- og rederivirksomheten har hatt for menneskers virke, og utvikling av landsdelen i historisk tid. Denne virksomheten har satt spor i og utenfor verneområdet, under og over vann. Uthavnene Merdø og Lyngør rett utenfor verneområdet er historiske servicestasjoner fra seilskutetida. De er vokst frem i kjølvannet av seilskutetrafikken, og de regnes i dag som internasjonalt viktige kulturmiljøer. Begge er med i fylkeskommunens Uthavnprosjekt for mulig UNESCO verdensarv-nominering.

Det ble etablert en rekke fyr på 1800-tallet, og da dampskipene gjorde sitt inntog ble flere av de steinbygde fyrene erstattet av høyreiste støpejernsfyr. Den gang var alle fyrstasjonene bemannet, mens de i dag er automatisert og uten daglig bemanning. Kystverket eier fyrstasjonene, men mye av bruk og vedlikehold er overtatt av ideelle foreninger – som åpner fyrstasjonene for allmennheten. Lille Torungen fyr, Store Torungen fyr, Ytre Møkkalasset fyr og Lyngør fyr ligger alle i Raet nasjonalpark og er viktige kulturminner i samspill med uthavnene Merdø, Revesand, Narestø og Lyngør. Fyrene er kystens veivisere. De er bygget på noen av de mest ekstreme lokalitetene langs kysten og konstruert for å kunne trygge ferdsele

på havet og stå imot naturkreftene. Fyrstasjonene er bygget for å huse fyrfolkene – familiene som levde og tjenestegjorde på utposter med horisonten som nærmeste nabo. I dag er fyrdriften automatisert og fyrene avbemannet, men de står der fortsatt. De er viktige navigasjonshjelpemidler, samtidig som de er viktige og verdifulle kulturminner og symboler på vår identitet som kystnasjon. Derfor er de fleste av fyrene fredet. I dag er fyrene attraktive besøksmål med et variert tilbud av opplevelser og aktiviteter.

Sammen med fyrstasjonene og fyrene, er også sjømerker viktige kulturminner. Lykter, sjømerker og varder sammen med gamle fortøyningsringer og såkalte varrepåler, er sentrale kulturminner langs farledene i Raet nasjonalpark. Eksempel på disse er sjømerkene i Sandøyleia, Sandøytårnet og vardene på Østre Sandskjær, Renneskjær og Bonden.

Innenfor utredningsområdet er det kjent og registrert 138 automatisk fredete lokaliteter, hvorav ca. 70 lokaliteter finnes på land. Alle kjente fredete kulturminner er registrert i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden og kan finnes i portalen www.kulturminnesok.no

BYGG OG INSTALLASJONER

I nasjonalparken er det ikke helårsboliger, men det finnes flere boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken. Innenfor nasjonalparken er det derimot 149 fritidseiendommer med hytter som benyttes regelmessig.

Det er imidlertid tradisjonell bruk av disse fritidsboligene. Noen har veiatkomst til hyttene og benytter bil både til person- og bagasjetransport. En del av hyttene innenfor nasjonalparken har private brygger. Langs nasjonalparkens innergrense (utenfor NP) ligger et stort antall private boliger og fritidsboliger. Svært mange har brygger som blir brukt både som adkomst- og oppholdsbygger. I de fleste tilfellene følger nasjonalparkgrensen bryggekanalen, slik at brygga i realiteten ligger utenfor nasjonalparken.

I nasjonalparken vil det ikke være tillatt med etablering av nye fritidsboliger og brygger,

Kommunene har forvaltningsansvaret for tiltak på bygg og installasjoner, og tiltak i verneområdet krever ofte behandling både etter plan- og bygningsloven inklusive dispensasjon fra regler som gjelder i LNF-områder og i strandsonen (100-metersbeltet) og etter verneforskriften. Utover dette ligger det mye info om søknad og skjema på <https://dibk.no/>

Det er Statsforvalteren som følger opp kommunens arealplaner, vedtak, behandler klager og gir innsigelser: <https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Plan-og-bygg/Arealforvaltning/>

INFRASTRUKTUR

Kartverket er noe mangelfullt med hensyn til veier i nasjonalparken, og veiene har dessuten svært ulik standard. Det er derfor en utfordring å definere hva som skal regnes som eksisterende veier.

Commented [A14]: Ref. tidligere kommentar - samle info om annet regelverk under kapitlet om "forvaltning".

Commented [A15]: Kapitlet er en miks av overordnet informasjon og retningslinjer. Retningslinjer må samles i kapitlet som omhandler det og tas ut herfra.

Stier, traseer og gamle ferdselsårer

Veiene i verneområdet er fylkeskommunale, kommunale eller private. Det er henholdsvis Agder fylkeskommune og kommunene som har drift og vedlikehold av offentlige veier.

Mer info og kartløsning over veinettet finnes her:

<https://agderfk.no/vare-tjenester/samferdsel/fylkesveg/>

De private veiene er enten eid av private sameier eller enkeltpersoner. Den enkelte grunneier/sameie må kontaktes.

Vann og avløp (VA)

Det er gitt en del tillatelser til å legge inn vann og avløp, og i verneområdet er dette primært lagt i overflaten på allerede påvirkede masser (for eksempel vei og sti).

Vann- og avløpsnett er delt opp i en offentlig del forvaltet av kommunene og mer perifere private nett. Du finner info om dette på kommunenes hjemmesider og her: <https://dibk.no/byggetekniske-omrader/sporsmal-og-svar-om-utvendige-va-anlegg/>

Kystverkets anlegg / Tekniske installasjoner

Innenfor nasjonalparken finnes det en rekke anlegg og tekniske installasjoner.

Kystverkets anlegg omfatter fyrstasjoner (Lyngør fyr, Ytre Møkkalasset fyr, Store- og Lille Torungen fyr), samt lykter, varder, bøyer, merker og andre innretninger som skal sikre sjøfarten. Flere av disse utgjør også viktige kulturminner i kystlandskapet.

Kystverkets anlegg er en del av den levende sjøfartshistorien i nasjonalparken. De har samtidig en svært viktig nyttefunksjon for sikkerheten til sjøs.

Elektriske anlegg

Energi- og kraftanlegg i nasjonalparken omfatter først og fremst master, kabler og ledninger for transport av elektrisk kraft. Synlige master og ledninger finnes over kortere avstander, og det foregår også strømforsyning gjennom sjøkabler.

Vann- og kloakknettet går også noen få steder delvis inn i nasjonalparken. I årene 2019–2022 er det utført en betydelig oppgradering og utskiftning av kystverkets installasjoner som øker sikkerheten for ferdsel til sjøs.

Det er Agder energi Nett som har ansvaret for strømmettet i regionen – mer info her: <https://www.aenett.no/>

MOTORFERDSEL

I nasjonalparken er det forbud mot motorferdsel på land, på is og i lufta under 300 meter fra bakken. I landskapsvernområdet er det forbud med motorferdsel på land og i lufta, men med unntak for blant annet landbruksdrift.

Motorferdsel til lands

En del fritidsboliger har traseer som er kjørbare og som benyttes til transport av varer og annet til eiendommen.

Commented [A16]: Verneforskriften omtaler ikke vei.

Commented [A17]: Retningslinjer omtales i eget kapittel.

Commented [A18]: Retningslinjer tas ut og omtales kun i eget kapittel

Commented [A19]: I omtalen av motorferdsel er det her mye retningslinjer. I dette kapitlet skal det kun gis en kort beskrivelse av bruken og omfanget av motorferdselen i nasjonalparken. Retningslinjer skal i eget kapittel.

Commented [A20]: Godkjente traseer skal gå frem av forvaltningsplanen, jf. § 9 bokstav e). Traseene må stedfestes i eget temakart.

I nasjonalparken er det flere offentlige strender som er populære badestrender. Kommunene har hatt som praksis at disse fra tid til annen ryddes maskinelt for ting som gjør stranden mindre egnet som badestrand.

Tidligere var det vanlig å hente tang i fjæra til gjødsling og jordforbedring. En del eiendommer har gamle tangrettigheter i verneområdene. Det finnes et fåtall tangveier i nasjonalparken.

Motorferdsel til sjøs

Motorferdselsforbudet i nasjonalparken gjelder ikke for båter på sjøen. Båttrafikken og hastighetsbestemmelsene i nasjonalparken er dermed regulert etter annet lovverk forvaltet av kommunene. Informasjon om lovverket som omfatter ferdsel til sjøs ligger som info på kommunenes hjemmesider og her:
https://lovdata.no/artikkel/fartsgrenser_til_sjos/4046

Motorferdsel i lufta

I nasjonalparken er det forbud mot motorferdsel i luften under 300 meter. Forbudet gjelder for alle typer luftfartøy. I den senere tid er det blitt svært populært med bruk av droner.

Forvaltningsmyndighetens/ Nasjonalparkstyrets oppgaver (se oppbygging i vedtektene kap. 6)

RAET (VV00003273) Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde skal forvaltes av Raet nasjonalparkstyre i tråd med verneforskriften.

INNLEDNING

Verneforskriften er gjeldende lovverk for verneområdet og regulerer hva som er tillatt, hva som er forbudt, og hva som eventuelt kan tillates etter dispensasjon.

Søknader om dispensasjon fra de gjeldende vernebestemmelsene sendes Raet nasjonalparkstyre. For full oversikt over forbud, generelle unntak og eventuelle unntak etter søknad, viser vi til verneforskriften.

Nasjonalparkstyrets drift og tiltaksmidler tildeles fra Miljødirektoratet etter årlig søknad , og fordeles så hvert år av styret til prioriterte tiltak.

Nasjonalparkstyret skal ivareta verneområdene og tilse at sårbare verneverdier blir ivarettatt samtidig som områdene er bevart som attraktive friluftslivsområder med et stort antall gjester.

SKJØTSELSPLAN

Det ble i 2020 utarbeidet skjøtelsesplan for Spornes i Raet nasjonalpark. Skjøtelsesplanen gir faglig funderte anbefalinger for gjenåpning og skjøtsel av rullesteinsstranda inklusive rester av naturbeitemark, hagemark og restaurering av naturengareal til slåttemark. Planen ligger som vedlegg til forvaltningsplanen.

BESØKSFORVALTNING

Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm LVO ble vedtatt høsten 2019 og godkjent av Miljødirektoratet samme vinter. Besøksstrategien er utarbeidet av Norsk institutt for naturforskning (NINA) i tett samarbeid med nasjonalparkforvalter. Besøksstrategien definerer 15 steder som innfallspunkter til Raet nasjonalpark, med konkrete beskrivelser av målgrupper, eksisterende tilrettelegging og behov for tiltak. Se vedlegg.

FORVALTNINGSUTFORDRINGER

Landskap og kvartærgeologi

Utbygging, masseuttak, sprengning, henting av stein, bålbrenning, fortøyningsbolter

Vegetasjon og planter

Hogst, drenering, slitasje, plukking/fjerning av, kjemikalier; forurensing og sprøyting, inngrep; massepåføring, feil skjøtsel, mangel på skjøtsel, overbeite, for lite beite,

Dyrelivet

Fremmede arter, feil/mangelfull skjøtsel, forstyrrelse, ødeleggelse av habitat, overhøsting, jakt og mangel på jakt.

Commented [A21]: Her må det ryddes i struktur og innhold. Det anbefales å lage et underkapittel om saksbehandling.

Commented [A22]: Dette må skrives om. Å bevare attraktive friluftslivsområder er ikke en del av styrets mandat. Forslag til ny tekst:

Nasjonalparkstyret har et felles ansvar for en helhetlig forvaltning av verneområdene hvor ivaretagelse av naturverdiene og verneformålet er hovedoppgaven. Nasjonalparkstyret skal forvalte verneområdene i samsvar med internasjonale forpliktelser, naturmangfoldloven og verneforskriften.

Commented [A23]: Ikke korrekt og må presiseres. Besøksstrategien ble godkjent i desember 2023 med merknader.

Commented [A24]: Se våre merknader i godkjenningsbrevet for besøksstrategien.

Commented [A25]: Generell kommentar: Konkretiser hva som er reelle trusler mot verneverdiene. Tiltak, inngrep o.l. som ikke er tillatt i verneområdet (direkte forbudt) bør heller ikke angis som en trussel mot verneformålet, eksempelvis utbygging, masseuttak, sprengning, nedbygging av strandsonen, akvakultur, mm.

Hvis det er trusler som kan påvirke verneverdiene, men som skjer på utsiden av vernegrensen, må dette i så fall påpekes og konkretiseres nærmere, hvis ikke kan listen bli "uendelig".

Dette kapitlet skal også korrespondere med tiltakskapitlet senere, så det er nyttig å ha i bakhodet når styret lister forvaltningsutfordringene.

Når punktene er listet i stikkordsform er det vanskelig å tolke hva som menes. Skal alle punktene listes opp må det beskrives nærmere.

Marine naturtyper og arter

Nedbygging av strandsonen, båthavn, forurensing og marin forsøpling, masseuttak, tråling, fremmede arter, større anlegg, akvakultur, overfiske, spøkelsesfiske, klimaendring, ulovlig fiske, utkast, oppdrett/havbeite.

Kulturminner

Tilgroing/forfall, uvitenhet/hærverk; graving, tramp, tråkk, fjerning og ødelegging, dykking/fjerning, ulovlig metalløk. Etablering av bålplasser, steinringer og varder bygget av rullestein.

Friluftsliv

Konflikt med andre brukergrupper som landbruk/beiting, 2-døgnregel, mangel på tilgjengelighet og tilrettelegging i noen områder. Vannskuter, løse hunder, båter i høyfart, kiting/seiling/wakeboard, slitasje og forstyrrelse i sårbare områder, droner og fly, dregging i ålegressenger, vedhugst, bolting i svaberg.

NATURMANGFOLDLOVEN

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kapittel II kommer til anvendelse ved utøvelse av offentlig myndighet, og må vurderes når det treffes vedtak etter verneforskrifter.

De miljørettslige prinsippene er kunnskapsgrunnlaget (§8), føre-var-prinsippet (§9), økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver (§11) og miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12).

Prinsippene er ikke selvstendige vedtakshjemler, men skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre bestemmelser. Dette innebærer at prinsippene skal være en del av vurderingen både ved vedtak med hjemmel i spesifiserte dispensasjonsbestemmelser i verneforskrifter og ved vedtak etter naturmangfoldloven § 48.

Naturmangfoldloven § 7 angir at det skal fremgå av vedtaket hvordan prinsippene er vurdert.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 5.2
<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M106/M106.pdf>

Klima- og miljødepartementets veileder om naturmangfoldloven kapittel II
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturmangfoldloven-kapittel-ii/id2481368/?q=naturmangfoldloven>

Verneforskrift url

<https://lovdata.no/forskrift/2016-12-16-1632>

SENTRALE FØRINGER

Naturmangfoldloven § 48 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gi dispensasjon fra verneforskriften i tre alternative tilfeller; dersom det ikke strider mot verneformålet og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, dersom sikkerhetsmessige hensyn gjør det nødvendig, eller dersom hensynet til vesentlige samfunnsmessige hensyn gjør det nødvendig.

Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutsees, eller spesielle / særskilte tilfeller som ikke ble vurdert, på vernetidspunktet.

Første alternativ dekker tilfeller hvor verneformål og verneverdier tåler enkeltstående avvik fra

vernebestemmelsene, og er i utgangspunktet ment for bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser.

Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 er en kan-regel, det vil si at selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, så er det ingen som har krav på dispensasjon. Det er nødvendig med en bredere vurdering av om det bør gis dispensasjon.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 7

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/2014/Januar-2014/Rundskriv-om-forvaltning-av-verneforskrifter/>

Naturmangfoldloven § 47 gir generelle regler om forvaltningsmyndighetens adgang til

å foreta skjøtsel i verneområder. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten adgang til å utøve en viss fysisk rådighet uten grunneiers samtykke. Bestemmelsen gir også adgang til i skjøttseløyemed å treffe tiltak som vernebestemmelsene ellers forbyr eller regulerer. Verneforskriftens unntak for skjøtseltiltak gjelder kun for skjøtsel som forvaltningsmyndigheten står for og som gjelder verneområdet. Bestemmelsen i § 47 gir ikke adgang til å pålegge grunneieren en viss bruk av området.

Med hjemmel i § 47 kan det foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsl, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep.

Commented [A26]: Her kan dere bruke omtalen av nml. § 47 som styret har fått fra oss i brev datert 31. januar 2025 for å presisere teksten.

Commented [A27]: ...”som er nødvendig for å opprettholde formålet med vernet.” I dette avsnittet bør det være en tettere kobling til verneformålet.

Skjøtseltiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring i naturtilstanden på vernetidspunktet kan ikke skje med hjemmel i § 47.

gir også rett til nødvendig motorferdsel innenfor hele verneområdet uten grunneiers samtykke. Dersom det er nødvendig å passere eiendom utenfor verneområdet for å komme fram, gir naturmangfoldloven § 72 adgang til det. Berører skjøtseltiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet skal eieren eller rettighetshaveren så vidt mulig varsles på forhånd. Økonomiske fordeler ved gjennomføringen av skjøtseltiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren. Tiltak som ikke kan foretas med hjemmel i naturmangfoldloven § 47 krever avtale med grunneier.

Commented [A28]: Teksten blir upresis i innramming av bruken av §47. Vi foreslår at dere heller snur om på dette og omtaler når man kan bruke §47, se til tidligere veiledning om dette.

Commented [A29]: Bør skrives om: ”Gjennomføring av skjøtseltiltak i medhold av § 47”

MER INFORMASJON

Ot.prp. nr. 52(2008-2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), kapittel 21 (merknader til de enkelte bestemmelser)

<https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-52-200809?from=NL/lov/2009-06-19-100/>

I det følgende defineres retningslinjene forvaltningsmyndigheten skal støtte seg til i sin saksbehandling av søknader relatert til arrangementer, aktiviteter, tiltak og dispensasjoner fra gjeldende regelverk. Retningslinjene skal både gjøre saksbehandlingen enklere og mer entydig, samtidig som regelverket skal framstå forutsigbart og med liten grad av rom for ulike tolkninger av reglene.

Verneforskriften er oppbygd etter en mal der man i hver paragraf lister opp hva som er forbudt, deretter følger et avsnitt som ofte heter «Bestemmelsen i (...) er ikke til hinder for» som ramser opp en del punkter som det er åpnet for. Dette er dermed ikke søknadspliktig etter verneforskriften, men noe kan være varslingspliktig. Etter dette er det ofte et avsnitt med «Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til». Her er det viktig å merke seg ordet kan. Det vil være en konkret vurdering i hver enkelt sak, og selv om noe kan søkes om, er det ikke gitt at man får tillatelse. For å gi en mer forutsigbar og likestilt saksbehandling er det laget retningslinjer for en rekke typer tiltak, noen er pålagt etter verneforskriften og andre er satt etter behov fra forvaltningen.

Forvaltningen av verneområdet er lagt til Raet Nasjonalparkstyre. Vedtekter for styret er vedlagt forvaltningsplanen. Vedtektene slår fast hvem som kan sitte i styret (§4), og at det skal opprettes et arbeidsutvalg (AU) (§5). Styret skal møtes minst fire ganger i året. En del type vedtak kan behandles i arbeidsutvalget – dette gjelder saker som ikke har stor betydning for verneverdiene eller der det allerede er fastsatt retningslinjer eller prinsipper for saksbehandling.

Styret har delegert en del type saker til forvalter i tråd med vedtektene (§6.2). Dette gjelder blant annet søknader om ferdseil og motorferdseil, fornying av tidligere dispensasjoner og tillatelser, etablert forvaltningspraksis og hvor forvaltningsplanen gir entydige føringer for utfallet. Raet nasjonalparkstyre har i tillegg delegert ansvar for oppsettende virkning til leder og forvalter.

Raet nasjonalparkstyre har fire til fem møter per år, og AU har møter utenom dette – alt etter behov og saksmengde.

Oversikt over styrets møter finnes på
<https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motekalender>.

Nasjonalparkforvalter setter opp saksliste, og denne sendes ut to uker før møtet. En uke før møtet sendes møteinnkalling med møtedokumenter. Vi anbefaler at saker meldes inn i god tid før utsendelse av saksliste, minimum fire uker. Hvis det er et stort antall saker, kan søknader bli flyttet til AU eller utsatt til neste møte.

Omtrent en uke etter møtet vil det sendes ut protokoll, og etter dette sendes vedtak ut til parter i saken.

Et vedtak kan påklages til Miljødirektoratet av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd, jf. § 2 tredje ledd. Klagefristen er tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til vedkommende part, eventuelt fra den dag vedtaket første gang ble kunngjort, jf. forvaltningsloven § 29 første ledd. En eventuell erklæring om klage skal fremsettes for nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde, og være undertegnet, samt nevne det vedtak det klages over og den endring som ønskes, jf.

forvaltningsloven § 32. Klagen bør begrunnes, og andre opplysninger av betydning for saken bør nevnes.

Med visse unntak har partene rett til å se sakens dokumenter, jf. forvaltningsloven §§ 18 og 19.

Enkeltvedtak legges ut på miljovedtak.no og saksdokumenter kan bestilles på E-innsyn: <https://einnsyn.no/sok?f=64fc8ae1-0a93-4f98-8132-e7df31c9598a>

Møtedokumenter vil legges ut på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motedokumenter>

Retningslinjer for forvaltning av verneforskriften

Verneformålet

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Agders kystområde både på land og sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

I sone A er formålet å ta vare på fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser.

I sone B er formålet å ta vare på sårbare naturtyper og arter.

I sone C er formålet å ta vare på områder med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområder i sjø.

Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Tema: Vern mot inngrep i landskapet

Verneforskriften § 3 1. og 2. ledd

I nasjonalparken skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneområdet.

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, kaianlegg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger herunder anlegg for energiproduksjon og oppdrett/akvakultur, sleping av redskap på sjøbunnen, hensetting av campingvogner, bobiler og maskiner, opplag av båter, bøyelegging av båter, vegbygging, bergverksdrift, graving, kunstige sandstrender, utfylling og henleggelse av masse, mudring og dumping, uttak av skjellsand, boring og sprenging, bryting av stein, mineraler og fossiler, fjerning av rullestein, større stein og blokker, drenering og annen form for tørrlegging, gjødsling, tilplanting, nydyrking, flatehogst, bakkeplanering, fremføring av luft-, vann-, sjø- og jordledninger, gass- eller oljeledninger, bygging av bruer og klopper, oppsetting av skilt, opparbeiding og merking av stier, løyper o.l. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende

Verneforskriften oppstiller som et utgangspunkt forbud mot en rekke tiltak og aktiviteter i nasjonalparken. Fra dette utgangspunktet er det likevel etter en nærmere avveining mellom bruk og vern gjort en rekke unntak. I tillegg åpner verneforskriften for at det kan søkes om dispensasjon for flere ulike tiltak/formål.

Commented [A31R30]: Betydningen av verneformålet ved vurdering av søknader om dispensasjon bør presiseres.

Commented [A30]:

Commented [A32]: Her bør både bestemmelsen i § 3 første og andre ledd tas inn.

Bygninger, brygger, anlegg og innretninger

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3 , 3. ledd bokstav a)

Bestemmelsene i § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

a) vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger som ikke fører til bruksendring.

Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet.

Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse.

Det er tillatt å gjennomføre vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger. Med vedlikehold menes alle nødvendige tiltak knyttet til å opprettholde samme standard som på vernetidspunktet som utføres på grunn av forventet slitasje og for å motvirke forfall.

Vedlikehold omfatter:

- Reparasjoner på eksisterende dekke innenfor gjeldende/sammestandard.
- Reparasjoner og utskifting av eksisterende fortøyningsringer/pullerter, trevirke og støtteelementer.
- reparasjon av sprekker i betong.
- Forskaling og reparasjoner av eksisterende fundamenter.
- Utskifting/bytte av moring med samme xxxx
- Utskifting av uttrigger/vippe o.l.med samme xxx

Vedlikehold omfatter ikke:

- Oppgradering av dekket fra eksempelvis tre eller stein til betong.
- Utvidelser av brygger
- Montering av skjorter.
- Mudring (se retningslinjer for mudring).
- Endring Oppgradering?av type akterfeste

De fleste private faste brygger ligger utenfor verneområdet. Eventuelle søknader om bygging av brygger i verneområdet skal behandles strengt.

Vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer, skilt, bruer og liknende

Verneforskriften § 3 , 3. ledd bokstav b)

Bestemmelsene i verneforskriften § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

b) Vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer, skilt, bruer og liknende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Commented [A33]: utfordringen med å legge ved slike lister er at det er vanskelig å få de fullstendig. Derfor bør retningslinjene beskrive vedlikehold på et mer overordnet nivå. Eventuelt kan det løses med en overordnet forklaring som formidles med eksempler på hva vedlikehold kan omfatte og ikke. Da oppfattes ikke dette som komplett oversikt over alle mulige forhold.

Commented [A34]: Her må dere også inkludere retningslinjer for vedlikehold av skilt, bruer og liknende jf. ordlyden i forskrift.

Med vedlikehold menes nødvendige tiltak for å opprettholde samme standard som på vernetidspunktet. Vedlikehold av sti/ferdselsåre skal ikke føre til at stien/ferdselsåren endrer karakter i retning av vei. Vedlikehold av eksisterende grøfter og stikkrenner er tillatt. Etablering av nye grøfter og stikkrenner der slike ikke eksisterer fra før går utover normalt vedlikehold og er søknadspliktig.

Vedlikehold omfatter:

- Tilføring av samme dekke og reparasjoner på eksisterende dekke innenfor samme standard som på vernetidspunktet. Dette omfatter ny 0-8 grus/sadde på stier med denne typen dekke, samt flislegging av skogsstier.
- Reparasjoner og utskiftning av skilt, broer og klopper.

Vedlikehold omfatter ikke:

- ny klopplegging av traseer
- utsetting av sperre for å hindre motorisert ferdsel.
- Oppgradering eller skifte av dekke.
- Omlegging eller utvidelse av stier/ferdselsårer.
- Etablering av nye traseer, grøfter og stikkrenner

Slike tiltak er søknadspliktig og krever dispensasjon.

Forvaltningsmyndigheten avgjør i tvilstilfeller om en strekning skal regnes som eksisterende stier og gamle ferdselsårer, og hvorvidt et tiltak kan regnes som vedlikehold. Stier og ferdselsårer omfatter ikke veier som er åpne for motorisert ferdsel.

Tiltak kan være søknadspliktig etter andre lovverk.

Fyr, fyrlykter og sjømerker

FORSKRIFTSREFERANSE:

Bestemmelsene i § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

§ 3 3.ledd bokstav c) drift, tilsyn og vedlikehold av fyr, fyrlykter og sjømerker

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tilsvarende oppsett må følges for resten av bestemmelsen i § 3 3. ledd slik at bokstavene d), e), f), g), h), i) kommenteres med retningslinjer

Commented [A35]: Her må dere inkludere noe om skilt og bruer og hva som regnes som vedlikehold av disse og ikke.

Commented [A36]: Verneforskriften omtaler ikke vei. Se tidligere kommentarer på dette.

Commented [A37]: Alle retningslinjer må omstruktureres for å gjøre det ryddig og oversiktlig. Bestemmelsene/bokstavene i forskriften bør omtales kronologisk med tilhørende retningslinjer, det vil gjøre det mer oversiktlig. Det må ryddes i systematikken slik at det er enkelt å navigere i dokumentet.

Ombygging og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger

FORSKRIFTSREFERANSE

Verneforskriften § 3 4. ledd bokstav a)

ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen

Med ombygging menes bygningsmessige endringer innenfor eksisterende grunnflate. Avgjørende i vurderingen av om et tiltak er å anse som vedlikehold eller ombygging er om bærende konstruksjoner skiftes ut, eller om bygningen fremstår som vesentlig fornyet.

Fritidseiendommer og eneboliger – utforming:

I vurderingen av dispensasjonssøknader vil det foretas konkrete skjønsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet.

Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom. Videreføring av tradisjonell byggestil er likestilt med moderne arkitektur der denne er tilpasset naturomgivelsene på stedet. Tiltak der man utnytter allerede bebygde arealer er å foretrekke.

Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål.

Eksempel nr.1: Rive annekst for å oppføre tilbygg.

Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg.

Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.

For de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m²) er FBA-grensen på <2 m² ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller. (se tabell i PDF-dokument)

Ved et eventuelt påbygg skal det fremstå så lavt og lite ruvende som mulig i terrenget, og eksisterende hyttes mønehøyde skal være retningsgivende. Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i stil med bygningen ellers. Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg utendørs, kan normalt ikke påregnes.

Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Det vil si at påbygg bør skje på baksiden av eksisterende bygg, vendt bort fra sjøsiden, stier og åpne områder. Det skal vektlegges at bygget får størst mulig avstand til ferdselsårer og strandsone. Store, blanke flater (eksempelvis vinduer) bør begrenses for å unngå at bygget stikker seg ut i landskapet og endrer dets karakter.

Det anbefales bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygning og omgivelser.

Terrenginngrep som sprengning og graving skal unngås. Ringmur eller såle kan etableres der det ikke medfører terrenginngrep.

Alle tiltak som er <100 meter fra et kulturminne skal også vurderes av Agder FK Kulturminnevern.

Dispensasjonssøknader om tiltak innenfor 100-metersbeltet fra sjø, kan man ikke regne med å få innvilget.

Tilsvarende oppsett (samme rekkefølge som verneforskriften) må følges for resten av bestemmelsen i § 3 4. ledd slik at de resterende bokstavene kommenteres med retningslinjer

Commented [A38]: Se kommentar her i tekst.

Verneforskriftens § 3 ,4. ledd bokstav d)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

d) bygging av brygger etter fjerning av eksisterende brygger eller ved samling av eksisterende brygger i fellesanlegg.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Forskriften åpner for å kunne gi en dispensasjon til å:

- Fjerning av eksisterende brygge for å bygge ny .
- samling av brygger til et fellesanlegg.

Styret vil vektlegge følgende ved søknader om brygger:

- Lokal næringsvirksomhet som letter adkomst for frakt av næringsmidler, husdyr, fôr til husdyr o.l..
- Brygger som vil gi mulighet for ankomst og for tøyning for allmennheten over kort eller lengre tid.

Ved vurdering av søknader om å erstatte eksisterende brygge, eller samle eksisterende brygger i et fellesanlegg vil følgende retningslinjer være veiledende:

- minst mulig fotavtrykk bebygd areal (FBA) (se retningslinjer for bygg)
- overflate som slipper sollys gjennom
- unngå montering av skjorter
- velg utriggere fremfor faste konstruksjoner Benytt allerede utbygd areal
- velg materialer og konstruksjoner i naturtoner som passer inn i landskapet.
- prioriter moringer eller utriggere slik at dregging unngås

Commented [A39]: Hvis det gis tillatelse til samling av brygger i fellesanlegg bør det signaliseres i forvaltningsplanen at eksisterende brygger må fjernes. Det skal ikke være en økning i antallet brygger. Se også kongelig res.

I områder med truede arter eller sårbare naturtyper og viktige verneverdier vil det normalt ikke gis godkjenning av brygger eller tiltak på brygger.
I forbindelse med saker knyttet til brygger, vil det tas spesielt hensyn til ålegress.

Nye bryggeanlegg, skal ikke plasseres slik at de overskygger ålegress.

Bøyelegging – akterfeste/moring

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3 3. ledd bokstav e)

Bestemmelsene i § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

e) akterfeste av båt ved egen brygge eller egen landfast fortøyningsplass.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Denne bestemmelsen åpner for at man uten at det omsøkes kan akterfeste båt og etablere fast akterfeste ved egen brygge eller egen landfast fortøyningsplass.

Fortøyningsfester for båt som ikke etableres ved egen brygge eller egen landfast fortøyningsplass må omsøkes etter bestemmelsen i verneforskriften § 3 fjerde ledd bokstav k).

Commented [A40]: Se tidligere kommentarer ang. oppsett av retningslinjer for § 3 3.ledd

Commented [A41]: Dette reguleres ikke av verneforskriften og må tas ut.

Midlertidig lagring av båt på land

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3 , 3. ledd bokstav f)

Bestemmelsene i verneforskriftens § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

f) å trekke joller på land for midlertidig oppbevaring ved egen fortøyningsplass, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Dette gjelder mindre båter som trekkes på land uten bruk av motorredskap/kran ved egen båt plass eller båtfeste (ved uvær eller kortere fravær av bruk). Med midlertidig oppbevaring menes evarighet på inntil ca. to måneder.

Commented [A42]: Se tidligere kommentarer ang. oppsett av retningslinjer for § 3 3.ledd

Det er ikke anledning for vinterlagring av båter.

Bygninger, anlegg og innretninger

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3 , 3. ledd bokstav a), b) og e)

Bestemmelsene i verneforskriftens § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

a) vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger som ikke fører til bruksendring. Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet. Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse.

Commented [A43]: Vinterlagring av båt reguleres ikke spesifikt av forskriften. Det som må presiseres er det som regnes som "midlertidig oppbevaring", det har vi lagt til et forslag til endring på gjort lenger opp.

Commented [A44]: Reguleres ikke av forskriften og må tas ut.

Commented [A45]: Se tidligere kommentarer ang. oppsett av retningslinjer for § 3 3.ledd

Forvaltningsmyndigheten kan i medhold av verneforskriften § 3 fjerde ledd etter søknad gi tillatelse til:

a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

b) gjenoppbygging av bygninger, anlegg og innretninger som har gått tapt ved brann og naturskade.

e) riving av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger og oppføring av nye med inntil samme størrelse og for samme bruk.

l. innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Unntaket for vedlikehold av eksisterende bygninger i nasjonalparken innebærer at nødvendige tiltak for å hindre forringelse av bygningen er tillatt, herunder utskifting av dårlige materialer eller forsterkninger. Det er bare direkte vedlikehold av selve bygningen som er omfattet av unntaket, som for eksempel reparasjoner av tak, vinduer og vegger.

Vedlikehold som krever tiltak utenfor bygningen, for eksempel drenering, graving, utbedring av avløpsrør eller kabler inn til bygningen, faller utenfor. Dette gjelder selv om slike tiltak kan være høyst nødvendige for å holde bygningen ved like.

Vedlikeholdet skal ikke føre til at bygningene endrer fasade eller karakter, og skal heller ikke føre til en vesentlig standardheving av bygningen. Oppføring av tilbygg, utvendig ombygging, utvidelse eller endring av størrelse, utseende eller funksjon anses ikke som vedlikehold.

Verneområdeforvaltningen benytter enheten «Fotavtrykk bebygd areal» (FBA). Dette inkluderer alt bebygd areal på eiendommen eksklusive eventuelle etasjer.

Følgende størrelsesbegrensninger på FBA anbefales ved søknader om nye tiltak.

T

Dagens FBA på eiendommen er utgangspunktet ved søknad, og alle former for bygningsmasse skal medregnes i dette.

Søknader om byggetiltak/utvidelse på hytte / fritidseiendom kan påregnes å få tillatelse kun ved én utvidelse og bør holdes innenfor rammen av disse arealbegrensningene:

Gjerder

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3, 3. ledd bokstav g), 4. ledd bokstav c)

Bestemmelsene i verneforskriften § 3 første og annet ledd er ikke til hinder for:

Commented [A46]: Det mangler omtale av bokstavene b) og e). Det må tas inn

Commented [A47]: Dette er ikke et offisielt begrep. Bruk BYA som enhet. BYA = byggverkets «fotavtrykk» på grunnarealet beregnet i kvadratmeter

Commented [A48]: Tabellen det vises til her ligger i PDF.

Kommentar til tabellen:
De foreslåtte retningslinjene for utvidelse av bygg er for liberale og må endres.

Normale retningslinjer for dette ligger på følgende:
Med mindre utvidelse menes utvidelser på inntil 30% av eksisterende bygg, men maksimalt 10 kvm.

Commented [A49]: Del opp omtalen her slik at § 3, 3 ledd bokstav g) omtales foran sammen resten av 3.ledd

g) vedlikehold av gjerder og stengsler for beitedyr, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheten kan i medhold av § 3, fjerde ledd bokstav c) etter søknad gi tillatelse til:

c) ombygging og oppsetting av gjerder.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er generelt tillatt å beite i Raet nasjonalpark unntatt sone B skogfredning hvor beite krever tillatelse jf verneforskriften § 4 3.ledd bokstav b).

Med vedlikehold av gjerder menes reparasjoner på eksisterende gjerde innenfor samme utforming. Det vil si bytte ut/reparere port, gjerdestolper, bord, tråd eller netting.

Det kan søkes om å sette opp og endre på gjerder. Søknadsplikten omfatter fysiske midlertidige og permanente gjerder. Ved tillatelse til oppsetting av nye gjerder kan det stilles krav om å fjerne eldre gjerder i området.

Nasjonalparkstyret har NoFence til utlån. Ta kontakt for info og eventuelt ved behov for lån av utstyr.

Permanente gjerder skal være av tre eller trestolper med netting/tråd mellom og med tradisjonelt utseende som passer inn i kulturmiljøet og er godkjent for den aktuelle husdyrrasen.

Det skal være grunder ved alle turstier/ferdselsårer som gir god mulighet for passering. Ved gjerding over universelt tilpasset sti, skal grinden/porten være tilpasset passering med rullestol/vogn og lignende i minimum 100 cm bredde. Ved gjerding over stier i ulent terreng er det tilstrekkelig med trapp/klyv, fallport eller tilsvarende.

Commented [A50]: Elektroniske gjerder rammes ikke av forbudsbestemmelsen og reguleres ikke av verneforskriften.

Commented [A51]: Oppsetting av gjerder rammes av forbudsbestemmelsen i §3 uavhengig av om de er varige eller midlertidige. Oppsetting av gjerder/samlekve (varige eller midlertidige) kan omsøkes etter § 3 fjerde ledd bokstav c).

Bobil og campingvogner

*FORSKRIFTFERANSE:
Verneforskriften § 3 . 2. ledd*

Nasjonalparken er vernet mot inngrep av enhver art, herunder hensetting av campingvogner og bobiler.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det vil under ingen omstendigheter gis tillatelse til plassering av campingvogn eller parkering av bobil innenfor verneområdet.

Det vil heller ikke gis dispensasjon da det er tilrettelagt campingplass og bobilparkering i randsonen til nasjonalparken.

Tilrettelegging for friluftsliv

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3, 4. ledd bokstav g)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

g) bygging av nye konstruksjoner og installasjoner, oppsetting av nye skilt og merking av stier, for å legge til rette for friluftsliv i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

I formålet for nasjonalparken står det at "Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging."

Tilrettelegging for friluftsliv skal vurderes og utføres i tråd med verneformålet.

Tilrettelegging for friluftsliv er tiltak som øker tilgjengeligheten for allmennheten inn i verneområdene. Tilrettelegging skal unngås i områder med sensitive arter, spesielt sårbare naturtyper og definerte verneverdier. Tilrettelegging kan benyttes som en metode for å samle og kanalisere ferdsel bort fra slike lokasjoner.

- Retningslinjer for bygging av nye konstruksjoner og installasjoner:
- Retningslinjer for oppsetting av nye skilt:
- Retningslinjer for merking av stier:

Eksempler på tilrettelegging

Ved vurdering av tiltak skal det legges vekt på om tiltaket

- kan legges utenfor verneområdet.
- bidrar til kanalisering og samling av aktivitet bort fra sensitive verneverdier.
- er i tråd med besøksstrategi for verneområdet.
- er reversibelt.
- er tilpasset landskapet, følger lokal byggeskikk og tilpasset terrenget.
- er universelt og egnet for flerbruk.
- kan ha negative effekt på andre brukere.
- kan, helt eller delvis, gjøres digitalt/elektronisk.

Utforming skal følge veileder for Naturligvennlig tilrettelegging for friluftsliv (M-1326 2019)

Se:

www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2019/mai-2019/naturvennlig-tilrettelegging-for-friluftsliv/

Se også «Stier og stole» på

<https://nhf.no/stier-a-stole-pa-nhf-agder/>

Commented [A52]: Det må lages retningslinjer for de konkrete tiltakene som verneforskriften § 3 fjerde ledd bokstav g) åpner for.

Commented [A53]: Listen må begrenses til tilretteleggingstiltak som kan regnes som "enkel tilrettelegging" jf. verneformålet. Flere av disse eksemplene er uaktuelle å gjennomføre i en nasjonalpark. Lista kan skape urealistiske forventninger til hva styret kan gi tillatelse til.

Commented [A54]: For punkt om universell utforming, se til strategi for bruk av tiltaksmidler:

"Universell utforming av stier innebærer krav til dekke, terrengutforming og bredde som vanskeliggjør denne typen tiltak i verneområder. I verneforskriftene er det et generelt forbud mot tyngre tekniske inngrep, og de har som den klare hovedregel ikke dispensasjonsbestemmelser som hjemler universell tilrettelegging i verneområdet. Den generelle dispensasjonsbestemmelsen i nml. § 48 første ledd, første alternativ, vil sjelden kunne anvendes da universell utforming medfører terrenginngrep som strider mot verneformålet og påvirker verneverdiene. Hvorvidt et omsøkt tiltak er i konflikt med forskriften må vurderes i det enkelte tilfellet. Utenfor verneområdet, i tilknytning til innfallsporter eller startpunkt, kan det i enkelte tilfeller være aktuelt å etablere tilretteleggingstiltak med universell utforming. Også utenfor verneområder bør forvaltningsmyndighet være bevisst på inngrep som påføres terrenget og gjøre en vurdering av om behovet står i forhold til kostnader og inngrep. På denne bakgrunnen vil det være høy terskel for tildeling av midler utover det som kan defineres som "enkel tilrettelegging" i verneområder."

Vedlikeholdsmudring

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3,4. ledd bokstav i)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

i) vedlikeholdsmudring i tilknytning til eksisterende brygger i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Vedlikeholdsmudring er mudring som må gjennomføres for å opprettholde funksjonalitet og tilgang til båt plass.

Det kan søkes om vedlikeholdsmudring i tilknytning til eksisterende brygger:

- på arealer der det tidligere er gjennomført mudring
- i trasé for enklest mulig ankomst
- ned til den dybden som har vært tillatt tidligere, vanligvis inntil 1,5 meter
- på arealer uten grunnforurensning utover normalen
- på arealer uten marine naturtyper eller særlig hensynskrevende arter

Det tillates ikke mudring av store soner utover trasé til brygge. Det tillates ikke dypere mudring for adkomst til brygge med større båt.

Det kan stilles vilkår om tidspunkt for mudring, partikkelgardin og andre tiltak for å ivareta sjeldne arter og naturtyper i området.

Mudring og alle andre tiltak i løsmasser i strandsonen er søknadspliktig etter andre lovverk.

Etterfylling av sand på offentlig strand

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3, 4. ledd bokstav j)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

j) etterfylling av sand på eksisterende offentlige sandstrender

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

For å opprettholde tilbudet om sandstrender på offentlig tilrettelagte badestrender er det tillatt å søke om å etterfylle på sand. Eiendommen må være eid av enten staten (Miljødirektoratet), kommunen eller ha en tingslyst servitutt som sikrer offentligheten tilgang (for eksempel gjennom status som skjærgårdspark).

Stranden må i tillegg være tilrettelagt for et stort antall badegjester med eksempelvis tilrettelagt P-plass, fergeanløp, toalett, badeanlegg og liknende.

Strender dette kan være aktuelt for er:

- Hasseltangen nordsiden
- Hoveodden innsiden mot Hovekilen
- Tømmerstø

Lokalitetene som ble vurdert, men ikke prioritert, ved revidering i 2023:

- Speken
- Moviga
- Storesand og Lillesand/Vaodden
- Stølsviga
- Merdø Gravene og Merdø Gård
- Gjessøya nordøst

Aktuelle vilkår:

- Bruk av stedege sand eller sand fra godkjent anlegg.
- Ved tilfraktet sand skal denne være fra lokaliteter uten fremmede arter som kan etablere seg på land eller i sjø.
- Sanden legges primært i fjæresonen over laveste vannstand eller på land.
- Avgrenset til tidlig vår i perioder med stille sjø for å hindre partikkelspredning.
- Bruk av partikkelfilter.
- Minimum 20 meter fra ytterkant av påfylling til ålegress.
- Mål om tilbakeføring til opprinnelig tilstand der denne er kjent.
- Krav om godkjent tiltakshaver/entreprenør

Tiltaket vil være søknadspliktig etter andre lovverk.

Fortøyningsbolter for båt og fiskeredskaper

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 3, 4. ledd bokstav k)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:
k) montering av nye fortøyningsbolter for båt og fiskeredskaper.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er mulig å søke om montering av fortøyningsbolter for båt og fiskeredskap i verneområdet. Private og næringsdrivende søkere som har behov for å fortøye båt/fiskeredskap på stedet, vil prioriteres framfor andre søkere uten spesielle behov knyttet til fiske eller frakt av beitedyr.

Bolter skal være godt synlige og ikke utgjøre fare for dyr og mennesker.

På offentlige eiendommer, skjærgårdspark og andre områder for allmennheten i verneområdet skal det benyttes en bolt som angir at man er i Raet nasjonalpark. Raet nasjonalpark har mal for disse boltene. Bolter bør plasseres strategisk for å sikre best mulig brukervennlighet og redusere behovet for fjellanker og andre typer bolter som slås inn i sprekker i fjell.

Nye boltene bør være med et øye eller en T-bolt, og solide nok til å tåle variert belastning.

Ved søknad om nye bolter skal søknaden inkludere en oversikt over eksisterende bolter på stedet, hvilke som skal fjernes, hvilke som skal bevares, og hvor nye bolter ønskes plassert.

Tiltaket vil være søknadspliktig etter andre lovverk.

Det er liten/ingen oversikt over fortøyningsbolter i verneområdene. En del eldre bolter, gjerne støpt eller utført i smijern, regnes som kulturminner og skal bevares.

Ved montering av nye bolter kan man risikere å komme i konflikt med slike kulturhistoriske bolter og fortøyningsplasser. Noe informasjon om dette kan man få ved å kontakte Kulturminnevern og kulturturisme ved Agder fylkeskommune: <https://agderfk.no/vare-tjenester/kulturminnevern-og-kulturturisme/>

Arendal kommune har også registrert endel bolter i kommunen, se rapport her: https://www.arendal.kommune.no/_f/p1/i62050653-9dcd-41d4-8ee1-6e198a05c2f9/fortoyningsringer-og-bolter-i-arendal-kommune-2012-og-2014.pdf

Strøm, vann og avløp

FORSKRIFTREFERANSE:

Verneforskriften § 3, 4. ledd bokstav l)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

l) innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Søknader om innlegging av strøm, vann og avløp i jordsmonn skal vurderes strengt med stor vekt på kvartærgeologiske verdier som formasjoner og avsetninger, kulturminner samt landskapshensyn. Fjerning av luftspenn bør gjennomføres der det er mulig av landskapshensyn. Ved søknad om sjøkabel må det legges inn en sikringssone til ålegress og andre marine naturtyper.

Ved etablering av VA og strøm/fiber bør anlegget dimensjoneres for alle boliger/fritidsboliger i området, slik at man unngår ny graving ved søknad om påkobling i etterkant.

Nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner kan tillegges vekt i vurderingen. Reduksjon av utslipp fra bolig/fritidsbolig bør tillegges vekt i vurderingen. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter, eksisterende sjøkabler og luftspenn.

Jordkabler skal fortrinnsvis legges i de øvre massene, maksimalt 40 cm ned i bakken.

Sjøkabler kan sikres med feste i fast fjell eller større steiner på sjøbunn der det er fare for forflytninger. Tiltak i sjø, for eksempel legging av sjøkabel skal også vurderes av Agder fylkeskommune, Kulturminnevern.

Traseer skal registreres i kommunenes plankart.

Tiltakshaver må ha sikring mot import og spredning av fremmede planter.

Commented [A55]: Her vises det til tiltak som går ut over det bestemmelsen i verneforskriften åpner for. Må strykes/skrives om

Markeringsbøyer for seilspport

FORSKRIFTREFERANSE:

Verneforskriften § 3, 4. ledd bokstav o)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

o) midlertidige markeringsbøyer for seilspport i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

I forbindelse med seilspport, kan det søkes om å sette ut midlertidige markeringsbøyer. En søknad forutsetter at det er et godkjent arrangement/båtrace eller organisert ferdsel. Markeringsbøyer kan settes ut tidligst dagen før arrangementet og skal tas ned senest dagen etter arrangementet/aktiviteten. Markeringsbøyene kan festes med line og anker/dregg.

Aktuelle vilkår til disse er

- Minimum 200 meter avstand til alle viktige hekkelokaliteter – Sone A og andre lokaliteter.
- Krav om opprydding av alt utstyr i etterkant.
- Tidsbegrensning og varighet per økt og dette inkluderer også pauser mellom øktene.

Tiltaket kan være søknadspliktig også etter andre lovverk, eksempelvis havne-og farledsloven. Kontakt havnemyndighetene lokalt for avklaring.

TEMA: VERN AV PLANTELIVET

Hogst av ved til eget bruk

FORSKRIFTREFERANSE:

Verneforskriften § 4 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Følg verneforskriftens oppsett. Start med bokstav a) osv.

Verneforskriften § 4 2. ledd bokstav f)

Bestemmelsen i § 4 første ledd er ikke til hinder for:

f) hogst av ved til eget bruk i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen, unntatt i sone B.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE

Commented [A56]: Kan ikke utvide bestemmelsen til å omfatte også annen båtsport enn seilspport.

Commented [A57]: Skill på omtalen av hogst til eget bruk og rydding av vegetasjon. Vi har lagt inn en egen underoverskrift på rydding av vegetasjon under.

Commented [A58]: Se kommentar i tekst her

Hovedregelen i nasjonalparken er at all hogst er forbudt. Verneforskriften har et unntak fra denne hovedregelen i § 4 annet ledd bokstav f) hvor det går frem at hogstforbudet ikke gjelder hogst av ved til eget bruksom skjer utenfor sone B.

Commented [A59]: Se tekst i kgl res som omtaler hva som er ment med denne bestemmelsen

Denne unntaksbestemmelsen for vedhogst er begrenset til vanlig privat forbruk av ved til oppvarming lokalt i fritidsbolig eller bolig. Med lokalt menes fritidsboliger i nasjonalparken, og boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken med skogteiger innenfor nasjonalparken/.

Uttak av ved til kommersielt salg eller bruk i fritidsboliger/boliger utenfor nasjonalparken omfattes ikke.

Retningslinjer for hogst av ved som er unntatt fra søknadsplikt jfr. § 4 annet ledd bokstav f):

Commented [A60]: Se kongelig res: Under omtalen av vedhogst presiserer direktoratet at forvaltningsplanen må inneholde bestemmelser som sikrer at uttaket skjer i et slikt omfang og på en slik måte at det ikke påvirker verneverdiene negativt. Eksempelvis bør det fastsettes grenser for mengde ved som tillates tatt ut.

- Spesielt verdifulle trær (store, karakteristiske, uvanlige, hule eiker mv.) skal ikke felles.
- verneskogen skal bevares med krokfurutrær ytterst mot sjøen (med utgangspunkt i 100-metersonen)
- Hogstavfall skal ikke ligge igjen på stier eller steder med spesielt verdifull markvegetasjon.
- Felling av trær skal ikke foregå i hekketiden fra 1.mars til 30.juli.
-
-

Må legges inn retningslinjer som i tråd med dette.

Tillatelse til motorferdsel må søkes separat. Grunneiers tillatelse må alltid foreligge før hogst dersom det ikke skal hogges på egen grunn

Commented [A61]: Det er ikke "rydding" som er aktuelt i hht denne bestemmelsen, men kun hogst av ved til eget bruk. Her går hogst og rydding om en annen i omtalen av de ulike hjemlene.

Rydding av vegetasjon og beplantning rundt fritidsbolig

Commented [A62]: Tas ut. Ikke relevant med vilkår for tiltak som er direkte tillatt i forskrift.

FORSKRIFTSREFERANSE:

Verneforskriften § 4 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Verneforskriften §4 2. ledd bokstav e)

Bestemmelsen i §4 1. ledd er ikke til hinder for skånsom vegetasjonsrydding og beplantning rundt fritidsbolig, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen

Verneforskriften § 4 tredje ledd bokstav a)

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

a) rydding av vegetasjon i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Commented [A63]: Vi har lagt inn ny overskrift her

Retningslinjer for skånsom vegetasjonsrydding og beplantning rundt fritidsbolig, jf. §4 2. ledd bokstav e):

Rydding av vegetasjon etter denne bestemmelsen gjelder rundt fritidsbolig, og begrepet «rundt fritidsboliger» omfatter selve bygningene og tomten som hører til. Området hvor skånsom vegetasjonsrydding kan foregå, vil normalt være i størrelsesorden ca. ett dekar inklusive arealet som opptas av selve bygningene.

Ryddingen omfatter mindre inngrep som rydding av busker, kratt og mindre trær. Rydding skal skje på en skånsom måte som ikke skader verneverdier eller på annen måte kommer i strid med verneformålet.

Dette innebærer blant annet:

- Beplantning skal i utgangspunktet være med arter som er stedege for området.
- Fremmede arter med moderat eller høy risiko bør ikke brukes i beplantning
-
- Truede og sårbare plantearter skal ikke ryddes.
- Oppkvisting av trær, ved eksempelvis fjerning av lave greiner, skal unngås

Dersom man er usikker på om ryddingen er tillatt skal man kontakte forvaltningen. Tillatelse til motorferdsel krever egen søknad.

Forvaltningen ønsker å redusere antallet fremmede treslag og planter i verneområdet, og vil derfor bistå med rydding/fjerning av slike. Ta kontakt ved behov. Dette gjelder også for trær og planter på fritidsboligtomter/hyttetomter og i områder som ligger nær verneområdet.

Retningslinjer for rydding av vegetasjon jf. § 4 tredje ledd bokstav a):

- Truede og sårbare plantearter skal ikke ryddes.
- En del trær og buskvegetasjon skal stå igjen for å sikre at busk- og feltsjiktet har økologisk funksjon (leveområde for fugler, smådyr og insekter), og for å bevare et sammenhengende landskap.

Ryddingen skal skje på en skånsom måte som ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet.

Commented [A64]: Skill på retningslinjer for hogst av ved til eget bruk og retningslinjer for rydding av vegetasjon. Har derfor laget en egen overskrift her og flyttet på punkter for å dele opp retningslinjene.

Commented [A65]: Merknad: Vær oppmerksom på at det ikke er tillatt med treslagsskifte i nasjonalparken.

Slått, lyng- og gressbrenning

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 4, 1. og 2. ledd bokstav h)

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i § 4 første ledd er ikke til hinder for:

h) slått, lyng- og gressbrenning, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tradisjonell slått av enger, og brenning av lyngheier og grasenger kan gjennomføres i verneområdet.

Dersom det foreligger skjøtselsplan for området, skal denne følges.

For andre områder gjelder følgende retningslinjer:

BRENNING:

- Brenn kun en andel av arealet om gangen, fortrinnsvis 1/3 av vegetasjonsdekket på mindre øyer eller 10-30 da per år for større områder.
- Brenn mange små flater fremfor en større flate
- Brenn i tidsrommet oktober-mars, ofte er februar og mars gunstig.
- Rydd bort gjenstående vedvekster i etterkant
- Einer bør brennes på vinteren når den er tørrest for best mulig nedbrenning.

SLÅTT:

- Engarealer med tørreng-arter skal slås etter blomstring, tidligst 15. juli.
- Engarealer med strandeng og rødlistede planter skal slås på sensommeren, tidligst 15. juli.
- Engarealer med god tilvekst, næringsrike fukt enger og medgjengroings-arter som for eksempel takrør kan slås to ganger, en gang på forsommer og andre gang på sensommeren.

Frøhøy med stedegne engarter kan tørke på bakken før innsanking. Det er en fordel om frøhøyet ristes godt ved sanking for å spre frø. Frøhøy kan også benyttes i nærliggende områder for å bidra til etablering av stedegne engarter.

Østre Agder brannvesen ønsker at du informerer 110-sentralen før du tenner større bål eller brenner bråte. Dette for at vi ikke skal få brannmeldinger på det som er ditt bål.

Beite

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 4 1. 2 og 3.ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for:

g) beite, unntatt i sone B.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

b) beite i sone B.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

I utgangspunktet er ikke beite regulert i verneområdene med unntak av i sone B, der det er søknadspliktig. Ved søknad om beite i Sone B vil følgende forhold vektlegges:

Dersom det er risiko for slitasje, overbeite, forringelse av verneverdier, tilleggs-føring med innføring av arter og tilsvarende, bør ikke beitedyr tillates i sone B.

I Raet nasjonalpark er alt areal LNF og regnes som utmarksbeite. Iark.

I nasjonalparken gjelder følgende retningslinjer

- Beitet skal være basert på stedegen vegetasjon i vekstsesong.
- Beitearealet kan dekke områder i og utenfor verneområdet.
- Med beite gjelder krav om minst 50% næringsoptak fra beitemark jmf krav til beitetilskudd fra landbruk.
- Beitetrykket skal tilpasses vekstforholdene slik at ikke vegetasjonen blir overbeitet. Tegn på overbeite kan være nednagd vegetasjon, eksponert jord, gnaging på røtter og bark.
- God dyrevelferd skal sikres med trygge områder, gode gjerder, nok beitegrunnlag, vann, saltstein og tilsyn. Anbefalte parasittbehandlinger på dyrearten bør følges.
- Ved helårsbeite av eksempelvis utegangersau på kystlynghei, skal det kun gis tilleggsfôr i perioder med snøfall som vanskeliggjør beite. Fôrrester som blir liggende på bakken skal fjernes.
- Det er ønskelig at områder med helårs/vinterbeite meldes inn til forvalter.
- Beitedyr bør unngås i viktige hekkeområder for sjøfugl i hekketiden med egglegging, fca. 1. mars til 1.juli, A-lokaliteter.
- Beitedyr bør unngås i viktige tørreng og insekt habitater i juni og juli.
- I områder med utstrakt friluftsliv bør det skiltes

Commented [A66]: Står ikke i forskrift.

Commented [A67]: Raet nasjonalpark skal forvaltes etter verneforskriftens bestemmelser, uavhengig av LNF-status.

Commented [A68]: Kan ikke kreve det så lenge beite er tillatt, vi har derfor foreslått en omformulering.

Commented [A69]: Presisering her: Menes det sone A jf. Forskrift, eller andre lokaliteter eks. jf. gamle DN håndbok 13?

med at det er beitedyr i området og at båndtvang gjelder, og med kontaktinfo til dyreansvarlig.

- Det kan settes ut midlertidig stativ for vann, før og saltstein/mineralstein.
- Det kan søkes om å sette ut leskur, men dette krever behandling etter verneforskriften § 11 og naturmangfoldslovens § 48.
- Tradisjonell sviing og brenning av tørrgras, eier og lynghei kan gjennomføres (se egne retningslinjer for dette)
- Ved innføring av bufe fra områder utenfor nasjonalparken (det vil si fra ikke tilgrensende eienommer) bør dyrene være i «karantene» i ett døgn på et avgrenset område. Dette for å hindre import av frø fra uønskete arter.⁶⁸

For beite som skjøtselstiltak skal premissene i skjøtelsplanen følges. Disse kan fravike retningslinjene for vanlig beite. Se omtale om skjøtsel under retningslinjer for §13.

For områder der man ønsker en reduksjon av buskvegetasjon i kystlandskapet, kan beitetrykket og rase tilpasses dette formålet.

I områder med beiterett skal rettighetshavere bestemme over beiteretten.

Commented [A70]: Utsetting av saltstein er søknadspliktig.

Commented [A71]: I denne punktlisten er det listet en rekke forhold som ikke kan reguleres av forvaltningsmyndigheten. Det må ryddes slik at det kun inneholder retningslinjer som er relevant i forhold til verneforskriften.

Commented [A72]: Tas ut - dette er privatrettslige forhold som forskriften ikke regulerer.

Høsting av planter, sopp, bløtdyr, tare

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 4 2.ledd bokstav a) og b)
Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for:

- a) plukking av bær og matsopp.
- b) plukking av vanlige planter og tang/tare til eget bruk unntatt i sone B, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Plukking av bær og matsopp er tillatt i hele verneområdet. Plukking av vanlige planter og tang/tare er også tillatt til eget bruk.

Med «vanlige» planter, tang og tare menes arter som ikke står på rødlisten over truede eller nær truede arter.

«Eget bruk» innebærer at det ikke kan plukkes for salg eller annen næringsvirksomhet, eller for distribusjon til andre i noe omfang. Eget bruk omfatter også når en gruppe på tur plukker eller sanker.

For plukking av bær og matsopp gjelder imidlertid ikke begrensning til eget bruk.

Det er tillatt å sanke bløtdyr (skjell og snegler) i strandsonen med unntak av rødlistede arter som eksempelvis flatøsters. Fremmede, uønskede, arter eksempelvis stillehavsøsters og japansk drivtang er tillatt å plukke/fjerne.

Ved sanking av bløtdyr, planter, tang og tare og tilsvarende arter, skal det ikke høstes utover lokal bæreevne. Det vil si at man skal la det stå igjen en andel individer på sanke-stedet.

Unntaksbestemmelsen for tang og tare gjelder levende individer og ikke høsting av ilanddrevet tang og tare som har egne retningslinjer.

Commented [A73]: Flyttet frem til tidligere overskrift om "rydding av vegetasjon"

Commented [A74]: Bestemmelsen omfatter ikke hogst, så dette er ikke relevant her.

Commented [A75]: Dette reguleres ikke av forskriften. Derfor kan dere ikke kreve dette, men det kan legges inn som en anbefaling.

Commented [A76]: Omtale av bløtdyr hører ikke hjemme under § 4 og må omtales under riktig bestemmelse i §5

Høsting av ilanddrevet tang og tare

FORSKRIFTREFERANSE:

Verneforskriften § 4 3. Ledd bokstav c)

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde

busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging.

Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi

tillatelse til:

C) uttak av ilanddrevet tang og tare i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen, unntatt i sone B.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Uttak av tang og tare for bruk i eksempelvis gjødsling, kompost og plantedekke er en gammel jordbrukstradisjon i området. En del gårdsbruk har gamle tangretter i verneområdet. Dette gjelder blant annet for eiendommene på Bjelland, Botne, Tromlingene og Spornes.

Uttaksmengden skal tilpasses slik at det blir liggende igjen tilstrekkelig med tang og tare til at vollen i hele sin lengde opprettholder sin økologiske funksjon, blant annet som næringskilde for fugler. Samlet sett skal man ved uttak la minst 10% av eksisterende tangvoll ligge igjen på stedet. Tangmengden skal fordeles på søkere med tangrett i området, og lokalt kan det eksistere gamle fordelingsnøkler for dette.

På offentlige strender der strandarealet uansett ryddes (se egne retningslinjer og oversikt på dette) så kan andre uten tangrett hente tang som uansett skal ryddes bort. Etter søknad kan det brukes egnet landbruksutstyr/anleggsmaskin som ikke gjør skade på verneverdier eller utvider sporvidde. Se retningslinjer for dette under «Annen motorferdsel».

Det er avgjørende at uthenting av tang og tare ikke går på bekostning av andre viktige verneverdier i nasjonalparken

Commented [A77]: Motorferdsel omtales under eget tema/bestemmelse.

Tema: Vern av dyrelivet

Jakt, fangst og fiske

FORSKRIFTFERANSE:

Verneforskriften § 5 Dyrelivet med hi, reir, hekke- yngle- og gyteplasser er vernet mot skade og unødvendige forstyrrelser. Utsetting av dyr på land, i vann og sjø er forbudt.

Det er tillatt å høste viltlevende marine ressurser i samsvar med havressursloven, men likevel forbudt i sone C å høste med redskaper som slepes under fiske og kan berøre bunnen (tråling).

Fiske og fangst i samsvar med lakse- og innlandsfiskeloven er tillatt unntatt i sone A og C.

Det er tillatt å sanke skjell til eget bruk.

Jakt og fangst i samsvar med viltloven unntatt

- a) i sone A Tromlingene der all jakt og bruk av skytevåpen er forbudt*
- b) i sone A for øvrig der jakt og alle bruk av skytevåpen er forbudt fra og med 1. mars til og med 1. september.*

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Commented [A78]: Det trengs ikke retningslinjer for denne bestemmelsen, da teksten om hund er tydelig i forskriften. Kommunale regler om båndtvang skal uansett ikke omtales under retningslinjer for verneforskriften.

Commented [A79]: Bør tas ut. Dette reguleres ikke av verneforskriften, den henviser til havressursloven som regulerer dette.

Tema:
Vern av kulturminner

FORSKRIFTTREFERANSE:

Verneforskriften § 6

Kulturminner skal beskyttes mot skade og ødeleggelse. Kulturminner skal ikke tildekkes, flyttes eller fjernes.

Forvaltningsmyndighetene kan etter søknad gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Kulturminner er spor etter menneskelig aktivitet i vårt fysiske miljø, inkluderte lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Dette omfatter blant annet gravhauger, gravrøyser, steingjerder, gravminner og gamle bygningstuffer. Alle strukturer fra før reformasjonen (år 1537) er automatisk fredet.

Det er forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner. Det vil si at ingen må sette i gang tiltak som kan skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte skjemme et automatisk fredet kulturminne eller føre til fare for at dette kan skje.

Commented [A80]: Verneforskriften beskytter også kulturminner som ikke er automatisk fredet. Må tilpasses til verneforskriftens nivå for beskyttelse av kulturminner

Fylkeskommunen skal involveres i alle saker som berører kulturminner.

Commented [A81]: Denne teksten bør tas ut. Deler av teksten omtaler annet lovverk og deler av teksten omtaler tema som ikke hører hjemme under bestemmelsen.

Tema:
Ferdsl og friluftsliv

FORSKRIFTTREFERANSE:

Verneforskriften § 7 1.–4. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner på land og i sjø.

I sone A med unntak av Tromlingene er det i perioden fra og med 15. april til og med 15. juli forbud mot all ferdsel på land og i sjø nærmere enn 50 meter fra land.

Forbudet gjelder ikke ferdsel på land i forbindelse med drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg, som ikke kan utføres utenfor forbudsperioden.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til ferdsel på land og sjø i sone A i forbindelse med aktiviteter som kan fremme verneverdiene eller kunnskap om dem.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Sjøfuglene vies spesiell oppmerksomhet i forbudsperioden. Men også i ukene før forbudet trer i kraft og ukene etter at det er opphevet, har forvaltningen og SNO fokus på å oppfordre om at ferdsel på land og sjø i sone A **begrenses**. Dette fordi noen arter starter hekkesesongen før 15. april. Dette gjelder særlig grågås. Det skjer også en

forskyving i hekketid i andre enden ved at flere arter ikke får flyvedyktige unger før etter 15. juli – noen så sent som i månedsskiftet juli–august.

Kunnskapsformidling er viktig

Det kan søkes om dispensasjon til aktiviteter som bidrar til å øke forståelsen av hvor viktig det er at hekkende sjøfugl får ro til å ruge ut egg, passe på og mate unger – og trygghet for ikke flyvedyktige ungfugler.

Commented [A82]: Denne må skrives om. Hjemmelen i § 7 fjerde ledd åpner for å gi tillatelse til **ferdsel** ifm aktiviteter som fremmer verneverdiene eller kunnskap om dem. Hvis det er ønskelig å gi en retningslinje knyttet til ringmerking må dette gis under § 5 - ”vern av dyrelivet”.

Organisert ferdsel

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 7 5. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Organisert ferdsel som kan skade naturmiljøet må ha tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Nærmere retningslinjer gis i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Ferdselen betraktes som organisert når personer, lag, foreninger, firmaer og tilsvarende planlegger, koordinerer eller arrangerer aktiviteten, samtidig som ferdselen omfatter grupper av deltagere eller foregår med en viss hyppighet over et tidsrom. Vernet hindrer ikke organisert turvirksomhet, så lenge naturmiljøet ikke kan bli skadelidende. Når dette vilkåret er oppfylt, kan slike aktiviteter gjennomføres uten at det søkes om tillatelse. Dette gjelder eksempelvis ulike turgrupper som benytter etablerte stier. Hvor turen er kunngjort (Facebook eller annet sted) vil som utgangspunkt ikke være av betydning.

Organisert ferdsel som kan skade naturmiljøet, må ha dispensasjon. Kriteriet «som kan skade naturmiljøet» angir at ferdselen kun trenger å ha potensial til å skade naturmiljøet, ikke at skade nødvendigvis oppstår i alle tilfeller.

Eksempler på organisert ferdsel kan være:

- teltleirer eller aktiviteter på en slette med trua eller sårbare plantearter på fuktenger, strandenger og myrer
- bruk av en grunnlendt tårring til ballbane og lignende aktivitet som kan medføre slitasje
- aktiviteter i nærheten av hekkeområder/ynge plasser
- aktiviteter som kan skade på marine naturtyper som ålegress og tareskog
- transport av utstyr som seil- eller surfebrett, kajakk, kano og annet som kan medføre slitasje
- forstyrrende i forhold til dyreliv som sel, rådyr, bever, vadefugl o.l. Steinkobbe er en art som er spesielt sårbar i yngletiden i juni.

Dem som ønsker å utøve denne type ferdsel, har selv hovedansvaret for å vurdere om ferdselen kan skade naturmiljøet. Hvis man er i tvil, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes for en vurdering av om aktiviteten krever tillatelse.⁷⁴

En del typer organisert ferdsel vil kunne betegnes både som organsiert ferdsel og som et større arrangement. Se egne retningslinjer på dette.

Commented [A83]: Verneforskriften regulerer ikke ferdselsformer

Commented [A84]: Punktlisten må konkretiseres og presiseres. Det som skal være med i listen er eksempler på organiserte aktiviteter som kan påvirke naturmiljøet og som må ha tillatelse. Styret må vurdere hvilke aktuelle organiserte aktiviteter som kan påvirke naturmiljøet, og gi en beskrivelse av disse. Forvaltningsplanen bør synliggjøre aktuelle vilkår som kan stilles for å begrense mulige skader og ulemper for naturmiljøet f.eks, bruk av traseér antall deltakere, tidsperiode mm.

Commented [A85]: Ferdselsformer reguleres ikke av forskriften

Større arrangementer

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 7 6. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Større arrangementer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten.

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til større arrangementer når det ikke er i strid med verneformålet.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det må gjøres en konkret vurdering av om et arrangement rammes av forbudet. Forbudet mot arrangementer er ikke ment å omfatte "en skoleklasse på tur", dvs. ca. 30 personer. Grensen for et større arrangement vil være ca. 50 personer.

Ofte vil større arrangementer avhenge av en form for tilrettelegging ved informasjon/skilting, søppelhåndtering, toaletter, lydanlegg, telt, gjerder og andre midlertidige installasjoner.

Flerårige tillatelser

Faste arrangementer kan få flerårige tillatelser hvis det ikke oppstår konflikter med naturmiljøet.

Commented [A86]: Definisjonen på "større arrangement" er knyttet til antallet personer som deltar og dette fremgår lenger opp i teksten. Det vil si at dersom det er over 50 personer skal det alltid søkes uavhengig av aktivitet. Da trengs ikke denne listen i tillegg.

Commented [A87R86]: Rediger denne?
[Fjernet omtale] [Fjernet omtale]

Sykling og ridning

FORSKRIFTFREFERANSE:

Verneforskriften § 7, 7. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Sykling og organisert bruk av hest er bare tillatt på veier og stier.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Som ved all friluftslivsaktivitet skal ferdsel med hest og sykkel ta hensyn både til verneverdier og andre brukere av området.

Det som defineres som veier verneområdet har kjørespor og fast naturlig eller tilført dekke. Med stier menes etablerte turstier med og uten opparbeidet dekke.

Commented [A88]: Organisert sykling omtales ikke i bestemmelsen over. Det er organisert bruk av hest som reguleres.

Commented [A89]: Kan rammes av bestemmelsen av organisert bruk av hest. Bør presiseres

Telting og overnatting

FORSKRIFTREFERANSE:

Verneforskriften § 7 8. ledd

I sone A, sjøfuglreservat, og B, skogfredning, er camping, teltslagning og oppsetning av kamouflasjeinnretninger for fotografering forbudt med unntak av på Ramsøya i Nidelva i Arendal.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Av hensyn til naturverdiene er noen få områder forbudt for telting, camping og kamouflasjetelt.

Både "teltslagning" og "camping" er nevnt i bestemmelsen. "Camping" omfatter det å slå leir (f.eks. for natten), inkludert overnatting i hengekøye. En kort rast vil ikke bety "å slå leir".

Forbudet mot camping, telting og oppsetning av kamouflasjeinnretninger for fotografering omfatter:

- Sone A sjøfugl, inkludert vestre del av Tromlingene, av hensyn til fuglelivet i områdene,
 - Sone B, Færvikskogen, Sømskogen og Ruagerkilen, av hensyn til svært viktig vegetasjon i rik edellauvskog og strandenger.
- Ruagerkilen er dessuten et viktig rasteområde under trekket for mange fuglearter.

Forbudet gjelder ikke på Ramsøya i sone B,

Kart over områder med begrensninger knyttet til overnatting finnes på Raet nasjonalparks besøksside www.raetnasjonalpark.no og på nasjonalparkstyrets hjemmeside www.nasjonalparkstyre.no/raet/kart.

Bålbrenning

FORSKRIFTREFERANSE:

Verneforskriften § 7, 9. ledd

Det skal vises særlig varsomhet ved bålbrenning og bruk av grill, slik at det ikke oppstår brannfare eller skade på vegetasjon, svaberg og rullestein. I områder med anlegg tilrettelagt for bål og grill skal disse benyttes.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Bålbrenning er forbudt direkte på rullestein og svaberg, det samme gjelder griller som kan medføre sprekkdannelse og skader på svaberg. Det er heller ikke tillatt å etablere nye bålplasser med omkransing av rullestein fra verneområdet, for eksempel fra rullesteinstrender eller kulturminner. Det er forbudt å brenne bål i gravrøyser og i eller på andre fredete kulturminner.

Det er kun tillatt å bruke nedfalt trevirke og rekved til bålbrenning. Nedfalt virke er død ved i form av tørre kvister og greiner som ligger løst i skogen. Saging av tørre/friske greiner er forbudt.

I sone B (Færvikskogen, Sømskogen og Ramsøya) er det forbudt å bruke nedfalt trevirke til bålbrenning.

Vi ber alle ta med egen ved og bruke etablerte bålplasser, alternativt brenne bål på fuktig jord eller på sand. De etablerte bålplassene har enten bålpanne/grill eller nedgravde store steiner som ikke kan flyttes.

Sankthansbål

FORSKRIFTFERANSE:

Verneforskriften § 7, 11. ledd

Det kan i forvaltningsplan fastsettes steder hvor sankthansbål er tillatt.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er vedtatt en liste (21.06.2019, supplert i 2020 og revidert i forvaltningsplanarbeidet 2022) med oversikt over godkjente plasseringer av sankthansbål i Raet nasjonalpark (markert med oransje farge i kart). Listen inkluderer også noen andre godkjente sankthansbålplasser i nærområdet til nasjonalparken.

78

Godkjente lokaliteter for sankthansbål
(se også kart på styrets hjemmeside)

Koordinaten er gitt i UTM 32N

- Randviga (Ø: 482282 N: 6470706
– østre del av bukta)
- Hasseltangen (Ø:483881 N:6472567)
- Gjervoldsøy, Øytangen (Ø:483895 N:6474201)
- Havsøya, Breidbukta (Ø:487080 N:6475654)
- Gjessøya Ø:489088 N:6477198
- Langerumpa (Ø:488424 N:6476685)
- Hoveodden (Ø:489791 N:6477263)
- Sandum (Ø:490621 N:6478554)
- Spornes (Ø:491609 N:6478183)
- Bjelland (Ø:493300 N:6479518)
- Botne (Ø:493566 N:6480532)

Commented [A90]: Teksten her går lenger enn verneforskriften. Det er ikke forbudt å brenne bål. Men i retningslinjene kan styret oppfordre til å ikke brenne bål direkte på rullestein mm.

Commented [A91]: Verneforskriften sier kun at det kan fastsettes steder hvor sankthansbål er tillatt. Å brenne bål på angitte steder er ikke søknadspliktig og da er det heller ikke anledning til å stille vilkår om sankthansbålet. Dette reguleres i så fall etter annet regelverk. En del av disse punktene hører eventuelt mer hjemme under informasjon/veiledning om varsomhet ved bålbrenning.

78

- Skare (Ø:495363 N:6483345)
- Tømmerstø (Ø:493207 N:6480847)
- Kvern skjær (Ø:503695 N:6493231)
- Speken (Ø:507830 N:6498583)
- Vestre Flatskjæra (Ø:509065 N:6500087)
- Buskjær
- Kalvøya
- Klåholmen

Østre Agder brannvesen ønsker at du informerer 110-sentralen før du tenner større bål eller brenner bråte. Dette for å unngå få brannmeldinger på det som er ditt bål.

Kommunene har oppsyn med sankthansbål i samarbeid med SNO og alle bål må meldes inn til kommunene i forkant.

Brenning av hogstavfall etter rydding i forbindelse med skjøtsel

FORSKRIFTFERANSE:

Verneforskriften § 7, 10.ledd

Brenning av hogstavfall etter rydding i forbindelse med skjøtsel kan skje i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Brenning av hogstavfall **etter rydding i forbindelse med skjøtsel** skal fortrinnsvis utføres i den kalde årstiden og helst på snødekt mark. Det kan også brennes på tykt fuktig jordsmonn og på områder med sand i strandsonen. Det er ikke tillatt å brenne i perioder med bålforbud/skogbrannfare.

Brenningen skal skje på en skånsom måte som ivaretar natur- og kulturmiljøet og ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet.

I områder som ikke har egnet areal for brenning, kan man etter avklaring med forvaltningen:

1. Kjøre bort avfall
2. Brenne i brennkammer
3. Brenne i hull i bakken som tildekkes i etterkant

Brenning av hogstavfall må ikke skje ved svaberg, rullestein eller annet fast fjell slik at det forårsaker skade. Brenning skal heller ikke foregå ved verdifull vegetasjon slik at denne skades.

Viktige eksempler på verdifull vegetasjon er forekomster av truede og sårbare arter – og naturtyper, utvalgte naturtyper og prioriterte arter etter naturmangfoldslovens §§ 52 og 23, og vegetasjon som særlig er med å prege landskapsbildet.

Brenning skal ikke foregå ved kulturminner eller innenfor hensynssoner rundt disse. Hvis det er tvil om brenning av hogstavfall på ønsket sted kan ødelegge verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

Commented [A92]: Brenning av hogstavfall etter rydding i forbindelse med skjøtsel, vil i all hovedsak være retningslinjer for forvaltningsmyndigheten selv. Dette kan med fordel omtales.

Tema:
Motorferdsel

FORSKRIFTFREFERANSE:
Verneforskriften § 9

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt. Det er forbud mot motorbåttrace og øvingskjøring med racingbåter.

Miljødirektoratet kan ved særskilt forskrift innføre bestemmelser om fartsregulering på sjøen i nærmere angitte deler av nasjonalparken.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for
a) motorferdsel ved gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i samband med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsynsvirksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.

b) motorferdsel for uttransport av syke/skadde bufe og i medhold av lov om dyrevelferd. Kjøretøy som benyttes skal være skånsom mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet snarest mulig.

c) nødvendig motorferdsel ved istandsetting av eksisterende ledningsanlegg for vann, avløp og kommunikasjon ved akutt utfall. Forvaltningsmyndigheten skal varsles snarest.

d. motorferdsel i forbindelse med rydding av offentlige sandstrender, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

e. motorferdsel til fritidsboliger på eksisterende traséer som er godkjent for dette i forvaltningsplanen.

f. transittflyging med Forsvarets helikoptre ved vanskelige værforhold.

g. Forsvarets nødvendige lavtflyging med jagerfly i perioden fra 1. oktober til 1. april.

Forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til

a) øvingskjøring for formål nevnt i tredje ledd a).

b) nødvendig kjøring for tiltak etter § 3 tredje ledd h) og § 3 fjerde ledd m).

c) Motorferdsel i forbindelse med transport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende.

d) motorferdsel i forbindelse med vedlikehold av beiter og gjerder.

e) motorferdsel i forbindelse med hogst og rydding etter § 4 andre ledd e), f) og § 4 tredje ledd a).

g) motorferdsel ved akutt forurensning som truer verneverdiene.

h) motorferdsel ved uttak av ilanddrevet tang og tare i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Motorferdsel er i utgangspunktet forbudt etter verneforskriften. Dette gjelder også kjøring på traktorveier til turområder, rasteplasser, skogteiger, strender og fritidsboliger. Det er heller ikke tillatt å parkere i utmark. Det finnes kart over P-plasser i verneområdene på www.nasjonalparkstyre.no/raet/kart og som vedlegg til

Commented [A93]: Temaet om motorferdsel må omstruktureres for å gjøre det ryddig og oversiktlig. Bestemmelsene/bokstavene i forskriften bør omtales kronologisk med tilhørende retningslinjer, det vil gjøre det mer oversiktlig. Det må ryddes i systematikken slik at det er enkelt å navigere i dokumentet.

Commented [A94]: Vi kan ikke se at det er gitt retningslinjer for denne bestemmelsen?

Commented [A95]: Kjøring til fritidsbolig har eget unntak. Unntak fra motorferdsel forbudet til slik kjøring i § 9 første ledd bokstav e)

forvaltningsplanen. Motorferdselsforbudet rammer ikke ordinær båttrafikk, men man skal være oppmerksom på ferdselsforbudet i sone A (tidligere sjøfuglreservater + 5 nye) som også omfatter båttrafikk nærmere enn 50 meter fra land.

Forvaltningsmyndigheten kan vurdere å gi tillatelse til helikoptertransport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende, når dette vurderes som mest hensiktsmessige og skånsomme transportmulighet sammenholdt med verneverdiene.

Slike oppdrag skal alltid søkes lagt utenfor sårbare perioder for fugle- og dyrelivet. Annen transport som ikke kan gjennomføres på andre måter, kan også være omfattet av bestemmelsene,

Man skal også være oppmerksom på at forbudet mot unødvendig støy også kan gjelde motorferdsel til sjøs. I sjøen gjelder egne fartsbestemmelser som er vedtatt av kommunene. Alle som ferdes på sjøen plikter å sette seg inn i disse reglene. Mer info om dette på www.kystinfo.no under temalaget Fartsforskrift.

En del typer akutt motorferdsel er unntatt fra forbudet mot motorisert ferdsel. Dette gjelder for eksempel militære operativ virksomhet (det vil si øvelser som står i Forsvarets årsplan), utrykninger fra nødetaer, oppsyn, skjøtsel i regi av forvaltningsmyndighetene, transport av skadde dyr, akutt utfall av infrastruktur (el, VA og kommunikasjon). Dette gjelder både i luft, på sjø og på land.

Veneforskriften åpner for at man kan søke om tillatelse til motorisert ferdsel for en del særtilfeller. Dette gjelder for eksempel en del tiltak på infrastruktur, øvelseskjøring etter § 9 3.ledd a), transport av materialer, vedlikehold av gjerder og beiter, hogst og rydding, ved akutt forurensning, samt uttak av tang.

Aktuelle vilkår til søknadspiktig motorferdsel på land kan være at motorferdselen skal:

- gjennomføres på tørr, frossen eller snødekt mark slik at vegetasjonsdekket bevares
- benytte matter for å skåne vegetasjonsdekket
- avgrenses i tid og rom, og et visst antall turer
- unngå å forstyrre friluftslivet eller sårbare verneverdier, for eksempel geologi og kulturminner

Etter søknad kan det gis tillatelse til bruk av ATV, bil, landbrukstraktor eller anleggsmaskin med redskap eller kjøretøy mindre enn dette. Motorferdselen skal foregå skånsomt og det skal ikke settes varige kjøre- eller gravespor som følge av tiltaket. Sporvidden til kjøretøyet skal ikke være større enn eksisterende kjørespor. Avstand til kulturminner og hensynsoner rundt disse skal ivaretas.

For motorferdsel i luft eller sjø vises det til egne retningslinjer på dette.

Commented [A96]: Dette er en generell retningslinje, men som også bør omtales under retningslinjen for §9 fjerde ledd bokstav b)

FORSKRIFTSREFERANSE:

d. motorferdsel i forbindelse med rydding av offentlige sandstrender, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJER:

FORSKRIFTSREFERANSE:

e. motorferdsel til fritidsboliger på eksisterende traséer som er godkjent for dette i forvaltningsplanen

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJER:

Motorferdselsforbudet i nasjonalparken er ikke til hinder for motorferdsel til fritidsbolig som skjer på trasé som er godkjent for slik motorferdsel i forvaltningsplanen.

Dette gjelder for følgende traséer:

-

1. Botneveien 70, 96 og 80.
(PV23257 K S4D1 og S5D1)
2. Bjellandveien 104 og 108.
(PV23219 K S15D1 og S17D1)
3. Tromøy kirkevei mel. Listranda –Bjellandsveien
(PV23219 K S13D1 og PV23218 K S35D1)
4. Tromøy kirkevei mel. Listranda og hyttene ved
Osto og Røykpynten
(PV23218 K S38D1, S39D1 og S40D1)
5. Spornesveien østover fra Tromøy kirke
(PV23217 K S7D1)
6. Spornesveien 47 og 49, vestover fra Skytebanen (PV23217 K S6D1)
7. Spornesveien 75, 77, 81, 83 og 85.
(KV23217 K S2D1, KV23217 K S3D1 og PV23217 K S4D1)
8. Hoveodden til Sandstua – Hoveodden 50 (PV23216 K S5D1)

Commented [A97]: Ta ut. Verneforskriften har ingen henvisning til vei,men bruker begrepet trasé.

Commented [A98]: Tas ut. Verneforskriften er ikke til hinder for motorferdsel til fritidsbolig. Veirett er privatrettslig anliggende og reguleres ikke av verneforskriften.

- 9. Sømsveien 190 (PV97369 K S1D1)
- 10. Sømsveien 161 (PV98402 K S1D1)
- 11. Ruagerveien 29 (PV97171 K S1D1)

Arendal har 4203 først i veinummeret, mens det i Grimstad er tilsvarende 4202.

Commented [A99]: Tas ut, reguleres ikke av forskriften.

FORSKRIFTRREFERANSE:

Bestemmelen i § 9 første ledd er ikke til hinder for:

§ 9 3. ledd bokstav d) motorferdsel i forbindelse med rydding av offentlige sandstrender, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Verneforskriften tillater rydding av offentlige strender når det er i tråd med retningslinjer i forvaltningsplanen. Dette gjelder kun for de offentlige badestrendene som enten er statlig sikret eller er offentlig eiendom, som følgende strender:

1. Moviga
2. Storesand og Lillesand/Vaodden
3. Hasseltangen nordsiden
4. Stølsviga
5. Merdø Gravene og Merdø Gård
6. Hoveodden innsiden mot Hovekilen
7. Tømmerstø

Tang skal ryddes for plast og fortrinnsvis sorteres og legges til side i strandsonen som tangvoll adskilt fra sandstranda. Dersom dette ikke er mulig kan interesserte hente tang eller tiltakshaver kan levere den til gjenvinning.

Commented [A100]: Det er ikke angitt retningslinjer for motorferdsel i forbindelse med rydding av offentlige sandstrender. Det er kun angitt en liste over offentlige badestrender. Her må det eksempelvis fremgå noe om foretrukket kjøretøy, samt at motorferdselen skal begrenses til det som er nødvendig

Commented [A101]: Tas ut. Dette har ikke tilknytning til bestemmelsene om motorferdsel. Den foreslåtte retningslinjen gjelder hvordan ryddingen skal foregå, ikke motorferdselen.

*FORSKRIFTFERANSE:
Verneforskriften § 9*

Båtrace

*FORSKRIFTFERANSE:
Verneforskriften § 9 4. ledd bokstav f)*

*Forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til:
f) båtrace som var etablert før vernetidspunktet, jfr. forvaltningsplanen.*

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:
Motorferdsforbudet i nasjonalparken omfatter også motorbåtrace og øvingskjøring med racingbåter. Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til tradisjonsrike båtrace som var etablert før opprettelsen av nasjonalparken.

I vurderingen av slike arrangementer skal hensynet til hekkende sjøfugler veie tungt, og avbøtende tiltak som omlegging av trasé og avstengning av sårbare områder skal settes som vilkår dersom det er konflikt mellom arrangementet og verneverdiene i NP.

Planlagt trasé må varsles minst én måned i forkant for eventuelle justeringer av hensyn til dyrelivet. Det anbefales å søke om alternativ trasé samtidig. Dette for å ha mulighet til å endre trasé ved krevende vær og vindforhold.

vesentlige nyvinninger/endringer:
Følgende båtrace er vurdert å være etablert før vernetidspunktet:
Arendal seilforenings seilregattaer
Flostaregattaen
Tvedestrandsregattaene
Power Boats Poker Run

Aktuelle vilkår er:

- minimum 100 meter avstand til alle viktige hekkelokaliteter, Sone A og andre lokaliteter.
- hensynsperiode fra 1.3 til 15.8 avhengig av område og aktuelle hekkende arter.
- krav til ivaretagelse av HMS, med særlig fokus på sikkerhet og eventuelle utslipp
- krav om opprydding etter deltakere og publikum

Uttak av ilanddrevet tang og tare

FORSKRIFTSREFERANSE:

Commented [A102]: Kan ikke sette krav om HMS.

§ 9 3. ledd bokstav h) motorferdsel ved uttak av ilanddrevet tang og tare i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen

Commented [A103]: Her må det lages retningslinjer

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

En del typer akutt motorferdsel er fritatt fra forbudet mot motorisert ferdsl. Dette gjelder militære operativ virksomhet (det vil si øvelser som står i Forsvarets årsplan), utrykninger fra nødetater, oppsyn, skjøtsel i regi av forvaltningsmyndighetene, transport av skadde dyr, akutt utfall av infrastruktur (el, VA og kommunikasjon), forsvarets transittflygning med helikopter under vanskelige værforhold og Forsvarets nødvendige lavtflyging med jagerfly fra 1.10 til 1.4.

All annen motorferdsel i luftrommet under 300 moh er forbudt. Det er i verneforskriften anført at man kan søke om tillatelse til motorisert ferdsl for en del særtilfeller.

Dette gjelder en del tiltak på infrastruktur, øvelseskjøring etter §9 3.ledd a), transport av materialer, vedlikehold av gjerder og beiter, hogst og rydding, ved akutt forurensning, samt uttak av tang.

Aktuelle vilkår er:

- minimum 100 meter avstand til alle viktige hekkelokaliteter, både Sone A og andre lokaliteter.
- hensynsperiode fra 1.3 til 15.8 avhengig av område og aktuelle hekkende arter.
- krav til ivaretagelse av HMS, med særlig fokus på sikkerhet og eventuelle utslipp
- krav om opprydding etter deltakere og publikum

Varsling av planlagt trasé skal gjøres minst én måned i forkant for eventuelle justeringer. Dette av hensyn til dyrelivet.

Tema:

Forbud mot forurensning og støy

FORSKRIFTFERANSE:

Verneforskriften § 10 , 1.ledd

Forurensning og forsøpling er forbudt. Avfall skal tas med ut av området. All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Allemannsretten gir også plikter. En av disse er plikten til å rydde opp etter seg. Det er forbudt å tømme avfall eller etterlate seg søppel i nasjonalparken både på land og i sjø. Raet nasjonalpark deltar i flere store ryddetiltak i strandsonen og på havbunnen,

Commented [A104]: Dette inngår i bestemmelsens § 9 tredje ledd bokstav b)

og marint avfall kan leveres vederlagsfritt til de lokale renovasjonsselskapene. Les mer og bidra her: <https://www.marfo.no/>

Det er forbudt å bruke plantevernmidler og andre kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet i nasjonalparken.

Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» og lese «Teinevett» som er publisert av Havforskningsinstituttet. Teiner og annen redskap skal merkes med navn og adresse- både blåse og selve redskapen. Ved tap av teiner og annet fiskeutstyr så skal dette meldes inn til Fiskeridirektoratet - bruk helst appen «Fritidsfiske».

Ved ryddeaksjoner vil utstyr så langt mulig returneres til eier. Les mer her: <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2021-1#sec-1> og se Facebooksiden: <https://www.facebook.com/groups/707616179719395/>

Kloakkvann / septik

FORSKRIFTFREFERANSE:
Verneforskriften § 10 , 2. ledd

Det er forbudt å tømme kloakkvann fra båter i sjøen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:
Det er forbudt å tømme kloakkvann fra båter i sjø i hele verneområdet. Det finnes tømmeanlegg i Kristiansand (Gjesthavna-Hartmanns marina), Lillesand (Gjesthavna), Grimstad (Terje Vigen brygga-Gjesthavna), Arendal (Arendal Gjestehavn-Rådhuskaia), Tvedestrand (Hagefjord Brygga), Kragerø (Stabbestad).

Se her for mer info: <https://www.sdir.no/aktuelt/nyhetsarkiv/kloakk-fra-fritidsbater/>

Utslipp og forurensning fra båt og skip er regulert etter MARPOL forskriften, se særlig § 10 <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-05-30-488>

FORSKRIFTFREFERANSE:
Verneforskriften § 10, 3.ledd

*Unødvendig støy er forbudt.
Bruk av motordrevet modellfly o.l. er forbudt. Forbudet gjelder ikke bruk av motordrevne hageredskaper i tilknytning til fritidsboliger*

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Droneflyging:

Droner oppfattes som en stillende rovfugl og fremstår som svært truende på fugler og dyr i verneområdet. I tillegg er det forstyrrende for besøkende i nasjonalparken.

Selv om droner ikke er omfattet av motorferdselsforbudet i luften under 300 m. Droneflyging sidestilles med modellfly og er forbudt. være omfattet av forbudet mot unødvendig støy tilsvarende det som gjelder for blant annet motordrevet modellfly og lignende.

Bruk av droner i nasjonalparken er derfor søknadspliktig. Se også reglement på <https://luftfartstilsynet.no/droner/> og kart på <https://www.safetofly.no/> og egne retningslinjer for droner.

Bruk av drone og andre typer motoriserte fartøy i luften er i prinsippet ikke tillatt i verneområdene.

Søknad om dispensasjon til å benytte drone kan unntaksvis innvilges på spesielle vilkår.

Til info:

Raet nasjonalpark har en del dronefoto for fri bruk tilgjengelig etter forespørsel.

Tilgrensende verneområder

Raet nasjonalpark har Søm landskapsvernområde som tilgrensende verneområde – Søm landskapsvernområde har egen forvaltningsplan.

Kunnskapsgrunnlag

Ivar Johan Jansen 2014 Raet nasjonalpark - geologiske verdier
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Geologirapport-med-vedlegg-RED.pdf

Sigurd Bakke og Alf Bakke 2014 Insekter i Raet nasjonalpark
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Insekter-i-Raet-_med-vedlegg.pdf

Fiskeridirektoratet Region Sør 2014 Fiske i sjø og akvakultur innenfor utredningsområdene til Raet og Jomfruland nasjonalparker
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Fagutredning-Fiskeri-og-Akvakultur200614.pdf

Aust-Agder fylkeskommune 2014 Raet Nasjonalpark Utredningstema: Friluftsliv og fritidsaktiviteter
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Friluftsliv-utredning-Raet.pdf

Aust-Agder fylkeskommune 2014 Raet Nasjonalpark - utredning om kulturminner
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Kulturminner-utredning-Raet-NP.pdf

Aust-Agder fylkeskommune 2014 Raet Nasjonalpark utredning tema: Reiseliv og annen næring
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Raet.-Rapport-reiseliv-og-annen-naering.pdf

Fylkesmannen i Aust-Agder 2014 Raet nasjonalpark Utredning om: Landbruk
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Landbruksutredning-Raet-Nasjonalpark.pdf

J.H. Kjøstvedt & R.J. Fjærbu 2014 Rapport om fuglelivet i Raet nasjonalpark, Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommuner, Aust-Agder
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Endelig-versjon-Sjofuglrapport-kunnskapsgrunnlag-for-foreslatte-Raet-nasjonalpark-NOF-avd.-Aust-Agder.pdf

Commented [A105]: Her kan det angis eksempler på hva disse vilkårene kan være. F.eks. ulike nytteformål.

Commented [A106]: Stryk siste del av setningen. Det er vel ganske store ulikheter mellom de to verneområdene?

- A. Pfaff og G.A. Homme 2020 Sjøfuglovervåkning i Aust-Agder 2017-2019
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Sjofuglrapport_Aust_Agder_2017_2019_epost.pdf
- Karin Guttormsen 2014 Raet Nasjonalpark Aust-Agder utredning om naturverdier på land
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Utrekning-om-naturverdier-pa-land.pdf
- Einar Dahl et al 2014 Marine naturforhold og naturverdier i Raet
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Marine-naturtyper-og-verdier-Raet-2014-Havforskningsinstituttet.pdf
- Feste Sør AS 2020 Raet Nasjonalpark mulighetsstudie for universell utforming
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Mulighetsstudie-Raet_22.09.2020-RED.pdf
- Eeg et al 2021 Nye veje for det blå friluftsliv
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Nye-veje-til-det-bla-friluftsliv-2021.pdf
- Ivar Johan Janssen 2021 Hoveodden- geologiske verdier
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Hoveodden-geologi-Rapport-01.11.21-IJJ-LE-korr.pdf

Vedlegg

RAET (VV00003273)

Filvedlegg

Lagt til	Tema
	Eksternt opphav
27.07.2022	Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og NINA
27.07.2022	Søm landskapsvernområde 2019 NINA Rapport 1689 Sårbarhetskartlegging av utvalgte lokaliteter
24.08.2022	Raet nasjonalpark NINA Rapport 1606 Brukerundersøkelse i Raet nasjonalpark
27.07.2022	NIBIO Rapport 6 2020 Skjøteslsplan for Spornes, NINA
27.07.2022	Raet nasjonalpark, Arendal kommune, Aust-Agder Nye adferdsregler for skjærgårdsparken og statlige, kommunale og private friluftsområder i Aust-Agder
24.08.2022	Fylkesmannen i Aust-Agder Tabell atferdsregler forenklet
24.08.2022	Statsforvalteren i Agder Fiskeridirektoratets bestemmelser
	Fiskeridirektoratet

Kartvedlegg

Lagt til	Tema
27.07.2022	Eksternt opphav Hele NP oversiktskart A4 Statsforvalteren i Agder
27.07.2022	Geologisk kart, berggrunn og løsmasser. Hele NP NGU
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Bjelland, Botne, Alvekilen Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Skare, Tromlingene Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Skare, Tromlingene Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Øyna, Skinnfelltangen, Flatskjæra Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Skinnfelltangen, Kalvøya Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Brårvikkilen, Kvaknes, Sandskjæra Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Sandøya, Øytangen, Klåholmene Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Askerøya, Flatskjæra, Blysteinskjær Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Lyngør, Kjeholmen Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Vestre Sandøy, Kvernskjær Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Risøya, Snerte Statsforvalteren i Agder
RAET (VV00003273)	
Kartvedlegg	
24.08.2022	Eksternt opphav Detaljkart med sonevern: Valøyene Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Haugenes, Fevik Statsforvalteren i Agder

- 24.08.2022 Detaljkart med sonevern: Hasseltangen, Jerken
Statsforvalteren i
Agder
- 24.08.2022 Detaljkart med sonevern: Torungene, Skurvene
Statsforvalteren i
Agder
- 24.08.2022 Detaljkart med sonevern: Flageborg, Ramsøya, Ærøya
Statsforvalteren i
Agder
- 24.08.2022 Detaljkart med sonevern: Merdø, Gjessøya
Statsforvalteren i
Agder
- 24.08.2022 Detaljkart med sonevern: Færvik, Hoveodden
Statsforvalteren i
Agder

Rapport 1/2025

Forvaltningsplan for Søm landskapsvernområde (LVO)

Commented [A1]: Det er gjennomgående mye tekst i forvaltningsplanen som omhandler Raet NP. Det må ryddes slik at denne planen kun omhandler SømLVO.

Forord

Søm landskapsvernområde og Raet nasjonalpark og ble opprettet samtidig i desember 2016 etter vedtak av Kongen i Statsråd. Søm landskapsvernområde grenser til nasjonalparken og har verneverdier knyttet til kvartærgeologi og landskap, rik edellauvskog med betydelig innslag av bøk. Landskapet er preget av kulturlandskap, strandenger og våtmark, og en fjerdedel av arealet omfatter deler av Sømskilen med dens mudderbunn og velutviklede ålegrasenger.

I henhold til verneforskriften for verneområdet skal en forvaltningsplan ligge til grunn for hvordan verneforskriften skal forstås og praktiseres.

I henhold til verneforskriften for verneområdet skal en forvaltningsplan ligge til grunn for hvordan verneforskriften skal forstås og praktiseres. Landskapsvernområdet sikrer viktige områder Grimstad og Arendal kommuner.

Commented [A2]: Det er vel bare Grimstad kommune?

Søm landskapsvernområde ligger på den lange moreneryggen Raet, og siden denne endemorenen fra siste istid inneholder betydelig med marin leire, er vegetasjonen frodig og med stort mangfold i stort sett hele landskapsvernområdet.

Søm verneområde representerer natur og naturkvaliteter som mange setter pris på, og som vi ønsker skal gå i arv til våre barn og barnebarn. Derfor er det viktig å være bevisst at naturen har sin egenverdi – uavhengig av vår glede og nytte av den.

vi alle har et ansvar for å forvalte naturverdiene. Det er opprettet et eget nasjonalparkstyre og en statlig ansatt nasjonalparkforvalter som har sin viktigste oppgave å forvalte Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde i samsvar med internasjonale forpliktelser, naturmangfoldloven og den gjeldende verneforskriften. Forvaltningsplanen skal tjene flere hensikter:

- Den skal være kunnskapsbase
- Den gir oversikt over brukerinteresser og påvirkningsfaktorer
- Den gir retningslinjer for hvordan verneforskriften skal forstås og danner grunnlag for nasjonalparkstyret sine beslutninger
- Den peker på konkrete utfordringer og trusler

Arbeidet med forvaltningsplanen har involvert mange, og vi takker alle som har vært engasjert og bidratt i arbeidet med planen – ingen nevnt ingen glemt. Vi håper planen vil bidra til å ta vare på og utvikle naturverdiene i verneområdet, og at retningslinjene som trekkes i forvaltningsplanen skal bidra til forutsigbarhet og lik praksis for saksbehandlingen.

Planperioden er satt til 5 år, og nasjonalparkstyret lager en årlig oversikt som viser prioriteringen av oppfølgingstiltak og målsettinger med planen. Styret utfordrer oss alle til samarbeid om å finne de gode løsningene som vil være til det beste for naturen, lokalbefolkningen og dem som besøker verneområdene.
Arendal 00.00.2025

.....
.....
Robert Cornels Nordli
styreleder Raet nasjonalparkstyre

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Innledning

Forvaltningsplanen skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet ved å gi retningslinjer om bruk og brukerinteresser, informasjon, skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Forvaltningsplanen er en presisering og utdyping av verneforskriften, og gir retningslinjer for dispensasjonspraksis.

Forvaltningsplanen definerer videre mål for forvaltningen av verneområder, og beskriver aktuelle tiltak for eksempelvis skjøtsel, tilrettelegging, besøksforvaltning og annet.

Verneforskriften med tilhørende vernekart ligger til grunn for utarbeidelse av forvaltningsplanen.

Det er forvaltningsmyndigheten som har ansvar for utarbeidelse av forvaltningsplan.

Utkast til forvaltningsplan sendes på høring til grunneiere og berørte interesser. Forvaltningsplan for store verneområder og Ramsar-områder godkjennes av Miljødirektoratet.

Commented [A3]: Ikke relevant her

Retningslinjer for saksbehandling i verneplanarbeid (Rundskriv T-2/15) gjelder så langt det er mulig også for utarbeidelse av forvaltningsplaner.

Forvaltningen

Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å forvalte verneområdet i tråd med verneformålet – og treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues. Forvaltningsmyndigheten utøver myndighet etter verneforskriften. Dette omfatter også myndighet til å treffe vedtak om dispensasjon fra gjeldende vernebestemmelser.

Forvaltningsmyndigheten kan også gi utfyllende retningslinjer om forvaltning av verneområdet og om skjøtsel. Forvaltningsmyndigheten har videre ansvar for informasjon til grunneiere, rettighetshavere og allmennheten om verneverdiene og vernebestemmelsene.

Forvaltningsmyndigheten har som oppgave å planlegge og utføre skjøtsel i verneområdet, og å registrere og dokumentere naturverdier i området.

Forvaltningsmyndighetens handlingsrom følger av naturmangfoldloven og verneforskriften for verneområdet.

Verneforskriften fastsetter forbudsbestemmelser, unntaksbestemmelser og spesifiserte dispensasjonsbestemmelser for verneområdet.

Forvaltningsmyndigheten har i tillegg hjemmel til å gi dispensasjon fra vernebestemmelsene i naturmangfoldloven § 48.

De sentrale forvaltningsorganer har overordnet ansvar for verneområdeforvaltningen, blant annet gjennom klagebehandling og fastsettelse av rammene for forvaltningen. Sentrale forvaltningsorganer er Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet.

TILSTØTENDE VERNEOMRÅDE: RAET NASJONALPARK

hvor svært mye av grunnlaget vil være identisk. Under tiltak og retningslinjer vil det være særskilte bestemmelser for det enkelte verneområdet.

Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde har felles besøksstrategi og mange felles skjøtselstiltak. Kunnskapsgrunnlaget for verneplanen er også felles.³

Områdefakta

SØM VV00002435

Landareal (daa): 246

Sjøareal (daa): 64

IUCN-status: IUCN_V

Ramsar-status:

Emerald-status: Ja

INTERNASJONALØE FORPLIKTELSER

Norge har undertegnet en rekke internasjonale miljøavtaler. Mange av våre verneområder er svært viktige bidrag til at slike avtaler kan følges opp og gjennomføres i praksis.

IUCN

Norge er medlem i Den internasjonale naturvernunion (IUCN).

(URL: <https://www.iucn.org/>)

Den har som mål å bevare natur- og biologisk mangfold.

Commented [A4]: Og vedtektene for styret

Commented [A5]: Det er en rapport som omfatter kunnskapsgrunnlaget i de to verneområdene. I forvaltningsplanen må det avgrenses til det som er relevant for Søm LVO.

Det finnes et eget program for arbeid med verneområder (Protected Areas)

(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas>)

Under dette programmet utvikles det veiledning for å øke effektiviteten i arbeidet med å beskytte natur. En av disse er et klassifiseringssystem med såkalt IUCN kategorier (URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories>)

Disse kategoriene benyttes i stor grad for å sammenlikne arbeidet med verneområder mellom ulike land, både regionalt og globalt.

BERN

Bernkonvensjonens formål er å verne europeiske ville dyr og planter og deres levesteder, med særlig vekt på truede og sårbare arter.

Målet er også å fremme samarbeid mellom medlemslandene.

<http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/internasjonalekonvensjoner/bernkonsjonen/>

Det er vedtatt fire lister (I-IV) som angir hvordan bestemte arter skal beskyttes :

- totalfredning
- sikre leveområder
- regulering av jakt
- bruk av jaktredskap.

I tillegg er det vedtatt resolusjoner for å beskytte bestemte naturtyper (Resolution No. 4 (1996)) og arter (Resolution No. 6 (1998)).

Medlemslandene må rapportere om bevaringsstatus for de listede naturtypene og artene som finnes på eget territorium. I tillegg må landene opprette et nettverk av områder som skal bidra til å beskytte de aktuelle naturtypene og artene. Dette nettverket har fått navnet «Emerald Network»

<https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforna_turtyper

<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>

Natur

SØM (VV00002435) har verneverdier knyttet til geologi, kvartærgeologi og landskap preget av rik edellauvskog med betydelig innslag av bøk og eik. Kystlandskapet består blant annet av våtmark og strandenger. I området finnes rødlistede sopparter, karplanter, insekter og fugler.

Området inneholder også en rekke forminner og kulturminner, inkludert gravrøyser og gamle steingjerder. Geologien i området er interessant i og med at verneområdet ligger på en morenerygg – den mest markante og ruvende landavsetningen i Nord-Europa fra siste istid. Dette kvartærgeologiske landskapet med en bred endemorenen som inneholder marin leire danner er spesielt viktig grunnlag for den frodige vegetasjonen i området.⁵

Kyststrømmen og Nidelva preger naturen i store deler av kystområdene som grenser til Søm landskapsvernområde. Kyststrømmen inngår i et lagdelt strømsystem der atlantisk vann som kommer inn fra Nordsjøen og brakkvann som kommer fra Østersjøen, samt tilførsler av ferskvann fra norske elver bidrar til å drive kyststrømmen.

Kyststrømmen skaper hardbunn på de grunnere israndsavsetningene og grunnlag for stor og frodig tareskog på Raet.

Nidelva, som kommer ut på begge sider av Hisøy, påvirker særlig de grunne områdene utenfor vestlig utløp, hvor det finnes mudder- og sandbunnsområder med stort preg av ferskvannspåvirkning.

Moreneryggen av stein i ulike størrelser, skaper en heterogen bunntype med hulrom, vegger og flater, og står i i sterk kontrast til glattskurte svaberg. I kombinasjon med kyststrømmen gir dette et høy-energetisk og artsrikt system.

Det undersjøiske raet som «går i land» på Hasseltangen har gode levesteder for hummer og krabbe, og i bløtbunnsområdene i Sømskilen vokser det tette enger med ålegras. Dette representerer ideelle oppvekstområder for kysttorsk, leppefisk og sjørøret.

Geologi

Raet og de tilsvarende randmorener fra siste istid i Sverige, Finland, Russland, Nord- og Vest-Norge danner et nesten sammenhengende belte rundt hele Fennoskandia og viser innlandsisens utbredelse i yngre dryas, for ca. 12 000 år siden – da det gikk mot avslutningen av siste istid.

Verneområdets geologiske historie er vår felles naturarv – «skrevet i stein» – i berggrunn, løsmasser og landskapsformer.

Raet ble avsatt under havnivået

I dette området ble raet avsatt under havnivå, men i løpet av noen tusen år i postglasial tid, har deler av Raet blitt hevet opp over havnivået. I løpet av denne tiden har endemorenen blitt sterkt utsatt for bølgenes bearbeiding av løsmassene.

Commented [A6]: For informasjon fra den naturfaglige rapporten: Begrens omtalen til de delene av rapporten som er relevant for Søm LVO. Her er det mye tekst som omhandler Raet nasjonalpark.

Etter landheving

I vår tid viser Ra-landskapet seg med mange ulike naturtyper. Det er morenerygger som består av moreneleire, blokkstrand – og rullesteinsstrender. Strandvoller av grus og stein ligger i ulike høydenivåer, og det finnes strandavsetninger av sand hvor det innimellom er sanddyner/vindavsetninger.

Utforming av skjærgården

Skjærgården utenfor verneområdet er rester av det gamle viddelandskapet som skrår jevnt ut mot kysten og dykker under havoverflaten lenger ute. Overflaten har blitt furet og værbitte gjennom lange tidsrom og mange istider. Harde, massive og motstandsdyktige bergarter danner koller og heier, mens dalsøkk og sund følger mykere soner i berggrunnen.

Bruddsoner (sprekker og forkastninger) og lagdeling har stor betydning for utformingen av øyer, sund og fjorder. Lagstrukturer som ligger parallelt med kysten (SV-NØ) er vanlig, mens bruddsoner på tvers og vinkelrett på kysten er tydelig å se flere steder lenger øst.

En rekke naturtyper er knyttet til disse kystområdene hvor det finnes lyngheier, barskog og løvskog, myrdrag, bare fjellkoller, strandenger og svaberg. Og ikke minst i sjøområdene som omfatter et mylder av store og små øyer, holmer og skjær.

Raet under vann

Under havflaten ligger kilometerlange grunner med løse stein, grunne skjellsandflater, sand- og mudderbanker. På dypere vann er det finkorna leiravsetninger. Disse bunnforholdene gir frodig vegetasjon med rikt biologisk mangfold – alt nøye tilpasset lokale vekstvilkår.

6

Geologi – beskrivelse

Sør-Norge ble ferdig dannet i perioden for 1,6 til 0,9 milliarder år siden. Klimaet endret seg slik at området opplevde en «reise» fra et sørlig polart klima via tropisk og til nordlig temperert/polart klima. Under hele denne «reisen» var det flere sykluser med forvitring, erosjon, avsetning og landheving. Det er mulig å se spor etter dette i dag også – mange av de større landskapsformene ble påbegynt for lenge siden og modifisert under og etter istidene.

De yngste sporene ble satt under og delvis etter siste istid også i Søm landskapsvernområde.

Bergartene, vannet og den oksygenholdige atmosfæren danner grunnlaget for at det finnes løsmasser som planter kan vokse i og som dyr kan leve av. Løsmassene oppstår som der det har vært forvitring og erosjon som følge av kjemisk og mekanisk påvirkning, sliping av rennende slamfylt vann og isbreer som skurer på underlaget.

BERGGRUNNEN

Alle bergarter som ble dannet før overgangen til den geologiske perioden kambrium (541 millioner år siden), kalles med et samlebegrep for grunnfjellsbergarter. De aller fleste av bergartene i Raet nasjonalpark hører til grunnfjellsbergartene i Skandinavia.

To store fjellkjeder

Berggrunnen i det sørvestlige Skandinavia oppsto under to store fjellkjededannelser. Den gotiske fjellkjeden oppsto for ca. 1700 – 1500 millioner år siden, og den svekonorvegiske fjellkjeden for ca. 1150 – 900 millioner år siden. Som resultat av at disse fjellkjedene oppsto, ble det dannet et stort mangfold av ulike bergarter.

Den svekonorvegiske fjellkjeden

Etter en svært lang periode med erosjon av berggrunnen, ble restene av den gotiske fjellkjeden med i dannelsen av den svekonorvegiske fjellkjeden flere hundre millioner år senere. Den svekonorvegiske fjellkjeden var meget høy, kanskje omtrent på størrelse med Andesfjellene i Sør-Amerika slik de fremstår i dag.

Vi er på røttene etter de to store fjellkjedene

I verneområdet finnes det bergarter som ble foldet og omdannet på ca. 50 kilometers dyp og ved svært høye temperaturer (mer enn 850 °C). De synlige svabergene var «røttene» til den svekonorvegiske fjellkjeden. Alt over er erodert eller slipt ned i løpet av de siste tusen millioner år.

Grunnfjellet

Mange store granittkropper, blant annet Herefoss- og Grimstadgranitten, med alder fra ca. 990 til 910 millioner år, markerer slutten på den svekonorvegiske fjellkjededannelsen og den prekambriske utviklingen av grunnfjellet i Sør-Norge.

GEOLOGI PÅ HAVBUNNEN

Etter avslutningen av den svekonorvegiske fjellkjededannelsen kom en lang og rolig periode med sliting og erosjon av berggrunnen i Sør-Norge. I kambro-silurtiden trengte havet inn over det nedslitte grunnfjellet.

VULKANUTBRUDD

Den neste store hendelsen i sørøstlige Norge er dannelsen av det såkalte Oslofeltet som resultat av store vulkanutbrudd. Det startet i permtiden for ca. 300 millioner år siden. Dette var en tid med mye vulkansk aktivitet og man kan forenklet si at det førte til at Sør-Norge delvis raknet og Oslofjorden ble dannet. Som følge av vulkansk aktivitet i området ble det store mengder dypbergarter, lava og askeavsetninger på overflaten.

Kvartærgeologi

Alle landskap har en historie å fortelle, og her skal vi prøve å nøste litt i historien om Raet og geologien i dette området. Denne historien er en viktig basis for dagens rikdom av spennende landskapsformer, rike naturtyper og attraktive kulturlandskap.

I de siste 2–3 mill. år har vi hatt mange istider. Den foreløpig siste, Weichsel-istiden tok slutt for bare ca. 10 000 år siden. Men den startet for ca. 115 000 år siden. Da

isdekket var på det største, for omtrent 21–23 000 år siden, var hele Skandinavia dekket av is. En isbre med opptil 3 000 meters tykkelse. Dette isdekket nådde helt ned til det som i dag er Berlin og Hamburg i Tyskland. Samtidig var den sørlige delen av Nordsjøen tørt tundralandsklapp hvor steinalderfolk jaktet etter mammut og reinsdyr.

Det gikk en gigantisk isstrøm fra Telemark og Østlandsområdet, også med tilførsel av is fra Sverige og Kattegat. Denne isstrømmen fulgte Norskerenna, rundt sørkysten av Norge og helt ut til kontinentalskråningen utenfor kysten av Møre. Isen tok med seg blokker, stein og grus av ulike bergarter fra hele Østlandet, og mange av disse kan vi i dag finne igjen i kystområdene langs Sørlandet.

Etter hvert ble klimaet mildere og den store iskappen smeltet tilbake. Der breen sto i havet var det en bratt brefront med kalving av isfjell og i Skagerrak dannet det seg en markert kalvingsbukt inn mot Oslofjorden.

Raet dannes

I allerød (14 300–12 800 år siden), før yngre dryas

(12 800–11 600 år siden) hadde isen trukket seg mer enn 10 kilometer tilbake i forhold til der Ra-morenen ligger i nasjonalparkområdene i dag. Men klimaet endret seg igjen og det ble kaldere – med det resultat at breen vokste. Veksten skapte en bevegelse som kan sammenlignes med en gigantisk bulldoser som skjøv løsmateriale; morene og havbunnsleire foran seg og dannet en stor voll foran den fremrykkende isen. Denne vollen, eller randmorenen, som fenomenet kalles, kan faktisk følges rundt hele Fennoskandia og viser isdekkets utbredelse for omkring 12 000 år siden. Dette er trolig verdens største og mest markerte naturmonument fra istidene.

På Sørlandet, Vestfold og Østfold kaller vi denne morenen for Raet eller Ra-trinnet. Ra er et ord som betegner en grusrygg, og denne ryggen av morenemasse ble avsatt på havbunnen gjennom det som i dag er Vestfold og Telemark og Agder – helt ned til Fevikområdet.

På den tiden sto havet betydelig høyere enn i dag i forhold til landområdene, faktisk 60–70 meter høyere i områdene rundt Arendal. Fra Fevik og vestover er morenen hovedsakelig avsatt over datidens havnivå – på land.

I dag dukker Raet ned i sjøen ved Mølen i Vestfold, viser seg på land på Stråholmen og Jomfruland og kan følges nedover kysten som en markert rygg eller grunne til den dukker opp av havet på Målen, en liten rullesteinsøy utenfor Flosta. Raet blir igjen synlig på Tromlingene og ytre del av Tromøy fra Botne til Hove og fortsetter over Merdø til Jerkholmen før den når fastlandet ved Hasseltangen og «går i land» i områder som i dag inngår i Søm LVO. Raet strekker seg videre gjennom Grimstad og Birkenes til vestre deler av Agder og videre til Vestlandet. Det er verd å merke seg at det meste av den gode landbruksjorda i Grimstad kommune er opprinnelig avsatt som hav- og strandavsetninger i sjøen utenfor moreneryggen.

Havnivå – marin grense – landheving

Det mektige isdekket hadde trykket ned jordskorpa og når isen smeltet oversvømte havet lavtliggende landområder. Havets høyeste nivå etter siste istid kalles «marin grense» og varierer med avstanden til

Bottenviken, der isen var mektigst og jordskorpa mest nedtrykt. Marin grense ved Fevik er ca. 59 moh og lenger øst i Arendal vel 70 moh og i Tvedestrand opptil ca. 86 moh. Derfor hadde vi en periode skjærgård og små fjorder i lavtliggende områder innenfor dagens kystlinje.

Da vekten av de store ismassene forsvant, begynte landet (jordskorpa) å heve seg, først relativt raskt, deretter saktere. Fortsatt har vi en landhevning på ca 2,5 mm per år i dette området. Men endringer i havnivå som følge av at isbreer smelter og havet blir varmere, vil nok i større eller mindre grad utligne dette. For gjennomsnittlig havnivåstigning er nå i ferd med å ta igjen landhevningen og prognosene framover antyder en netto havstigning på 69 cm i år 2090 i Arendal og Grimstad.

Landhevning etter istiden vises eksempelvis tydelig på at vi av og til finner marin leire med skjell i jorda høyt over dagens havnivå. Strandvollene på Tromlingene eller ved Spornes høyt over dagens havnivå forteller det samme. Her kan en finne velutviklede strandvoller i seks til syv ulike høydenivå.⁹

Ramorenen-vasket og omlagret av bølger

Da Ramorenen ble hevet opp over havnivå, vasket og omlagret bølgene overflaten og jevnet ut ryggformen. Sand ble gjerne avsatt på innsiden mens den bølgeeksponerte utsiden fikk en erosjonshud av blokker nederst i stranda, og strandvoller av rullestein og grus høyere opp. Men, en eller to meter ned i massene er ofte den opprinnelige morenen eller moreneleira intakt, noe vegetasjonen vet å sette pris på, for der nede er vann og næring å hente.

Naturtyper – beskrivelser

Søm landskapsvernområde består av landbruksarealer i aktivt bruk, rike edellauvskoger, populære rekreasjonsområder, store parkelementer og omtrent en fjerdedel ligger i Sømskilen med mudderbunn og velutviklede ålegrasenger.

Beskyttede deler av kystområdet knyttet til Søm LVO av betydelig størrelse er de spesielle gruntvannsområdene i Sømskilen.

De kystnære delene av Raet er relativt grunne områder hvor de spesielt grunne terskelområdene til den åpne kysten i perioder vil ha stagnerende bassengvann i noen relativt store «groper», men ikke over så lang tid at oksygen-forholdene blir dårlige. Sømskilen på innsiden av Hasseltangen ligger mellom et av Nidelvas utløp og en beskyttende rekke holmer og øyer som skjærmer kilen.⁹

Marine naturtyper

Sjøområdene som grenser til landskapsvernområdet er det jevnlig registrerings av flere sårbare og truede marine arter, blant dem kan nevnes spesielt arter som trives i typiske gruntvannshabitater lik dem vi finner i Sømskilen. Kysttorsken er i sterk tilbakegang langs kysten av Skagerrak, og ålegras regnes som spesielt viktig som oppvekstområde for unge årsklasser kysttorsk.

I le av det undersjøiske Raet og beskyttende svaberg ligger grunne skjellsandflater, mudderbunner og undersjøiske enger.

Når kalkskall fra skjell og andre organismer, særlig skall av snegler, brytes ned, dannes det skjellsand. Skjellsand avsettes i hovedsak i skjærgården ofte på lesiden av holmer og skjær – i noe avgrensede lommer. De største forekomstene finnes gjerne i strømrike områder på dyp mellom 10 og 30 meter.

Det er mange mindre forekomster av skjellsand i Sømskilen, og dette skaper viktige levesteder for bløtbunnsfauna, som til dels lever nedgravd i skjellsanden.

Skjellsandområder er også spesielt viktige gyte-og oppvekstområder for marine bunnnytere som eksempelvis sild, forskjellige flatfisk og krepsdyr. På ren skjellsand vokser det normalt lite alger. Bløtbunn i strandsonen består av mudder, oftest med partikler av leire og silt og til dels sand.

TØRRFALLSSONEN

Det som tørregges ved lavvann kalles tørrfallssonen, og kan dekke store arealer der tidevannsforskjellen er stor. Innenfor Raet er imidlertid tidevannsforskjellen liten, kun ca. 30 cm, og tidevannsflater av litt størrelse skapes kun i langgrunne områder, slik vi finner det i Sømskilen. Her er det gjerne høy biologisk produksjon og stort biologisk mangfold. Både fisk, ved høyvann, og fugl, fortrinnsvis ved lavvann, nytter slike områder til beite.

I beskyttede områder, som i Sømskilen, har gamle israndsavsetninger gjennom tiden endret seg til bløtbunn ved at finkornige partikler har sedimentert og dekket over underliggende morenegrus og -stein.

ÅLEGRASENGER

I arealer som ikke tørregges ved lavvann og i litt beskyttede bløtbunnsområder med sand eller mudder kan det vokse ålegras. Der det finnes et nettverk av ålegrasenger, lune bukter og vikler, skapes det gode oppvekstmuligheter for kysttorsk, sjørøret, ål og annen kystnær fisk.

Ålegras tåler ikke å bli tørrlagt ved lavvann og vokser vanligst ned til ca. 5 meters dybder.

Ålegraset er en blomsterplante med røtter som holder det fast og tar opp vann og næringsstoffer fra mudderen, som så transporteres til resten av planten fra rotsystemet via stengel – ikke ulikt slik det er i planter vi kjenner fra land.

Ålegrasenger er produktive og omgis av et rikt biologisk mangfold. Ålegras er helt essensielt for oppvekst av kysttorsk. Da mengden ålegras ble kraftig redusert langs kysten på 1930-tallet på grunn av en sykdom som reduserte ålegraset over hele nordøst Atlanteren, var det også flere år med meget svak rekruttering av torsk langs kysten.

Ålegrasengene er både spiskammer og skjulested for småfisk og derfor viktig å ta vare på. Undersøkelser viser at selv i et areal på kun én kvadratmeter ålegras kan 200 ulike arter leve, uavhengig av tetthet av planter og plantenes vekstlengde.

Naturtyper på land

Det finnes flere områder i landskapsvernområdet med henholdsvis rik og fattig lauvskog – og strandenger og sumpmarker finnes det også i området.

Skogområdene er mosaikkpreget med stor variasjon i naturtyper, stor naturverdi og et rikt biologisk mangfold.

EDELLAUVSKOG

Bøkeskogen ved Søm er den største og best utviklede bøkeskogen på Sørlandet. Nasjonalt sett er det bare bøkeskogene ved Larvik som er større i utstrekning. Eik er imidlertid det dominerende treslaget i edellauvskogen.

Men det finnes også flere andre typer lauvtrearter og skogstyper; svartorstrandskog, rik sumpskog (svartorsumpskog), askeskog, forekomster av lind, hasselkratt og ospeholt. På Lillenes i Sømskilen finnes for eksempel flott forekomst av rik bøk-eikeskog. Svartorstrandskogen er spesiell flere steder hvor den vokser helt ut i elv og brakkvannsområdene hvor den bidrar til å binde bredden og minner på mange måter om en tropisk mangroveskog. Tilsvarende svartorskog med mangrovepreg finnes også på Hasseltangen og ved Ruagerkilen.

STRANDBERG, STRANDENG OG STRANDSUMP

Strandberg består av fast fjell og steinblokker i den øvre delen av fjæresonen som er dekket av vann mindre enn halve tida og så langt opp som marka påvirkes av sjøsprøyt. De rikere områdene drar fordel av både skjellsand og næring fra nedbrutt tang og tare. Disse områdene ble tidligere registrert som naturtypen rikt strandberg.

Fra 2014 er denne inndelingen endret til blant annet å omfatte fuglegjødslet eng og knaus. Det er rikere områder i skorter mellom svabergene med skjellbanker som gir en rikere flora. Strandeng og strandsump er plantesamfunn på løs bunn øverst i strandsonen hvor vegetasjonen stort sett består av salttålende planter.

Strandengene finnes på beskyttede, lite vær-utsatte steder som eksempelvis i vik og bukter langs kysten. Voksestedene er gjerne spesielt beskyttet mot saltvann, men kan overskylls ved høy vannstand og pålandsvind. Sedimenter som samles ved for eksempel ilanddrevet tang og som ikke skylles bort, kan føre til at strandengene vokser.

Strandenger finnes flere steder i Søm landskapsvernområde. Spesielt artsrike og rike forekomstene strandeng/strandsump finnes i Ruagerkilen.

I disse naturtypene er det ikke uvanlig å finne sjeldne planter. Pusleplanter, som pusleblom (EN) og firling (VU) kan forekomme i strandberg, men trives også godt i aktivt drevne kulturlandskap.

KYSTLANDSKAPET OG KULTURPÅVIRKNING

Landarealet i verneområdet består av ulike typer kulturpåvirket areal. All skog har vært gjenstand for ulike typer hogst, primært gjennom plukkhogst. Kun lommer inn i mellom har preg av naturskog.

De åpne arealene har vært nyttet til beite og sannsynligvis også noe utmarksslått. Mange fuktige strandenger domineres av takrør, og de små og sjeldne artene forsvinner med manglende slått/beite.

Arter – beskrivelse

Verneområdene har stort arts mangfold fordi kystnaturen, som er preget av relativt milde vintre og solrike og tørre somre, gir livs- og vekstvilkår som mange arter profitterer på.

Likevel er mange arter under et sterkt press – også i verneområdet. Dette skyldes i stor grad at verneområdene grenser til sterkt befolkede areal. Det betyr også sterkt besøkspress.

PLANTER

Det er registrert 917 plantearter i verneområdet i nyere tid, noe som er halvparten av historiske funn (1423). 328 av disse er rødlistet og blant disse er flatsivaks (CR), vårvikke, ask, alm, pusleblom, gaffelullurt og dverglin (EN).

I den sårbare kategorien VU finner vi blant annet jordbærkløver, smånesle, villeple, barlind og marianøkleblom, mens mange arter er nær truet: Ramsløk, ormetunge, tusengyliden, skuehavgras, lind, sørlandsvikke og hjertegras med flere.

12

SOPP OG LAV

I verneområdet finnes en spennende sopp- og lavflora i tillegg til mer vanlige og spiselige sopp. Spesielt i tilknytning til edellauvskogene finner vi en variert soppflora. Området Lillenes har høy ansamling av rødlistearter av sopp, herunder en rekke vedboende arter. Undersøkelser av soppfloraen i dette området har vist at verneområdene gir vilkår for en stor variasjon av sopp, og det er påvist minst 799 arter.

I 2009 ble det funnet en meget sjelden sopp uten norsk navn: *Proliferodiscus tricolor* i området like ved Lillenes. Fra 1900-tallet er det kun kjent 3 funn av arten (fra Frankrike, Romania og Sverige), mens det på 2000-tallet er gjort noen flere funn. Også en rekke av de andre artene som er registrert, er varmekjære, spesialiserte og truede arter. Flere av artene har ytterst få voksesteder i Norge, og den største gruppen er knyttet til edellauvskog. 167 av artene som er registrert er rødlistearter.

Lavfloraen i er lite undersøkt og flere steder innenfor verneområdene er det ikke foretatt undersøkelser. Det er registrert 67 arter lav og ingen av disse er nasjonalt sjeldne eller truet, men to arter er nær truet (solsteinsalv og bleikdoggnål). Det er imidlertid gjort geografisk interessante funn av lavararter på Hasseltangen. Den svakt vestlige arten polsterlav, *Cladonia strepsilis*, er registrert. Dette er en sjelden art i Agder.

FUGLER

Landskapsvernområdet har et rikt fugleliv og hver vår og høst finnes det store mengder rastende og furasjerende (matsøkende) fugler innenfor verneområdet. De opptrer gjerne i store flokker og benytter ulike typer habitater i området. Gjess, vadefugler og mange arter spurvefugler benytter både jordbruksarealer og utmarksarealer for å bygge opp igjen kondisjonen før, under og etter trekket.

Fuglefaunaen har i løpet av de siste tre tiårene fått tre nye hekkende arter; grågås, hvitkinngås og storskarv (mellomskarv) (NT). Disse artene har økt kraftig i antall.

Havørn har også etablert seg i området, men foreløpig utenfor verneområdet. Men den er blitt mer og mer vanlig å se de senere årene, og tre par er kjent å søke mat nær verneområdet.

Det foregår også et vesentlig fugletrekk i området. I løpet av de seneste årene har det blitt observert mange spennende og sjeldne arter. Grålire, havlire, fjelljo, polarjo og splitterne er alle eksempler på arter som opptrer på trekk. Mer vanlig er havsule og kortnebbgås som kan sees i tusentall under trekk.

ømskilen og Søm LVO har en variert naturtype med sammensetning som treffer preferansene godt til et bredt spekter av trekkende fuglearter. Næringsrike gruntvannsområder gir god næringstilgang for dykkende ender, lommer, skarv og terner, og mudderbukter og tangvoller er spesielt viktige for rastende vadefugler. 13

PATTEDYR

Det er registrert 31 pattedyrarter i verneområdet. En del av disse er nok tilfeldige og sporadiske gjester, mens andre rødlistede arter som nordflaggermus (VU), piggsvin (NT) og hare (NT) har mer permanent tilhold i området.

Elg, rådyr, hare, grevling og mink er blant vanlige pattedyr i verneområdet. Det synes å være mye mink mange steder og SNO har aktivt uttak for å begrense bestanden betydelig.

Flaggermus opptrer i området, og det antas at det dreier seg om flere arter. Grevling og rødrev yngler i verneområdet. Det er betydelig med rådyr og ekorn observeres jevnlig i Søm LVO.

AMFIBIER OG REPTILER

Det er kun små arealer med åpent ferskvann i verneområdet i form av spredte små dammer, slik at forholdene for amfibier dermed ikke er optimale.

Av krypdyr er slettsnok observert jevnlig. Andre arter som eksempelvis hoggorm, stålorm og buorm er forventet å finnes. Alle Norges fem reptilarter er registrert i verneområdet, blant dem er kun slettsnok på rødlista (NT).

SOMMERFUGLER OG ANDRE INSEKTER

Sommerfuglfaunaen er relativt godt dokumentert. Men foruten sommerfuglene er kunnskapen om insektfaunaen i verneområdet mangelfull, kun dokumentert gjennom funn gjort av samlere på tilfeldige besøk.

Til sammenligning noterer vi at det i den tilgrensende nasjonalparken er registrert 1537 ulike sommerfuglarter i et svært begrenset område på Tromøya. Dette er oppsiktsvekkende fordi det er blant det høyeste antall sommerfuglarter funnet innenfor et lite, avgrenset område i Norge.

Det er registrert 168 rødlistede arter og dette må også regnes å være oppsiktsvekkende høyt antall. Funnene signaliserer at området både er egenartet og svært unikt som habitat for sommerfugler.

Siden det finnes en rekke viktige biotoper for sommerfugler også innenfor Søm LVO, er det ikke usannsynlig at insektfaunaen er stor også her – spesielt i edellauvskogen og langs strandengene.

Viktige miljøer for sommerfugler er bukter og poller med mudderbunn og tilhørende vegetasjon, mråder med tørrmark, tørrbakker, havstrand og strandenger.

Basert på sommerfuglstudiene i Raet nasjonalpark er det grunn til å anta at også Søm LVO også har en rik billefauna.

Rødlistede biller finnes i de fleste tilfeller på lokaliteter knyttet til fjæresonen eller kysten – og spesielt i edellauvskogen som nettopp dominerer i verneområdet.

RØDLISTEARTER BESKRIVELSE

Det er gjort en del undersøkelser av artsmangfoldet i Søm landskapsvernområde, men dette er ikke jevnt fordelt mellom ulike artsgrupper.

De fleste funn er gjort av biologer på oppdrag fra kommunene eller frivillige fra for eksempel Sopp- og Nyttevekstforbundet, Birdlife Norge eller engasjerte enkeltpersoner. Det som stedvis er grundig undersøkt er sopp, fugl, sommerfugler og planter.

Grupper som bløtdyr, biller og andre småkryp, fisk, moser og lav er kun sporadisk registrert. Når det gjelder observasjoner av fugl er en del av artene kun observert på trekk og har ikke fast tilhold i verneområdet.

Vi oppfordrer alle som bruker verneområdet til å lage seg en bruker på artsobservasjoner og legge inn funn fortløpende. Dette kan gjøres enkelt med appen «Artsorakel» som også gir mulighet for artsbestemmelse og bilder. Alle registreringer er viktige, både av vanlige og sjeldne arter.

Registeringer av fremmede arter er kanskje enda viktigere for forvaltningen av verneområdet. Det er 106 arter, de fleste planter, som står på fremmedartslista (SE-NR) i verneområdene. 60 av disse har høy risiko.

14

SKALLDYR

I sjøområdene ved Søm LVO er hummer og taskekrabbe de største marine krepsdyrene. Hummeren er på toppen av næringspyramiden og en nøkkelart blant de bunnlevende dyrene i havet.

Hummeren trives best på relativt grunt vann, 15–40 meters dyp, langs kysten på fjell og steinbunn hvor den kan finne godt skjul.

Taskekrabben og strandkrabben har sine faste levesteder i havet. I fjæresonen er det strandkrabben som dominerer, men den kommer til kort overfor sin større slektning, taskekrabben, på litt dypere vann.

Sjøkreps og dypvannsreke finnes stort sett på dypt vann, men også i fjæresonen kan man finne reker. De ligner på dypvannsrekene, er betydelig mindre og levende individer er oftest nærmest glassklare og gjennomsiktige.

Sngler og skjell finnes i store antall og i et mangfold av arter. De mest kjente er strandsneglen og blåskjellet.

FISK

I Søm landskapsvernområde inngår blant annet Sømskilen som har store, verdifulle forekomster av ålegras, som er habitat som mange fiskearter trives i.

Ål, leppefisk, sjørøret og en rekke arter av leppefisk, kutlinger og ulker har Sømskilen som sitt oppvekst og leveområde. Ålegras er også oppveksthabitat for kysttorsk, og har derfor ekstra stor betydning for å bevare de lokale stammene av kysttorsk såvel som sjørøret.

Nidelva har et av sine utløp i Sømskilen, og hvert år vandrer det laks inn i elva for å gyte i gytefeltene ovenfor Rykene. Hver vår vandrer det lakseunger (smolt) ut av elva. De passerer brakkvannsområdene i Sømskilen på sin vandring ut i havet.¹⁵

RØDLISTEDE ARTER I SØM LVO (se PDF-versjonen)

Klimaendring

Landskapsvernområdet ligger langt sør i Norge, og verneområdet ligger i sin helhet i kystsonen. Klimaet i disse områdene er typisk oseanisk.¹⁵

Sjøsprøyt driver inn fra havet og inn over land ved kraftig pålandsvind. Det er sjelden mye snø i verneområdene, spesielt i de ytre delene av verneområdene, men nærheten til havet og områdets relativt flate topografi gjør områdene sterkt vindutsatt. Sjøen bufrer også temperaturen gjennom året, og det medfører at det blir relativt mildt klima om vinteren og relativt svalt om sommeren til tross for at Sørlandet er den regionen i landet som har flest soldager i året.

Hasseltangen og Søm tilhører den nemorale vegetasjonssone, eller enklere sagt: Edellauvskogssonen. Denne vegetasjonsregionen er en nordlig utløper av den europeiske edellauvskogen og er i Norge sparsomt utbredt langs Sørlandskysten. Flere arter i Norge er utelukkende knyttet til denne sonen.

De klimaendringene som påvirker verneområdet, er først og fremst mer ustabil vær og stigende havtemperatur. Tidspunktet for ankomst av trekkfugl blir skjøvet gravis tidligere på året og vårens hekketid blir tilsvarende tidligere for både sjøfugl, ender, gjess og småfugl.

Oppblomstring av alger og zooplankton ser også ut til å forskyves, og enkelte somre kan være ekstremt varme og/eller tørre.

Økt havtemperatur skaper utfordringer for nordlige kaldtvannsararter som torsk, sukkertare og flatøsters, og favoriserer mange invaderende arter som japansk drivtang

og stillehavsøsters. Økt vanntemperatur kan også gi voldsom oppblomstring med «grønnske», særlig i kombinasjon med høynæringstilgang i vannet. Dette skygger ut havbunnen og fører til oksygenmangel for bunnvegetasjonen.

Mer ekstremvær med springflo kan vaske ut sanddyner og skade tiltak med tilrettelegging i strandsonen. Betydelig ferskvannstilstrømming knyttet til flom og overvann fra fastlandet kan også føre til uønsket nedslamming og økt næringstilførsel. Dette er en særlig stor trussel mot ålegrass.

Annen negativ påvirkning

Den største trusselen mot kystsonen generelt er nedbygging, og selv om vernebestemmelsene begrenser dette betydelig er det fortsatt økning i nedbygging primært i form av brygger og fritidsboliger.

Eiendommene har en tendens til å bli gradvis mer urbanisert og plener overtar for tidligere naturtomter.

Det er rom for noe tilrettelegging for friluftsliv, da primært med tanke på samling og kanalisering av besøkende bort fra sårbare verneverdier.

OVERBEITE

Mesteparten av den terrestriske delen av verneområdet er tillatt for beite, kun unntatt sone B skogfredning. Enkelte områder har gamle beiteretter og grunneier har ellers anledning til å slippe ut beitedyr. Enkelte områder kan med høyt beitetrykk bli overbeitet, og dette kan gå ut over vegetasjonsdekket og artsmangfold. Helårsbeite eller beite i svært tørre perioder vil være den største trusselen. Foreløpig er dette lite utbredt.

GJENGROING

Bruken av utmarksbeite og antallet husdyr har blitt sterkt redusert de siste 100 årene, og store deler av kystlandskapet bærer preg av ulike grader av gjengroing.

Einer dominerer på de mest utsatte arealene, og ellers er det trevegetasjon, primært gran og furu, som tar over i det ellers åpne landskapet. Enkelte steder er også fremmede arter som rynkerose, buskfuru, platanlønn og parkslirekne utbredt.

MUDRING OG SANDPÅFYLLING

Det er tillatt med vedlikeholdsmudring i verneområdet, men også mudring utenfor selve verneområdet kan få negative effekter. Dette gjelder spesielt for vekstvilkårene for ålegrass i verneområdet. Kun offentlige strender har anledning til å søke om å fylle på sand, men det foregår noe ulovlig påfylling. Hvis mudring og sandpåfylling gjennomføres i sommerhalvåret kan det få svært negative konsekvenser for ålegrass og andre arter som er avhengig av sollys.

FORSØPLING OG FORURENSNING

Marint avfall, utslipp fra sanitæranlegg, avrenning fra tettbebygde strøk, hager og landbruksarealer, overvann, akutte utslipp og forsøpling fra både brukere av verneområdet og områdene rundt, er blant de mest aktuelle kildene til forsøpling og forurensning. Dumping av båter, bilvrak og annet avfall skjer, og til og

med tilfeller av dumping av vanlig søppel blir rapportert årlig, særlig ved kommunens renovasjonspunkter i verneområdet.¹⁷

FERDSEL

Menneskelig ferdsel, både på land og i sjø kan være en trussel mot naturen i verneområdet. Bålbrenning på svaberg og i rullestein ødelegger sårbare og uerstattelige geologiske verdier hvert år. Tråkk og slitasje i sårbare områder, og særlig sykling kan slite betydelig på røtter og vegetasjon. Vannsport, bruk av motorbåt, vannskuter og annet blått friluftsliv kan forstyrre både hekkende fugl og trekkfugl. Løse hunder vurderes som nesten like stor trussel mot sjøfugl. Langtids teltning er også uønsket i verneområdet, da det medfører skade på vegetasjonsdekket og medfører økt grad av sanitær forsøpling og annet avfall.

TILLEGGSPPLYSNINGER

Informasjonen er hentet blant annet fra naturtyperegistreringer på Agder fra blant annet 2008, 2010 og 2013. I forbindelse med verneprosessen ble det bestilt konsekvensutredning og grunnlagsrapporter på en rekke spesifikke fagfelt, blant annet for insekter, geologi, marin natur og arts mangfold, terrestrisk natur og vegetasjon m.m.

Disse ligger tilgjengelig på www.nasjonalparkstyre.no/raet/publikasjoner

Antall arter og rødlistestatus er hentet fra Artsdatabankens artskart i tillegg til grunnlagsrapportene.

Brukshistorikk

SØM (VV00002435) – Søm landskapsvernområde utgjør 3,1 km² fastland.

EIERSTRUKTUR

Søm landskapsvernområde har 24 eiendommer på totalt 2,46 km² landareal av totalt 3,1km². Det er 14 eneboliger i dette landskapsvernområdet. I tillegg kommer 7 fritidseiendommer, hvorav minst 2 også ligger i den tilgrensende Raet nasjonalpark. Utredningene har ikke fordelt antallet i de ulike verneområdene i konsekvensutredningen.

VERNEPROSESS

I samråd med Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner tok Fylkesmannen i Aust-Agder (nå Statsforvalteren i Agder) initiativ til å utrede mulighetene for å opprette en nasjonalpark på kysten av daværende Aust-Agder fylke med

utgangspunkt i Raet landskapsvernområde og tilstøtende områder.

Ved etablering av Raet nasjonalpark i 2016, ble tidligere verneområder innenfor nasjonalparkens avgrensning opphevet. Deler av daværende Hasseltangen landskapsvernområde ble videreført som Søm landskapsvernområde, resten inngår nå i Raet nasjonalpark.

RESTRIKSJONSOMRÅDER

Landskapsvernområdet har ingen restriksjonsområder. 18

BRUKSHISTORIE

Kystområdene og skjærgården i Sør-Norge er i stor grad preget av menneskers aktivitet gjennom hundrevis av år.

Vi finner spor etter menneskelig aktivitet i store deler av verneområdet. I eldre steinalder levde menneskene av jakt og fiske, i hovedsak knyttet til marine ressurser, men havnivået var den gangen for høyt til at vi i dag finner sikre registreringer i selve verneområdet (som den gang lå under havet).

I yngre steinalder ble jordbruk og tamdyrhold innført. Det er registrert steinalderlokaliteter i områdene utenfor verneområdet. De tydeligste sporene etter forhistorien finner vi i form av mektige gravrøyser sannsynligvis fra bronsealder, men det finnes også rester av yngre fornminner/graver blant annet på Hasseltangen.

Sjøfartshistorien har satt mange spor etter seg da Agderkystens sentrale posisjon i norsk og europeisk skipsfart fra ca. 1650– 1900 var betydelig. Flere av de viktigste kulturminnene er knyttet til denne epoken.

Skipsfarten brakte med seg ballastjord som inneholdt frø og planter som slo rot, spredde seg og fortsatt finnes på lokaasjoner i verneområdet.

LANDBRUK

I Søm landskapsvernområde foregår det til en viss grad landbruksdrift. Den mest intensive jordbruksdriften som pågår i Søm landskapsvernområde, er produksjon av ferdigplen av et relativt stort omfang.

Store deler av skogarealene i verneområdet er oppdelt i mange små teiger med vanskelig arrondering. Dette gjør at det i mindre grad har vært drevet aktiv skogsdrift, og at områdene i større grad har gjort nytte blant annet som vedskog.

Det er kommunene som er ansvarlig myndighet for landbruk (se kommunens hjemmesider), og regionalt følges dette opp av Statsforvalterens landbruksavdeling. For landbruk gjelder en rekke lovverk og forskrifter, se foreksempel: <https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Landbruk-og-mat/>

Commented [A7]: Bør tas ut av dokumentet da det ikke reguleres av forskriften.

FRILUFTSLIV

Søm landskapsvernområde har stor verdi for allment friluftsliv og naturopplevelse. Verneområdet ligger i kort avstand fra sentrum i Grimstad by, og kan nå både sjøveien og over land. Blant regionens mest populære og mest benyttede utfarts-, rekreasjons- og turområder er Hasseltangen og Søm. Begge disse områdene har god landforbindelse med vei og definerte parkeringsplasser.

Bruken av områdene er størst om sommeren, med en tydelig topp i fellesferien. Men områdene blir brukt relativt mye også i årets andre årstider. Flere av områdene har svært høy bruk gjennom hele året.

En stor andel av bruken er i form av uorganiserte aktiviteter hvor folk bruker området på fritiden til turgåing, fiske og andre aktiviteter.

I tillegg benytter mange ulike mange foreninger og lag forskjellige deler av verneområdet aktivt.

Barnehager, skoler og ulike institusjoner bruker også områdene i stor utstrekning året rundt.¹⁹

FORSKNING OG UNDERVISNING

Flere forskningsinstitusjoner benytter verneområdet som arena for prosjekter og studier. Først og fremst gjelder dette Havforskningsinstituttets forskningsstasjon Flødevigen, som årlig foretar registreringer i kystsonen og i Skagerrak og har gjort dette i mer enn hundre år. De representerer Norges viktigste ressurser når det gjelder kunnskap om kystsonen.

<https://www.hi.no/hi/lab/forskningsstasjonen-flodevigen>

Universitetet i Agder (UIA) har etablert et studietilbud på bachelor- og masternivå innen kystoneøkologi.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) forsker først og fremst på skogbruk og jordbruk, men har landets fremste kompetanse på kulturlandskap og stedegen frøproduksjon. <https://www.nibio.no/>

Commented [A8]: Er det noe av teksten her som kun gjelder for Raet? Da bør den i så fall lukes ut slik at det som er relevant for Søm gjenstår.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) og Norsk institutt for vannforskning (NIVA) har begge ulike prosjekter i verneområdet, og benyttes til blant annet ulike oppdrag for forvaltningen.

NINA har for eksempel utarbeidet håndboken for sårbarhetskartlegging.
<https://www.nina.no/> <https://www.niva.no/>

Center for Coastal Research (CCR) har flere store prosjekter knyttet til kystsonen.
<https://www.uia.no/en/research/priority-research-centres/ccr-centre-for-coastal-research>

Norwegian Blue Forest Network studerer først og fremst blå skog og hvilken betydning den har i økosystemet. <https://nbf.no/>

Blått kompetansesenter Sør fremmer formidling og forskning fra kystområdene.
<https://www.uia.no/om-uia/fakultet/fakultet-for-teknologi-og-realfag/prosjekter/blaatt-kompetansesenter-soer>

Vitensenteret Sørlandet er blitt godkjent som Besøksenter for Raet nasjonalpark. Besøksenteret driver omfattende formidling av natur- og verneverdier i nasjonalparken og Søm LVO til barnehager, skoler og andre besøkende – både i besøksenteret, på tokt i skjærgården og ute i felt. <https://vitensor.no/raet/>

Av andre forskningssentre og institusjoner som har fokus på Raet nasjonalpark og Søm LVO kan nevnes blant annet forskningsmiljøet NORCE, Nordlandsforskning, Universitet i Oslo, Naturhistorisk Museum med flere.

KULTURMINNER

Kulturminner er håndfaste spor etter menneskers liv, de gir grunnlag for å formidle historier om menneskers levemåter på en håndgripelig og konkret måte.

Kulturminnene er preget av kontakten med havet. De mest synlige kulturminnene er de mektige gravrøysene ytterst mot havet.

Dessuten er det en rekke godt bevarte steingjerder i verneområdet.

Kulturminner er verdifulle som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. Kulturminner er verdifulle hver for seg, men trenger en sammenheng og en kontekst for å kunne forstås som en del av det store bildet – den store sammenhengende kulturutvikling og kulturhistorie.

..

Kulturlandskapet tilbyr ofte et godt rammeverk for forståelse og opplevelse av kulturminner, såfremt det aktivt pleies og skjøttes.

De eldste kulturminnene kan være vanskelig å oppfatte, fordi det kun er rester som er bevart, eller fordi de er overgrodd og ligner på det vi oppfatter som natur. For å kunne oppleves som kulturminner må historiene om disse kulturminnene formidles. Skjøtsel

Commented [A9]: Er det noe av teksten her som kun gjelder for Raet? Da bør den i så fall lukes ut slik at det som er relevant for Søm gjenstår.

av arkeologiske kulturminner gjør dem mer synlige, og lettere å formidle. Mange av kulturminnene har en hensynssone som også er underlagt begrensninger. Det er Agder Fylkeskommune som har forvaltningsansvaret for kulturminner. For mer info: <https://agderfk.no/vare-tjenester/kulturminnevern-og-kulturturisme/>

BYGG OG INSTALLASJONER

Fra klg.res: I det foreslåtte Søm landskapsvernområde er det til sammen 50 bygg, hvorav 12 er helårs boliger og 13 er garasjer. Det er også et tun med ett bygg som for tiden benyttes til offentlige formål samt 3 øvrige bygninger, en småbåthavn og enkelte bygninger tilknyttet landbruket.

I Søm landskapsvernområde er det 14 eneboliger og noen fritidsboliger. I tillegg til dette er det noe småindustri, institusjoner og driftsbygninger for landbruk i verneområdet. Dette er tillatt i landskapsvernområder og den daglige bruken av eiendommen som pågikk i Hasseltangen LVO skal kunne fortsette før også i Søm LVO.

I landskapsvernområdene finner vi også bilveier som sikrer atkomsten til bebyggelsen og næringsvirksomheten i området.

Kommunene har forvaltningsansvaret for tiltak på bygg og installasjoner, og tiltak i verneområdet krever ofte behandling etter plan- og bygningsloven inklusive dispensasjon fra regler som gjelder i LNF-områder og i strandsonen (100-metersbeltet). Utover dette ligger det mye info om søknad og skjema på <https://dibk.no/>

Det er Statsforvalteren som følger opp kommunens arealplaner, vedtak, behandler klager og gir innsigelser: <https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Plan-og-bygg/Arealforvaltning/21>

INFRASTRUKTUR

Veiene har i verneområdet har svært ulik standard. Det er derfor en utfordring å definere hva som skal regnes som eksisterende veier.

Veier

.

Angi gjerne hvilke veier som ligger i verneområdet.

Vernet er ikke til hinder for utbedring av for eksempel humper, gjørmehull eller annet vedlikehold innenfor eksisterende standard. For vedlikehold av offentlig vei kan veimyndighetene fjerne vegetasjon som vokser utover veikant og dermed representerer trafikkfare.

Commented [A10]: Ufullstendig beskrivelse. Ta inn alt som er i verneområdet når det finnes god informasjon om det. Har satt inn teksten som står i Klg. Res.

Commented [A11]: Bli for upresist. Kan tas ut her og omtales under retningslinjer, da får dere avgrenset hva utviklingen gjelder.

Commented [A12]: Her kan det gjerne skrives inn en setning som gjør leseren oppmerksom på at dette gjelder i tillegg til verneforskriften.

Commented [A13]: Her bør det gis en oversikt og beskrivelse av hvilke veier som finnes i området.

Commented [A14]: Dette er retningslinjer. Må flyttes til riktig kapittel og skrives om. Her kan dere beskrive hva som er situasjonen i verneområdet i dag.

Veiene i verneområdet er kommunale eller private. Det er kommunene som har drift og vedlikehold av offentlige veier.

Mer info og kartløsning over veinettet finnes her:

<https://agderfk.no/vare-tjenester/samferdsel/fylkesveg/>

De private veiene er enten eid av private sameier eller enkeltpersoner. Den enkelte grunneier/sameie må kontaktes.

Vann og avløp (VA)

Verneforskriften gir et generelt forbud mot alle aktiviteter som kan gi en varig påvirkning av naturmiljøet. Blant annet er det forbudt å sprengte fjell og grave i grunnen og fjerne løsmasser. Det er derfor i utgangspunktet også forbudt å legge vann- og kloakkledninger i grunnen, jf. § 3 pkt. 1.1.

Verneforskriften gir imidlertid en åpning for at forvaltnings-myndigheten kan gi tillatelse til dette hvis det skjer i henhold til forvaltningsplanen.

I eventuelle søknader om VA-tiltak vil det være avgjørende at tiltakets omfang og plassering beskrives nøyaktig og utførlig i søknaden. Likeledes må grunnforholdene på aktuelt sted beskrives og dokumenteres tilfredsstillende. Forvaltningsmyndigheten vil så vurdere om tiltaket kan la seg gjennomføre uten at det er til vesentlig forringelse av verneverdiene.

I avgjørelsen vil det blant annet bli lagt vekt på nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner. Grunnforholdene vil også være svært avgjørende, og synlige kvartærgeologiske formasjoner og a MOTORFERDSEL vsetninger vil tillegges stor vekt. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende. Både hensynet til kvartærgeologiske verneverdier og landskapet skal tillegges stor vekt i vurderingen av om tiltak kan gjennomføres.

Vann- og avløpsnett er delt opp i en offentlig del forvaltet av kommunene og mer perifere private nett. Du finner info om dette på kommunenes hjemmesider og her: <https://dibk.no/byggtekniske-omrader/sporsmal-og-svar-om-utvendige-va-anlegg/>

MOTORFERDSEL

I landskapsvernområdet er det forbud med motorferdsel på land og i lufta, men med unntak for blant annet motorferdsel på innmark i forbindelse med landbruksdrift og kjøring på eksisterende vei til bolig eller fritidseiendom.

Commented [A15]: Lite relevant for forvaltning av verneområdet, foreslår at avsnittet sløyfes.

Commented [A16]: Det finnes ikke en hjemmel for dette i forskriften.

Commented [A17]: Her bør omfanget og type motorferdsel beskrives. Retningslinjer hører ikke til i dette kapitlet

Commented [A18]: Kan jo være greit å ha med.

Commented [A19]: Ikke hjemmel for motorferdsel for henting av tang i forskriften.

Forvaltning

Søm landskapsvernområde skal forvaltes av Raet nasjonalparkstyre i tråd med verneforskriften.

INNLEDNING

Verneforskriften er gjeldende lovverk for verneområdet og regulerer hva som er tillatt, hva som er forbudt, og hva som eventuelt kan tillates etter dispensasjon. For full oversikt over forbud, generelle unntak og eventuelle unntak etter søknad, viser vi til verneforskriften.

Nasjonalparkstyret skal ivareta verneområdene og tilse at sårbare verneverdier blir ivaretatt samtidig som allmennheten skal sikres anledning til natur og landskapsopplevelse gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging..

Søknader om dispensasjon fra de gjeldende vernebestemmelsene sendes Raet nasjonalparkstyre.

Nasjonalparkstyrets drift og tiltaksmidler tildeles etter årlig søknad fra Miljødirektoratet, og fordeles hvert år av styret til prioriterte oppdrag.

BESØKSFORVALTNING

Besøksstrategi for Søm LVO ble vedtatt høsten 2019 og godkjent av Miljødirektoratet samme vinter. Besøksstrategien er utarbeidet av Norsk institutt for naturforskning (NINA) i tett samarbeid med nasjonalparkforvalter.

FORVALTNINGSUTFORDRINGER

Landskap og kvartærgeologi

Utbygging, masseuttak, sprengning, henting av stein, bålbrenning, fortøyningsbolter

Vegetasjon og planter

Hogst, drenering, slitasje, plukking/fjerning av, kjemikalier; forurensing og sprøyting, inngrep; massepåføring, feil skjøtsel, mangel på skjøtsel, overbeite, for lite beite,

Dyrelivet

Fremmede arter, feil/mangelfull skjøtsel, forstyrrelse, ødeleggelse av habitat, overhøsting, jakt og mangel på jakt.

Marine naturtyper og arter

Nedbygging av strandsonen, båthavn, forurensing og marin forsøpling, masseuttak, tråling, fremmede arter, større anlegg og klimaendringer.

Kulturminner

Tilgroing/forfall, uvitenhet/hærverk; graving, tramp, tråkk, fjerning og ødelegging, dykking/fjerning, ulovlig metallsøk. Etablering av bålplasser.

Friluftsliv

Commented [A20]: Se kommentar om struktur og oppbygging av dette kapitlet i kommentarene til forvaltningsplanen for Raet NP

Commented [A21]: Må endres. Besøksstrategien ble godkjent i desember 2023 med merknader som skulle følges opp av nasjonalparkstyret.

Commented [A22]: Generell kommentar: Konkretiser hva som er reelle trusler mot verneverdiene. Tiltak, inngrep o.l. som ikke er tillatt i verneområdet (direkte forbudt) bør heller ikke angis som en trussel mot verneformålet, eksempelvis utbygging, masseuttak, sprengning, nedbygging av strandsonen, akvakultur, mm.

Hvis det er trusler som kan påvirke verneverdiene, men som skjer på utsiden av vernegrensen, må dette i så fall påpekes og konkretiseres nærmere, hvis ikke kan listen bli "uendelig".

Dette kapitlet skal også korrespondere med tiltakskapitlet senere, så det er nyttig å ha i bakhodet når styret lister forvaltningsutfordringene.

Når punktene er listet i stikkordsform er det vanskelig å tolke hva som menes. Skal alle punktene listes opp må det beskrives nærmere.

Konflikt med andre brukergrupper som landbruk/beiting, 2-døgnregel, mangel på tilgjengelighet og tilrettelegging i noen områder. Vannskuter, løse hunder, båter i høyfart, kiting/seiling/wakeboard, slitasje og forstyrrelse i sårbare områder, droner og fly, dregging i ålegressenger, vedhugst, bolting i svaberg.

NATURMANGFOLDLOVEN

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kapittel II kommer til anvendelse ved utøvelse av offentlig myndighet, og må vurderes når det treffesvedtak etter verneforskrifter.

De miljørettslige prinsippene er kunnskapsgrunnlaget (§8), føre-var-prinsippet (§9), økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver (§11) og miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12).

Prinsippene er ikke selvstendige vedtakshjemler, men skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre bestemmelser. Dette innebærer at prinsippene skal være en del av vurderingen både ved vedtak med hjemmel i spesifiserte dispensasjonsbestemmelser i verneforskrifter og ved vedtak etter naturmangfoldloven § 48.

Naturmangfoldloven § 7 angir at det skal fremgå av vedtaket hvordan prinsippene er vurdert.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 5.2
<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M106/M106.pdf>

Klima- og miljødepartementets veileder om naturmangfoldloven kapittel II
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturmangfoldloven-kapittel-ii/id2481368/?q=naturmangfoldloven>

Verneforskrift url
<https://lovdata.no/forskrift/2016-12-16-1632>

SENTRALE FØRINGER

Naturmangfoldloven § 48 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gi dispensasjon fra verneforskriften i tre alternative tilfeller; dersom det ikke strider mot verneformålet og ikke kan påvirke

verneverdiene nevneverdig, dersom sikkerhetsmessige hensyn gjør det nødvendig, eller dersom hensynet til vesentlige samfunnsmessige hensyn gjør det nødvendig. Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutsees, eller spesielle / særskilte tilfeller som ikke ble vurdert, på vernetidspunktet.

Første alternativ dekker tilfeller hvor verneformål og verneverdier tåler enkeltstående avvik fra vernebestemmelsene, og er i utgangspunktet ment for bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser.

Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 er en kan-regel, det vil si at selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, så er det ingen som har krav på dispensasjon. Det er nødvendig med en bredere vurdering av om det bør gis dispensasjon.²⁵

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 7

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/2014/Januar-2014/Rundskriv-om-forvaltning-av-verneforskrifter/>

Naturmangfoldloven § 47 gir generelle regler om forvaltningsmyndighetens adgang til

å foreta skjøtsel i verneområder. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten adgang til å utøve en viss fysisk rådighet uten grunneiers samtykke. Bestemmelsen gir også adgang til i skjøtselføremåte å treffe tiltak som vernebestemmelsene ellers forbyr eller regulerer. Verneforskriftens unntak for skjøtselstiltak gjelder kun for skjøtsel som forvaltningsmyndigheten står for og som gjelder verneområdet. Bestemmelsen i § 47 gir ikke adgang til å pålegge grunneieren en viss bruk av området.

Med hjemmel i § 47 kan det foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsel, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep.

Skjøtselstiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring

i

naturtilstanden på vernetidspunktet kan ikke skje med hjemmel i § 47.

Adgangen til skjøtselstiltak gir også rett til nødvendig motorferdsel innenfor hele verneområdet uten grunneiers samtykke. Dersom det er nødvendig å passere eiendom utenfor verneområdet for å komme fram, gir naturmangfoldloven § 72 adgang til det. Berører skjøtselstiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet skal eieren eller rettighetshaveren så vidt mulig varsles på forhånd. Økonomiske fordeler ved gjennomføringen av skjøtselstiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren. Tiltak som ikke kan foretas med hjemmel i naturmangfoldloven § 47 krever avtale med grunneier.²⁵

MER INFORMASJON

Ot.prp. nr. 52(2008-2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), kapittel 21 (merknader til de enkelte bestemmelser)

<https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-52-200809?from=NL/lov/2009-06-19-100/>

Commented [A23]: Her kan dere bruke omtalen av nml. § 47 som styret har fått fra oss i brev datert 31. januar 2025 for å presisere teksten.

Forvaltning etter verneforskriften

Retningslinjer for forvaltningen

I det følgende defineres retningslinjene forvaltningsmyndigheten skal støtte seg til i sin saksbehandling av søknader relatert til arrangementer, aktiviteter, tiltak og dispensasjoner fra gjeldende regelverk. Retningslinjene skal både gjøre saksbehandlingen enklere og mer entydig, samtidig som regelverket skal framstå forutsigbart og med liten grad av rom for ulike tolkninger av reglene.

Verneforskriften er oppbygd etter en mal der man i hver paragraf lister opp hva som er forbudt, deretter følger et avsnitt som ofte heter «Bestemmelsen i (...) er ikke til hinder for» som ramser opp en del punkter som det er åpnet for. Dette er dermed ikke søknadspliktig etter verneforskriften, men noe kan være varslingspliktig. Etter dette er det ofte et avsnitt med «Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til». Her er det viktig å merke seg ordet kan. Det vil være en konkret vurdering i hver enkelt sak, og selv om noe kan søkes om, er det ikke gitt at man får tillatelse. For å gi en mer forutsigbar og likestilt saksbehandling er det laget retningslinjer for en rekke typer tiltak, noen er pålagt etter verneforskriften og andre er satt etter behov fra forvaltningen.

Forvaltningen av verneområdet er lagt til Raet Nasjonalparkstyre. Vedtekter for styret er vedlagt forvaltningsplanen. Vedtektene slår fast hvem som kan sitte i styret (§4), og at det skal opprettes et arbeidsutvalg (AU) (§5). Styret skal møtes minst fire ganger i året. En del type vedtak kan behandles i arbeidsutvalget – dette gjelder saker som ikke har stor betydning for verneverdiene eller der det allerede er fastsatt retningslinjer eller prinsipper for saksbehandling. Styret har delegert en del type saker til forvalter i tråd med vedtektene (§6.2). Dette gjelder blant annet søknader om ferdsel og motorferdsel, fornying av tidligere dispensasjoner og tillatelser, etablert forvaltningspraksis og hvor forvaltningsplanen gir entydige føringer for utfallet. Raet nasjonalparkstyre har i tillegg delegert ansvar for oppsettende virkning til leder og forvalter. Raet nasjonalparkstyre har fire til fem møter per år, og AU har møter utenom dette – alt etter behov og saksmengde.

Oversikt over styrets møter finnes på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motekalender>.

Nasjonalparkforvalter setter opp saksliste, og denne sendes ut to uker før møtet. En uke før møtet sendes møteinnkalling med møtedokumenter. Vi anbefaler at saker meldes inn i god tid før utsendelse av saksliste, minimum fire uker. Hvis det er et stort antall saker, kan søknader bli flyttet til AU eller utsatt til neste møte. Omtrent en uke etter møtet vil det sendes ut protokoll, og etter dette sendes vedtak ut til parter i saken.

Et vedtak kan påklages til Miljødirektoratet av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd, jf. § 2 tredje ledd. Klagefristen er tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til

Commented [A24]: Saksbehandlingsrutiner hører hjemme under kapitlet som i FPNV heter "forvaltning" og derunder underoverskriften "innledning". Da får dere rendyrket dette kapitlet til å omhandle retningslinjene.

vedkommende part, eventuelt fra den dag vedtaket første gang ble kunngjort, jf. forvaltningsloven § 29 første ledd.

En eventuell erklæring om klage skal fremsettes for nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde, og være undertegnet, samt nevne det vedtak det klages over og den endring som ønskes, jf. forvaltningsloven § 32. Klagen bør begrunnes, og andre opplysninger av betydning for saken bør nevnes. Med visse unntak har partene rett til å se sakens dokumenter, jf. forvaltningsloven §§ 18 og 19.

Enkeltvedtak legges ut på miljovedtak.no og saksdokumenter kan bestilles på E-innsyn: <https://einnsyn.no/sok?f=64fc8ae1-0a93-4f98-8132-e7df31c9598a>

Møtedokumenter vil legges ut på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motedokumenter>

Retningslinjer for forvaltning av verneforskriften

VERNEFORMÅLET

Formålet med Søm landskapsvernområde er å ta vare på et særepreget natur- og kulturlandskap for denne delen av Skagerrakkysten med kvartærgeologiske forekomster og den varmekjære floraen som preger landskapet.

Allmennheten skal sikres anledning til natur- og landskapsopplevelse gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging.

Med de unntak som følger av tredje og fjerde ledd er det forbudt med inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets særpreg eller karakter herunder veibygging, planering, nydyrking, graving, boring, sprenging og oppføring av bygninger, anlegg og innretninger, hensetting av campingvogner, bobiler og maskiner, båtopleg, skilting, kløppling mv.

Se forvaltningens retningslinjer for friluftsliv, landbruk, vern av plantelivet, dyrelivet og kulturminner i de følgende forvaltningstema.

Tema:

Vern mot inngrep i landskapet

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3) 1. og 2. ledd

I landskapsvernområdet må det ikke settes i verk tiltak som kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig.

Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles så fremt det ikke er i konflikt med verneformålet.

Nye tiltak skal tilpasses landskapet, og det skal legges vekt på den samlede virkningen av tiltak i området.

Tema:

Vedlikehold av eksisterende stier, skilt og bruer og liknende

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3 3. ledd

Bestemmelsene i tredje ikke til hinder for

b) Vedlikehold av eksisterende stier, skilt, bruer og liknende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

§ 3 4. ledd

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

d) Oppsetting av nye skilt og merking av stier

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Commented [A25]: Her må det skrives litt om betydningen av verneformålet ved vurdering av søknader om dispensasjon.

Commented [A26]: Ta inn 2. ledd (hele bestemmelsen)

Commented [A27]: Se også på kommentarer til temaet i utkastet til forvaltningsplan for Raet NP

Commented [A28]: Følg verneforskriftens oppsett. Her må dere først ta inn omtale av a) tredje ledd. Omtale av c) må også inn her.

Commented [A29]: Det må fremgå tydelig hvilke tiltak som kan skje uten søknad og hvilke som må søkes. Dette gjelder for alle henvisninger til forskrift i kapitlet med retningslinjer.

Commented [A30]: Dette står ikke i bestemmelsen

Stier og ferdselsåre omfatter ikke veier som er åpne for motorisert ferdsel. Med vedlikehold menes alle oppgaver knyttet til å opprettholde standard på vernetidspunktet, samt forebyggende arbeider som utføres på grunn av forventet slitasje for å motvirke forfall.

Commented [A31]: Ikke et begrep verneforskriften benytter

Vedlikehold omfatter:

- Tilføring av dekke og reparasjoner på eksisterende dekke innenfor gjeldende standard. Dette omfatter ny 0-8 grus/sadde på stier med denne typen dekke, samt flislegging av skogstier.
- Reparasjoner og utskiftning av broer og klopper.
- Kloppegging av traseer med mye fukt og forventet markslitasje.
- Nymerking av eksisterende stier.
- Utsetting av sperre for å hindre motorisert ferdsel.

Commented [A32]: Det åpnes bare for å kunne etterfylle med samme sort dekke. Flislegging der dette ikke eksisterer i dag vil ikke være vedlikehold, men må omsøkes

Commented [A33]: Nye klopper anses ikke som vedlikehold

Commented [A34]: Presisere at det hører til § 3 tredje ledd bokstav d) og må omsøkes

Commented [A35]: Har ikke noe med vedlikehold å gjøre. Hvilken bestemmelse en den ment å tilhøre?

Vedlikehold omfatter ikke:

- Oppgradering eller skifte av dekket.
- Omlegging av sti.
- Etablering av nye traseer.

Dette krever dispensasjon etter § 3.

Commented [A36]: Det må gis spesifikke retningslinjer for hver bestemmelse. Her vet man ikke hvilken bestemmelse retningslinjen gjelder for - b eller d?

DET MANGLER RETNINGSLINJER FOR d) Oppsetting av nye skilt og merking av stier.

Commented [A37]: Se kommentar i tekst

Forvaltningsmyndigheten avgjør i tvilstilfeller om en strekning skal regnes som eksisterende vei/sti/, og hvorvidt et tiltak kan regnes som vedlikehold. Tiltak kan være søknadspliktig etter andre lovverk.

Vedlikehold av eksisterende veier

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 3 bokstav c)

Bestemmelsene i tredje er ikke til hinder for:

b) Vedlikehold av eksisterende stier, skilt, bruer og liknende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

Tema:

Tilrettelegging for friluftsliv

d) Oppsetting av nye skilt og merking av stier, for å legge til rette for friluftsliv i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Commented [A38]: Denne har dere allerede omtalt under temaet over. Her må det ryddes litt slik at dette omtales samlet under en overskrift.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tilrettelegging for friluftsliv er tiltak som øker tilgjengeligheten for allmennheten inn i verneområdene. Tilrettelegging skal unngås i områder med sensitive arter, spesielt sårbare naturtyper og definerte verneverdier. Tilrettelegging kan benyttes som en metode for å samle og kanalisere ferdsel bort fra slike lokasjoner.

For å lese mer om sensitive verneverdier se Sårbarhetskartlegging i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde (vedlegg)

Eksempler på tilrettelegging

- Omlegging av stier
- Skilting av traseer – jmf. Merkehåndboka og designmanualen
- Innramming av traseer med tau/sperrer/markører i terreng
- Etablering av trapper, broer og gangbroer (gang stier hevet over vegetasjon /boardwalks)
- Midlertidige klopper/matter i høysesong
- Toaletter og sanitæranlegg
- Brygger for ulike typer friluftsliv
- Renovasjonsanlegg
- P-plass for bil, sykkel og kollektivtrafikk
- Rasteplasser og grillplasser
- Infotavler, naturstier og utstillinger
- Utsiktspunkter/View points
- Bålplasser, fortrinnsvis med bålpanne
- Badstuer
- Bom og andre typer stengsler
- Utkikkstårn
- Restaurering av arealer til naturområder

Ved vurdering av tiltak skal det legges vekt på om tiltaket

- kan legges utenfor verneområdet.
- bidrar til kanalisering og samling av aktivitet bort fra sensitive verneverdier.
- er i tråd med besøksstrategi for verneområdet.
- er reversibelt.
- er tilpasset landskapet, følger lokal byggeskikk og tilpasset terrenget.
- er universelt og egnet for flerbruk.
- kan ha negative effekt på andre brukere.
- kan, helt eller delvis, gjøres digitalt/elektronisk.
- passer inn med andre tiltak og planer (kommunale/friluftsrådet osv). 30

Utforming skal følge veileder for Naturligvennlig tilrettelegging for friluftsliv (M-1326 2019)

Se:

www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2019/mai-2019/naturvennlig-tilrettelegging-for-friluftsliv/

Commented [A39]: Denne teksten går ut over det som faktisk dekkes av de to bestemmelsene som det skal gis retningslinjer for. Det må avgrenses til:
b. vedlikehold av eksisterende stier, skilt, bruer og lignende
d. oppsetting av skilt og merking av stier

Se også «Stier og stole» på
<https://nhf.no/stier-a-stole-pa-nhf-agder/>

Tema:

Strøm, vann og avløp

Commented [A40]: Er dette koblet til forskriften for Ract NP?

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 3. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for

e) Drift og vedlikehold av eksisterende energi- og kraftanlegg og nødvendig istandsetting ved akutt utfall.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til

e) Oppgradering/fornyelse av kraftanlegg og kraftlinjer som ikke faller inn under andre ledd e)

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Søknader om innlegging av strøm, vann og avløp skal vurderes strengt med stor vekt på kvartærgeologiske verdier som formasjoner og avsetninger, kulturminner samt landskapshensyn. Fjerning av luftspenn bør gjennomføres der det er mulig av landskapshensyn.

Commented [A41]: Til hvilken bestemmelse?

Nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner kan tillegges vekt i vurderingen.

Reduksjon av utslipp fra bolig/fritidsbolig bør tillegges vekt i vurderingen.

Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende. Fortrinnsvis skal jordkabler legges i de øvre massene, maks 40 cm ned i bakken.

Commented [A42]: Ta ut. Har ikke noe med bestemmelsen å gjøre. Reguleres ikke av forskriften.

Aktuelle vilkår:

- bruk av allerede forstyrrede traseer (veier, stier, eksisterende jordkabler, dyrket mark)
- bruk av elvegrus og sand framfor bruk av knuste masser
- gjennomføring utenfor hekke- og yngletid mars–august
- unngå rotsonen til utpekte trær i området
- unngå hensynssone for kulturminner og geologiske formasjoner av særlig verdi.
- nedspyling i bløtbunn i perioden oktober–april
- sikringssone eller partikkelfilter mot marine naturtyper
- traseer skal registreres i kommunenes plankart.

Tiltakshaver må ha sikring mot import og spredning av fremmede planter.

Commented [A43]: Se kommentar over. Hva er disse vilkårene knyttet til?

Tema:

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tema:

Småbåthavn

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 3. og

Bestemmelsene i tredje er ikke til hinder for

f) Drift og vedlikehold av småbåthavnen på Søm innenfor den arealmessige avgrensning av havnen som gjelder på vernetidspunktet. Dette gjelder også opplag av båter, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Den videre driften av anlegget må foregå innenfor den arealavgrensningen anlegget (båthavn og opplag) har på vernetidspunktet.

Båthavnen har nå 192 båtplasser og er ferdig utbygd. Vedlikehold og reparasjoner er ikke søknadspiktig, men oppgraderinger og utvidelser er i utgangspunktet forbudt og må søkes om.

Opplag av båter er tillatt på land innenfor båthavnens areal.

Oppbevaring av båt på land:

Joller kan trekkes på land for midlertidig oppbevaring. Dette gjelder mindre båter som trekkes på land ved egen båtplass eller båtfeste uten bruk av motorredskap/kran.

Det er ikke anledning for vinterlagring av båter på land i landskapsvernområdet unntatt i Søm båthavn.

Commented [A44]: Tiltak etter fjerde ledd må omsøkes. Flyttes.

Commented [A45]: Det kan gjerne legges ved et kart (hvis dette finnes) som viser den arealmessige avgrensningen til småbåthavnen ved vernetidspunktet ettersom det er rammene for drift og vedlikehold av anlegget.

Commented [A46]: Har flyttet omtalen av dette ned hit, der det hører til.

Bruk av kjemikalier eller annet som kan forurense verneområdet er ikke tillatt.

Commented [A47]: Hører til i omtale av § 9

Mudring vil være søknadspliktig etter andre lovverk.

Tema:

Vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger

FORSKRIFTREFERANSE:**§ 34. ledd**

Bestemmelsene er ikke til hinder for

- a) *Vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger i henhold til tilstand på vernetidspunktet. Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet.*

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a) *Ombygging av, og mindre utvidelser av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.*
- b. *Gjenoppføring av bygninger, anlegg og innretninger som er gått tapt ved brann eller naturskade.*
- c) *Oppføring av bygninger og innretninger som er nødvendig for landbruksformål og*
- f) *Riving av gamle bygninger, anlegg og innretninger og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk.*

Ombygging, utvidelse og nybygg skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Verneområdeforvaltningen benytter enheten «Fotavtrykk bebygd areal» (FBA). Dette inkluderer alt bebygd areal på eiendommen eksklusive eventuelle etasjer.

Følgende størrelsesbegrensninger på FBA anbefales ved søknader om nye tiltak: Dagens FBA på eiendommen er utgangspunktet ved søknad, og alle former forbygningssmasse skal medregnes i dette.

Søknader om byggetiltak/utvidelse på hytte / fritidseiendom kan påregnes behandlet kun ved én utvidelse og bør holdes innenfor rammen av disse arealbegrensningene:

Fritidseiendommer og eneboliger – utforming:

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønnsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet.

Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom. Videreføring av tradisjonell byggestil er likestilt med moderne arkitektur der denne er tilpasset naturomgivelsene på stedet. Tiltak der man utnytter allerede bebygd arealer er å foretrekke.

Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål.

Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg.

Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg.

Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.

Commented [A48]: Her skal det vel være tredje ledd. Se kommentar over om fjerde ledd. Mulig tanken er å omtale både tredje og fjerde ledd.? I så fall må det også legges inn en retningslinje for tredje ledd - vedlikehold av bygninger etc. Det må da komme tydelig frem hvilke tiltak som ikke må søkes, eller om det er tiltak som krever tillatelse og må søkes

Commented [A49]: Dere må bruke standard offentlige termer, se kommentarer til forvaltningsplan for Raet NP.

For de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m²) er FBA-grensen på <2 m² ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller. Det vil være mulig å søke om utvidelse én gang for samme hytte.

Ved et eventuelt påbygg skal det fremstå så lavt og lite ruvende som mulig i terrenget, og eksisterende hyttes mønehøyde skal være retningsgivende. Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i stil med bygningen ellers. Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg utendørs, kan normalt ikke påregnes.

Se tabell i PDF-versjonen

Commented [A50]: Se kommentarer for Raet NP

Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Det vil si at påbygg bør skje på baksiden av eksisterende bygg, vendt bort fra sjøsiden, stier og åpne områder. Det skal vektlegges at bygget får størst mulig avstand til ferdselsårer og strandsoner. Store, blanke flater (eksempelvis vinduer) bør begrenses for å unngå at bygget stikker seg ut i landskapet og endrer dets karakter. Bruk av sterke og svært iøynefallende farger er ikke ønskelig, og det anbefales derfor bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygning og omgivelser. Vedlikehold med bruk av tradisjonelle farger er tillatt.

Terrenginngrep som sprengning og graving skal unngås. Ringmur eller såle kan etableres der det ikke medfører terrenginngrep. Alle tiltak som er <100 meter fra et kulturminne skal også vurderes av Agder FK Kulturminnevern.

Dispensasjonsøknader om tiltak innenfor 100-metersbeltet fra sjø, kan man ikke regne med å få innvilget.

Særskilt for eneboliger i Søm LVO:

Her er samlet belastning mer oversiktlig. Det er registrert 12 boliger, og vurderinger rundt samlet belastning vil gjøres fra sak til sak sammen med vurderingene av tiltaket opp mot verneforskriften.

Spesifikke retningslinjer for boligeiendommer er:

- Maks 1 stk. garasje pr. eiendom.
- Antall byggenheter pr. eiendom skal holdes på et minimum. Hensynet til helårs fastboende skal tillegges vekt i vurderingen.

Commented [A51]: Vi stiller spørsmålstegn ved disse retningslinjene. Hvilke bestemmelser er disse retningslinjene knyttet til?

Tema:

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3 3. og 4. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for

d) landbruk som ikke er i strid med verneformålet på eksisterende jordbruksarealer, herunder åkerbruk, ferdigplenproduksjon, slått og beiting.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

g) Utsetting av saltsteiner

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

På eksisterende og tidligere utnyttede jordbruksarealer er vernet ikke til hinder for vedlikehold av grøfter og øvrige dreneringstiltak, gjødsling, fjerning av stein, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Tidligere praksis med å grave ned stein etter at den er fjernet fra jorder, er i strid med forskriften, da dette medfører graving og utfylling av løsmasser. Deponering av stein kan skje for eksempel på eksisterende steingjerder for å reparere slike eller transporteres ut av verneområdet, eventuelt på eksisterende rydningsrøyser.

Kun stein som er av samme dimensjon som ellers i steingjerdet kan benyttes til reparasjon.

Hvilke vekster som er mest aktuelle i landbruket, vil vekse over tid. Visse typer vekstskifte vil kunne være i strid med verneformålet dersom det vesentlig kan endre, eller virke inn på landskapets art og karakter. Dersom man er i tvil om dette, kontaktes forvaltningsmyndigheten for veiledning.

Innføring av nye plantearter er forbudt. For dyrka mark gjelder forbudet mot innføring av nye plantearter kun plantearter som gjennom spredning kan redusere verneområdets verdi. Tilplanting av innmark med tanke på skogproduksjon er ikke tillatt, herunder produksjon av juletrær og pyntegrønt jmf § 4. Harving og slått er spesielt skadelig for fuglearter som benytter åkrer og gressenger som hekkeplass, og for rådyrarter som trykker i vegetasjonen. Ved slike aktiviteter skal bonden være ekstra observant og ta hensyn til fugle- og dyreliv.

Tema:

Landbruksbygg

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3 3. og 4. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for

a) Vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger i henhold til tilstand på vernetidspunktet. Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

b) Gjenoppbygging av bygninger, anlegg og innretninger som har gått tapt ved brann eller naturskade.

c) Oppføring av bygninger og innretninger som er nødvendige til landbruksformål.

f) Riving av gamle bygninger, anlegg og innretninger og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk.

Commented [A52]: Samle retningslinjer for vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger under en overskrift.

Commented [A53]: Se kommentarer over

Commented [A54]: Lurt å kartfeste hva som er eksisterende jordbruksarealer.

Commented [A55]: Anbefaler å undersøke om kgl.res. har omtalt dette og om det da kan hentes informasjon derfra.

Commented [A56]: Hva legger styret i dette? Det er ikke hjemmel for nye dreneringstiltak.

Commented [A57]: Her må det gis retningslinjer som angir mer spesifikt når man kan fjerne stein. Fjerning av større stein er forbudt etter 2 ledd i § 3. Det må beskrives under hvilke omstendigheter det er aktuelt å fjerne stein, og hva som kan tillates jf. forskriften.

Commented [A58]: Det er direkte unntak for oppsetting av gjerder. Dette må omsøkes etter § 3 4. ledd bokstav c).

Commented [A59]: Vær obs på at dette ikke er tillatt for kulturminner. Er steingjerdene i Søm LVO kulturminner? Se til § 6.

Commented [A60]: Dette er knyttet til §4 første ledd

Commented [A61]: Ikke noe forvaltningsmyndigheten kan kreve, men dere kan oppfordre til at det utvises større oppmerksomhet i denne perioden.

Commented [A62]: Lite ønskelig med en egen kategori for landbruksbygg. Omtalen over om bygninger, anlegg og innretninger gjelder også for landbruksbygg

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Nye landbruksbygg er gitt en særlig bestemmelse i verneforskriften. Den samlede belastningen av landbruksbygg i verneområdet antas å være begrenset.

Ved søknad skal følgende vektlegges:

- Bygget skal være tilpasset lokal byggeskikk.
- Bygget skal være ment for landbruksformål.
- Bygget skal være tilpasset landskapet på en hensynsfull måte.

Tema:

VERN AV PLANTELIVET

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 4 1. ledd og 2. ledd

Plantelivet skal beskyttes mot skade og ødeleggelse som kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Innføring av nye plantearter er forbudt. For dyrka mark gjelder forbudet mot innføring av nye plantearter kun plantearter som gjennom spredning kan redusere verneområdets verdi. Tilplanting av innmark med tanke på skogproduksjon er ikke tillatt, herunder produksjon av juletrær og pyntegrønt.

Bestemmelsene er ikke til hinder for hogst av ved til eget bruk i landskapsvernområdet i samsvar med forvaltningsplanen. Hogst skal skje som plukkhogst.

Særmerkede, dekorative og døde trær som preger landskapet skal ikke hogges.

Det finnes en bestand av storvokst bøk i SLVO ved Søm småbåthavn. Denne bestanden er del av den varmekjære floraen som preger området, som er nevnt i formålet med vernet. Hogst i denne bestanden vil kunne prege landskapet i området vesentlig, og er ikke tillatt. Fjerning av trær/greiner som utgjør en sikkerhetsrisiko kan utføres etter samtykke fra verneområdeforvaltningen.

For øvrige arealer vil hogst av ved til eget bruk foregå etter retningslinjene for Raet nasjonalpark:

Dette innebærer blant annet:

- Spesielt verdifulle trær (store, karakteristiske, uvanlige, hule mm.) skal ikke felles.
- Stående eller liggende større døde trær skal normalt ikke fjernes, med unntak for nyere vindfall eller der trærne er til fare for brukere av området.
- Hogstavfall skal ikke ligge igjen på stier eller steder med spesielt verdifull markvegetasjon.
- Felling av trær skal ikke foregå i hekketiden.
- Trua og sårbare plantearter skal ikke ryddes.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Synlig hule defineres til å være eiketrær med et indre hulrom som er større enn åpningen og der åpningen er større enn 5 cm. Også andre spesielt store, vakre eller hule trær som preger landskapet skal bevares.

Commented [A63]: Hva menes her? Sikter dere til at belastningen av dagens landbruksbygg er begrenset, derav er det anledning til å oppføre nye? Det må være en restriktiv praksis for oppføring av nye landbruksbygg.

Commented [A64]: Det er kun nødvendige landbruksbygg som kan være aktuelt å oppføre. Det må foretas en behovsvurdering av om nytt bygg er nødvendig. Skriv retningslinjer som kan bidra til å avklare i hvilke tilfeller slike bygg kan anses for å være nødvendige. For eksempel omlegging av driftsform som fører til nye behov, endringer i krav fra landbruket el.l. Dere bør også vurdere å sette krav om aktiv drift.

Commented [A65]: Omtalen her bør skille mellom 1. ledd og 2. ledd slik at det blir mer oversiktlig.

Commented [A66]: Viser til tidligere kommunikasjon ang. fjerning av greiner/trær som kan utgjøre en sikkerhetsrisiko. Teksten redigeres slik at det er i henhold til veiledning gitt knyttet til hva som kan fjernes som vedlikehold og hva som må omsøkes.

Commented [A67]: Dere må beskrive hva som regnes som "hogst av ved til eget bruk". Viser til tidligere veiledning knyttet til dette. Se også til kgl. res.

Commented [A68]: Nyere vindfall skal også bli liggende med mindre det direkte hindrer fremkommelighet på sti.

Commented [A69]: Hva er teksten over å regne som, dersom retningslinjene først starter her?

Commented [A70]: Verneforskriften for SØM LVO åpner bare for hogst av ved til eget bruk

Retningslinjer for ikke søknadspliktig vedhogst og rydding:

Vedhogst og rydding av vegetasjon **utenfor sone B**: Unntaksbestemmelsen for vedhogst omfatter vanlig privat forbruk av ved til oppvarming lokalt i fritidsbolig eller bolig. Med lokalt menes fritidsboliger i nasjonalparken og boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken med skogteiger innenfor nasjonalparken. Uttak av ved til kommersielt salg eller bruk i fritidsboliger/boliger utenfor nasjonalparken omfattes ikke.

- Vedhogst til eget bruk er tillatt dersom det ikke hogges korridorer eller flater. En del trær og buskvegetasjon skal stå igjen for å sikre at busk- og feltsjiktet har økologisk funksjon (leveområde for fugler, smådyr og insekter), og for å bevare et sammenhengende landskap.

Hogstkorridorer er forbudt fordi de fører til vesentlige brudd i landskapsbildet.

Grunneiers tillatelse må alltid foreligge før hogst.

- Retningslinjene for «trivselshogst» gjelder.

- Oppkvisting av trær skal unngås

- Grove eller hule løvtrær og andre spesielle trær skal ikke hogges. Man skal være spesielt aktsom med eiketrær. Store eiketrær («hule eiker») er en utvalgt naturtype som har egen forskrift etter naturmangfoldloven. I verneområdet og i nasjonalparken er det ønskelig at eiketrærne får utvikle seg til å bli store, flotte og viktige trær for naturmangfoldet.

Med hule eiker menes, etter forskrift om utvalgte naturtyper, eiketrær som har en diameter på minst 63 cm, tilsvarende omkrets på 200 cm, samt eiketrær som er synlig hule og med en diameter på minst 30 cm, tilsvarende omkrets på minst 95 cm.

Diameter og omkrets måles i brysthøyde (1,3 m) over bakken.

39

Commented [A71]: Se kommentarer over ang. trivselshogst og "hogst av ved til eget bruk".

Tema:**VERN AV PLANTELIVET; PLANTING OG HØSTING****FORSKRIFTFREFERANSE:***§ 4) 1. ledd*

Vern av plantelivet. Plantelivet skal beskyttes mot skade og ødeleggelse som kan endre det vernede landskapets særpreget eller karakter vesentlig. Innføring av nye plantearter er forbudt.

Commented [A72]: Dette bør tas inn under omtalen av § 4 ovenfor.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Innføring av nye plantearter er forbudt. Likeledes er det ikke tillatt å foreta treplanting, herunder juletrær og pyntegrønt.

Commented [A73]: Dette står ikke i den bestemmelsen det her vises til.

Commented [A74]: Dette er en bestemmelse for Raet nasjonalpark, ikke Søm landskapsvernområde

Plukking av bær og matsopp er tillatt i hele verneområdet. Plukking av vanlige planter er også tillatt til eget bruk. Med «vanlige» planter menes arter som ikke står på rødlisten over truede eller nær truede arter.

«Eget bruk» innebærer at det ikke kan plukkes for salg eller annen næringsvirksomhet, eller for distribusjon til andre i noe omfang. Eget bruk omfatter også når en gruppe på tur plukker eller sanker. For plukking av bær og matsopp gjelder imidlertid ikke begrensning til eget bruk.

Commented [A75]: Dette står ikke i den bestemmelsen det her vises til.

Det er ikke tillatt å plante innførte plantearter i dyrket mark hvis det kan medføre fare for frø-spredning inn i landskapsvernområdet.

Commented [A76]: Bruk ordlyden i forskriften.

Tema:

Vern av dyrelivet; jakt, fangst og fiske

FORSKRIFTFREFERANSE:*§ 5 1. ledd*

jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldende lover er tillatt.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

En rekke arter har minstemål, og noen også maksimum og krav om utslipp av ynglende individer. Det er også krav om ulike typer redskap, dybde og merking. Appen fritidsfiske oppdateres kontinuerlig.

Commented [A77]: Dette er vel ikke retningslinjer, men generell informasjon

Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske» og lese informasjonen «Teinevett» utgitt av Havforskningsinstituttet.

For jakt og fangst av mink og andre fremmede arter har Statens Naturoppsyn (SNO) avtale med jegere, og de er fritatt fra enkelte jakt- og fangstbestemmelser.

Det er startet opp et omfattende prosjekt «Økt marint vern i Raet nasjonalpark», som kan medføre soneinndeling og strengere restriksjoner på ulike typer fiskeriaktivitet. Det kan også påvirke andre typer friluftsliv i Søm LVO. Arbeidet ledes av Agder fylkeskommune og foregår uavhengig av denne forvaltningsplanen.

Tema:

Vern av kulturminner

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 6 1. ledd

Kulturminner skal beskyttes mot skade og ødeleggelse. Løse kulturminner skal ikke tildekkes, flyttes eller fjernes dersom det kan endre det vernede landskapets særpreget eller karakter vesentlig.

§ 6 2. ledd

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Kulturminner er spor etter menneskelig aktivitet i vårt fysiske miljø, inkluderte lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Dette omfatter blant annet gravhauger, gravrøyser, steingjerder, gravminner og gamle bygningstuffer. Alle strukturer fra før reformasjonen (år 1537) er automatisk fredet.

Det er forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner. Det vil si at ingen må sette i gang tiltak som kan skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte skjemme et automatisk fredet kulturminne eller føre til fare for at dette kan skje. Alle automatisk fredete kulturminner har en sikringszone på minst 5 meter.

Commented [A78]: Verneforskriften beskytter også kulturminner som ikke er automatisk fredet. Teksten må omskrives slik at det tilpasses til verneforskriftens nivå for beskyttelse av kulturminner

Ferdsel og aktivitet

Motorferdsel er ikke tillatt på kulturminner eller i hensynssonen. Ridning, sykling, graving, bålbrekking og annen forstyrrende aktivitet er heller ikke tillatt. Det er ikke tillatt å flytte på stein fra eksempelvis gravrøyser eller steingjerder. Det er strengt forbudt å ta med seg funn som kan være kulturminner.

Gamle bygg

Alle bygg fra før 1850 er Sefrak registrert og skal ha uttalelse fra Agder fylkeskommune ved ønske om tiltak. Alle tiltak som er <100 meter fra et kulturminne skal vurderes av Agder fylkeskommune.

Bruk av metalledetektor

All bruk av metalledetektor krever grunneiers tillatelse. Se også Riksantikvarens retningslinjer for bruk av metalledetektor:

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/privat-bruk-av-metallsoker/>

Commented [A79]: Denne teksten tas ut. Deler av teksten omtaler annet lovverk og deler av teksten omtaler tema som ikke hører hjemme under bestemmelsen.

Tema:

Ferdsel og friluftsliv

FORSKRIFTFERANSE:

§ 7

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Av hensyn til naturmiljøet og kulturminner kan forvaltningsmyndigheten legge om eller kreve fjernet merking av stier og løyper.

Reglene i første og andre ledd gjelder ikke ferdsel ved gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i forbindelse med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsynsvirksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.

§

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Commented [A80]: Bestemmelse som hører til Ræet NP. Bestemmelsen her må endres til den faktiske teksten i forskriften til Søm LVO.

Tema:

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 1. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Hunder skal holdes i bånd når det er påkrevd.

Commented [A81]: Tas ut. Står ikke i forskriften.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Generelt gjelder hundelovens bestemmelser i hele verneområdet.

I henhold til kommunal forskrift av 1996 er det båndtvang fra 1. april til 20. august, og der det er husdyr på beite.

Hensynsfull bruk av verneområdet med hund:

- ta med hundeposer hjem – ikke kast plastposer i naturen.
- ta hensyn til andre brukere, ikke sperr stien med løpebånd.

Ved løs hund:

- hunden skal ikke skremme/hoppe på andre folk
- være lydige og komme på tilkalling
- ikke angripe/jage fugl, vilt eller beitedyr

Dette gjelder dersom hunden skal kunne gå løs utenom ordinær tid for båndtvang.

Hvis hunden ikke innfrir disse kravene, kan den ikke slippes løs.

Det er unntak for tjenestehunder og hunder i arbeid, eksempelvis søk-, gjeter- og jakthunder.

På <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/nyheter/beitedyr> er det en oversikt over hvor man kan forvente å møte beitedyr. Denne listen er ikke oppdatert i sanntid.

Commented [A82]: Tas ut. Reguleres ikke av forskriften.

Tema:

Telting og overnatting

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 7 (SLVO) 1. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Alle som ferdes eller er i verneområdet, skal ta hensyn til både dyreliv og andre brukere.

2-døgnregelen gjelder for all overnatting i verneområdet. Dette gjelder også ved overnatting i båt fortøyd til offentlige friluftslivsbrygger.

Tips til hensynsfull telting og overnatting:

- Rydd plassen og ta med deg all søppel hjem.
- Bruk toaletter der disse finnes, eller ta med deg brukt sanitæravfall (dopapir o.l.) hjem.
- Forlat plassen slik du selv ønsker å finne den.
- Ta hensyn til beitedyr og dyrelivet i området. Vær særlig oppmerksom på sjøfugl og unger som kan være midlertidig forlatt/etterlatt.
- Ta hensyn til drikkevannskilder til dyr og bufe og unngå å forsøple eller telte tett på disse.
- Ta kontakt med forvaltning eller dyreansvarlig dersom du ser syke/skadede dyr.
- Telt som forlates, kan bli fjernet av forvaltningen. Skal du tilbake igjen neste helg eller etter noen dager, skal teltet pakkes ned og så settes opp igjen ved tilbakekomst.

For øvrig gjelder friluftsloven- se også

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/telt-og-hengekoye/>

Commented [A83]: Tas ut. Reguleres ikke av forskrift,

Tema:

Bålbrenning

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 (SLVO) 1. ledd

*All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.***FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:**

Bålbrenning er forbudt direkte på rullestein og svaberg, det samme gjelder griller som kan føre til sprekkdannelse og skader på svaberg. Det er forbudt å brenne bål i eller på fredete kulturminner.

Vi henstiller til alle om å bruke de etablerte bål plassene, alternativt brenne bål på fuktig jord eller på sand. De etablerte bål plassene har enten bålpanne/grill eller nedgravde store steiner som ikke kan flyttes.

Ta med ved til eget bål. Det er kun tillatt å hente nedfalt virke og rekved som brensel.

Nedfalt virke er død ved i form av tørre kvister og greiner som ligger løst i skogen.

Saging av tørre/friske greiner er forbudt.

Det er generelt bålforbud i perioden 15. april til 15. september

Tips til trygg bålbrenning

- Ta hensyn til skogbrannfare og vindforhold.
- Det er alltid den som brenner bål som har ansvaret for brannsikkerheten.
- Det bør være en voksen, edru person som er ansvarlig for bålet.
- Bålet må være i god avstand fra bebyggelse og vegetasjon.
- Bålet må ikke være større enn at du har kontroll på det og kan slukke ved behov.
- Ha egnede slökkemidler lett tilgjengelig.
- Det er forbudt å brenne plast, bygningsmaterialer og annen søppel.
- Når du forlater bål plassen skal bålet være helt slukket.
- Rydd plassen og ta med deg all søppel hjem.
- Forlat plassen slik du selv ønsker å finne den.

Ved behov for tømning av bål plasser kan ren aske tømmes direkte i naturen, mens annet avfall må leveres til gjenvinning. Ta kontakt med forvaltningen ved behov for opprydding. Gi også beskjed ved hærverk o.l.

Følg alltid brannvesenets anbefalinger i henhold til brannfare og unngå å bruke åpen ild i perioder med skogbrannfare.

Commented [A84]: Tas ut. Reguleres ikke av forskriften. Kan oppfordre til hensynsfull bålbrenning i andre informasjonskanaler

Tema:

Motorferdsel på land og i lufta

FORSKRIFTFERANSE:

§ 8 1. ledd

Motorferdsel på land og i lufta er forbudt, herunder start og landing av luftfartøy.

§ 8 (SVLO) 2. ledd

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for:

- a) motorferdsel ved militær operativ virksomhet og tiltak i forbindelse med ambulans-, politi-, brannvern- og redningsvirksomhet og ved gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.
- b) motorferdsel på innmark i forbindelse med drift av jordbruksarealer.
- c) motorferdsel i forbindelse med akutt utfall på kraftlinjer og -anlegg. Det skal i ettertid sendes melding til forvaltningsmyndigheten.
- d) kjøring på eksisterende vei til bolig eller fritidseiendom.

Omtale av retningslinjer knyttet til § 8 tredje ledd mangler i sin helhet

Commented [A85]: Se kommentar i tekst.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Definisjon av vei:

Veier er drenert med grøfter, opparbeidet med kjøredekk med påført masse som grus, asfalt og lignende. Disse kan trygt oppfattes som kjørbare veier. Slike veier er i hovedsak holdt utenfor forbudet.

Commented [A86]: Vi foreslår at dere stedfester veiene i Søm LVO (eksisterende veier til bolig eller fritidseiendom). Da trenger dere ikke å skrive en egen definisjon av vei.

All annen motorferdsel i luftrommet under 300 moh er forbudt.

Det er i verneforskriften anført at man kan søke om tillatelse til motorisert ferdse for en del særtilfeller.

Commented [A87]: Dette er ikke retningslinjer og bør derfor tas ut.

Tema:

Forsøpling, forurensning og kjemikalier

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 9 (SVLO) 1. og 2. ledd

Forurensning og forsøpling er forbudt. All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for lovlig bruk av sprøytemidler i jordbruksdriften.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er forbudt å bruke plantevernmidler og tilsvarende i verneområdet. Det er gitt et unntak for landbruksarealer i Søm LVO der godkjente midler kan benyttes. Alt av andre utslipp eller kjemikaliebruk som kan skade naturmiljøet er forbudt.

Allemannsretten gir også plikter. En av disse er plikten til å rydde opp etter seg. Det er forbudt å tømme avfall eller etterlate seg søppel i verneområdet både på land og i sjø.

Raet nasjonalpark deltar i flere store ryddetiltak i strandsonen og på havbunnen, og marint avfall kan leveres vederlagsfritt til de lokale renovasjonsselskapene. Les mer og bidra her: <https://www.marfo.no/>

Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» og lese «Teinevett» som er publisert av Havforskningsinstituttet. Teiner og annen redskap skal merkes med navn og adresse- både blåse og selve redskapen. Ved tap av teiner og annet fiskeutstyr så skal dette meldes inn til Fiskeridirektoratet - bruk helst appen «Fritidsfiske».

Ved ryddeaksjoner vil utstyr så langt mulig returneres til eier. Les mer her: <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2021-1#sec-1> og se Facebooksiden: <https://www.facebook.com/groups/707616179719395/>

Commented [A88]: Det er ikke nødvendig med retningslinjer for denne bestemmelsen.

Commented [A89]: Viser til Raet NP. Ta ut.

Tema:

Støy

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 9 3. ledd

Unødvendig støy skal unngås

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Alle som ferdes eller er i verneområdet, skal ta hensyn til både dyreliv og andre brukere.

Som unødvendig støy regnes eksempelvis bruk av musikkanlegg eller maskinelt arbeid som pågår etter kl 23 og før kl 0700.

?

DRONE

Motorferdsel, drone, arrangementer og støy knyttet til dette har egne retningslinjer.

Selv om bruk av drone og andre typer motoriserte fartøy i luften er stillegående vil vi i prinsippet ikke tillate droneyving i verneområdene. Begrunnelse: Droner oppfattes som en stillende rovfugl og fremstår som svært truende på fugler og dyr i verneområdet. I tillegg er det forstyrrende for beboere og besøkende i verneområdet.

B

Søknad om dispensasjon til å benytte drone kan unntaksvis innvilges på spesielle vilkår.

Se også reglement på <https://luftfartstilsynet.no/droner/> og kart på <https://www.safetofly.no/> og egne retningslinjer for droner.

Til info:

Raet nasjonalpark har en del dronfoto for fri bruk tilgjengelig etter forespørsel.

Commented [A90]: Foreslår at det ikke settes opp retningslinjer for denne bestemmelsen. Mtp verneform skal det mye til før noe skal kunne regnes som unødvendig støy i Søm LVO.

Commented [A91]: Drone reguleres ikke av forskriften og teksten bør tas ut.

Tilgrensende verneområder.

Søm landskapsvernområde har Raet nasjonalpark som tilgrensende verneområde – Raet nasjonalpark har egen forvaltningsplan.

Commented [A92]: Stryk siste del av setningen. Det er vel ganske store ulikheter mellom de to verneområdene?

Kunnskapsgrunnlag

- Jan Ivar Jansen 2014 Raet nasjonalpark - geologiske verdier
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Geologirapport-med-vedlegg-RED.pdf
- Sigurd Bakke og Alf Bakke 2014 Insekter i Raet nasjonalpark
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Insekter-i-Raet_med-vedlegg.pdf
- Fiskeridirektoratet Region Sør 2014 Fiske i sjø og akvakultur innenfor utredningsområdene til Raet og Jomfruland nasjonalparker
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Fagutredning-Fiskeri-og-Akvakultur200614.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune 2014 Raet Nasjonalpark Utredningstema: Friluftsliv og fritidsaktiviteter
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Friluftsliv-utredning-Raet.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune 2014 Raet Nasjonalpark - utredning om kulturminner
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Kulturminner-utredning-Raet-NP.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune 2014 Raet Nasjonalpark utredning tema: Reiseliv og annen næring
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Raet.-Rapport-reiseliv-og-annen-naering.pdf
- Fylkesmannen i Aust-Agder 2014 Raet nasjonalpark Utredning om: Landbruk
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Landbruksutredning-Raet-Nasjonalpark.pdf
- J.H. Kjøstvedt & R.J. Fjærbu 2014 Rapport om fuglelivet i Raet nasjonalpark, Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommuner, Aust-Agder
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Endelig-versjon-Sjofuglrapport-kunnskapsgrunnlag-for-foreslatte-Raet-nasjonalpark-NOF-avd.-Aust-Agder.pdf
- A. Pfaff og G.A. Homme 2020 Sjøfuglovervåkning i Aust-Agder 2017-2019
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Sjofuglrapport_Aust_Agder_2017_2019_epost.pdf
- Karin Guttormsen 2014 Raet Nasjonalpark Aust-Agder utredning om naturverdier på land
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Utredning-om-naturverdier-pa-land.pdf
- Einar Dahl et al 2014 Marine naturforhold og naturverdier i Raet
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Marine-naturtyper-og-verdier-Raet-2014-Havforskningsinstituttet.pdf
- Feste Sør AS 2020 Raet Nasjonalpark mulighetsstudie for universell utforming
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Mulighetsstudie-Raet_22.09.2020-RED.pdf
- Eeg et al 2021 Nye veje for det blå friluftsliv

ST 6/26 Eventuelt
ST 7/26 Tidsbruk - Møtehonorar